

F-565
1964

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ԳԼԽԱՎՈՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ԳԼԽԱՎՈՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ԳԼԽԱՎՈՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

19464

შ ი ნ ა ა რ ს ი

F-2787.

4

1964

3. ლორია — დავიანთებული მზრუნველობა (მოთხრობა)	3
მ. ვარშანიძე — ლექსები	24
ნ. მოღვაძე — ბაბუა სანდროს სიხარული (მოთხრობა)	27
ჟ. მათაძე — ლექსები	32
ლ. სეიდოშვილი — ლექსები	34
ბ. შერვაშიძე — ბოროდინო (მოთხრობა)	36
ბ. გიგაური — ლექსები	46
ბ. ჭელიძე — წერილები არ უნდა დაივიანონ (ესკიზი)	48
ც. ანთაძე — ო, რამდენმა წყალმა თურმე ჩაიარა (ლექსი)	50
უ. სარკიანი — უბედურები (მოთხრობა, ინგლისურიდან თარგმანა გ. მაჭუტაძემ)	51
ს. ენენიძე — ლექსები (თარგმანა გ. სალუქვაძემ)	56

დღეები და აღმშენებელი

ალ. ჩხაიძე — ის ურჩევი ნია მამულსა...	59
--	----

ივლისი
აპრილის

გ ა ზ. „ს ა გ ზ ო თ ა ა ზ ა რ ი ს“

კრიტიკა და გუგულისხმობა

3. მებუკე — აღქსანდრე წულუ-
კიძის ლიტერატურულ-კრიტიკუ-
ლი შეხედულებანი 66
4. ნაცვალბე — დათა გუგუზა 72
5. ქურდი — „ვისრამიანის“
წინაპრების სინამდვილისათვის 75

აჭარის წარსულიდან

6. სურგულბე — მარქსისტული
ლიტერატურა ბათუმში XIX
საუკუნის დამლევს 84
7. სურმანი — გიორგი ყაზბეგის
სამედიცინო-გეოგრაფიული ცნო-
ბები აჭარაზე 88

საბრძოლო და იუმორი

8. რეზა — აიწონა-დაიწონა 92

რედაქტორი შოთა ქურიძე

სარედაქციო კოლეგია:

ნ. ახვლედიანი, ნ. გვარამიშვილი, მ. ვარშანიძე (პ/მგ. მღვიმის),
პ. ლორია, აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, გოგებაშვილის ქ. № 24.

ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მღვიმის — 33-72.

პარმენ ლორია

დავრიანებული მზრუნველობა

ქალაქის განაპირა ვიწრო ქუჩით პატარა ბიჭი მიცუნცულებს და თან შალიშალ აქეთ-იქით იცქირება.

შეგვიანებული საღამოა. უბერავს ნოემბრის ცივი ქარი. ქალაქში ნისლი ჩამოწოლილა. აქა-იქ ბოძებზე ელნათურები თავის ირგვლივ ძლივს აშუქებენ.

ქუჩა თანდათან ვიწროვდება, ზემოთ მიიწევს და ბიჭიც მიჰყვება მას აჩქარებული ნაბიჯით.

ღამდება, სიბნელე თანდათან მატულობს და ქარიც ძლიერდება. ბიჭი კი მიდის, მაგრამ ახლა უფრო დინჯად და აუჩქარებლად. უეცრად ერთ ადგილას შეჩერდა, მიიხედ-მოიხედა, ცოტა ხანს იდგა, შემდეგ სწრაფად გადასერა ქუჩა, ძველ ქოხს მიუახლოვდა, კვლავ მიმოიხედა, ქოხს მიფარებული ფიცარი მოაცილა, დაიხარა და შიგ შეძრომა დააპირა, მაგრამ ამ დროს...

— დაიჭით ქურდი! — გაისმა სიბნელეში ბოხი ხმა.

ბიჭი შეკრთა, შეჩერდა. განაზრახზე ხელი აიღო, სწრაფად მიტრიალდა და აღმა მოუსვა.

— დაიჭით ქურდი! ქურდი დაიჭით! — განმეორდა ბოხი ხმა და მამაკაცი ბავშვს გამოუდგა.

აქამდე ქუჩაში არავინ ჩანდა, ახლა კი ამ უცნობი ბიჭის ბედად გამო-

ჩნდა ვილაცა, ბიჭს წინ გადაუდგა, ხელი სტაცა და ისე მაგრად მასწავლა, რომ ბავშვმა ტკივილისაგან შეჰკივლა.

— ყოჩაღ! ყოჩაღ! — მოისმა ამ დროს ბოხი ხმა და ხანში შესული მოხუცი ბარბაცით მივიდა გაკავებულ ბიჭთან.

— აჰ, ეს თქვენა ხართ, ძია ლექსო? — იცნო ბავშვის დამკერმა მოხუცი. — ალბათ, ჯიბიდან ქისა ამოგაცალა ამ ვერანამ, ა? აი, შე სასიკვდილე, შენა, პაპისოდენა კაცს აგეთი რამე უნდა ჰყადრო?! — და ბავშვს ერთი თუ ორი მაგრად უთაქა.

— ნუ მომკლავთ! — სასოწარკვეთით შეყვირა ბავშვმა.

— ეყოფა! — შეაჩერა მოხუცმა ბიჭის დამკერი.

— მასეთებს ცემა თუ გამოასწორებს, ძია ლექსო!.. სულ ერთიანად გაგვცალეს ქათმებისაგან. ბუდეზე კვერცხი არ დაგვიტოვეს მძევლად.

— ვიცი, ვიცი. განა არ ვიცი, რასაც სჩადიან. — თქვა მოხუცმა. — მაგრამ ადამიანის შვილები არიან და... ეჰ, ამ ომმა და სიღარიბემ სულ გარყვნა ხალხი. მომიყვა აქ. — ბავშვს ახლა მან ჩასჭიდა ხელი და წასვლა დააპირა. — გზაც იქითა მაქვს და ამასაც მათ ჩავაბარებ. მოუთარონ, ნუ გამოუშვებენ ქუჩაში საწანწალოდ.

— აგრე იყოს. თქვენ უკეთ იცით, ძია ლექსო. — დასტური დასცა ვაჟყაცმა და თავისი გზით წავიდა.

— თქვენი ჭირიმე, იქ ნუ, ბატონო ძია, კეთილო ძია, იქ ნუ... მოხუცმა ეჭვით გადახედა ბავშვს.

— მაშ, იცნობ იქაურობას? ჩანს, არ ყოფილხარ გამოუცდელი. მეორეხელ არ გსურს მოხვდე, განა? ასე თუ გინდოდა, დროზე უნდა გეფიქრა, სხვის ბელელში რომ მიძვრებოდი... გამომყე-მეთქი!

— თქვენ შემოგევლეთ, აქვე მომკალით და იქ ნუ წამიყვანთ. — მუხლებზე დაეშვა ბავშვი. — კეთილო ძია, კეთილო ადამიანო!...

მოხუცს ოდნავ მოუღება გული.

— მაგრამ ქურდის გამშვებიც რომ დამნაშავეა?

— ქურდი არა ვარ, ბატონო! დამიჯერეთ, არა ვარ ქურდი, არც დამნაშავე, არც ბოროტი და უსინდისო.

— რასაკვირველია, მართალი და პატროსანი ბრძანდებით! — დაცინვით უთხრა მოხუცმა. — შეცდომით მიძვრებოდი სხვის ბელელში, ხომ აგრეა?!

— ის ბელელი არ არის, ძია ბატონო. — წამოსცდა ბავშვს.

— მაშ რა არის?

— მხოლოდ თივა ალაგია, ძია ბატონო.

— თივა? მერედა, თივა უნდა წაგეღო?

— არა, ცივი დარია და... იქ თბილა... გამიშვით, თქვენი ჭირიმე, იქ აღარ შევალ, წავალ, სულ სხვაგან დავიდებ ბინას.

— რაო, რა თქვი? სხვაგან დაიღებ ბინას? განა უბინაო ხარ? უპატრონო და უთავშესაფარო?

— დიდი ხანია დაობლებული, მაგრამ... — ატირდა ბავშვი.

— შენ მართალს ამბობ, ბიჭო? — შეწუხდა მოხუცი.

— მამის სულს გეფიცები. ხუთი წელია მხოლოდ საფიცრად მაქვს იმისი სული. — და ბავშვი ხმამაღლა აქვითინდა.

— იყუჩე, შვილო! — ბავშვს მაჯაში გაუშვა ხელი და ქოჩორა თავზე გადაუსვა. — აგრე გეთქვა, შე კაი კაცი! ობოლი და უპატრონო ვის გაუგდია ქუჩაში და გზაშარაზე. გამომყე.

— იქ არა, ბატონო ძია. — შეევედრა ბიჭი.

— ძიას კი ნუ დამიძახებ... პაპად გერგები, შენაც პაპა მიწოდე და გამეხარდება. — ახლა კეთილად ჩასჭიდა ხელი მოხუცმა ბავშვს და გაიყოლია. — აქვე ვცხოვრობ, შვილო, ერთ ქოხში მარტოდმარტო. გამომყე, ნუ გეშინია, თავშესაფარს და ლუკმას არ დაგამადლი და, შრომას თუ არ დაიხარებ, კარგ ხელობასაც გასწავლი... შენი სახელი?

— გიას მეძახიან, პაპა ბატონო!

— ეგ ბატონოც აღარ გინდა... რა გვარისა ხარ, ჩემო გია?

— გორგოძელი, ძვირფასო პაპა. — მიუგო ბავშვმა.

— გორგოძელი. კარგი გვარი გქონია, შვილო... ჰო, დანარჩენზე შემდეგ ვილაპარაკოთ. ცოტა ნასვამი ვარ და. შენ არ სვამ ღვინოს?

— რა ღროს ჩემი ღვინოა, ბაბუ. ჯერ ცამეტი წელიც არ შემსრულებულია. — გიამ სიყვარულით გამოდო ხელი მოხუცს და ფეხდაფეხ გაჰყვა.

მოხუცი ერთ პატარა ეზოსთან შეჩერდა, წიხლისკვრით შეაღო ცალ-უფა ჭიშკარი და შიგ შევიდა.

ბავშვიც შეყვა.

ეზოში ორი ძირი ჭერამის ხე იდგა და სამიოდე სარზე აკრული ვაზი. სიბნელეში სხვა ვერაფერი გაარჩია ბავშვმა.

— ჩემი ქოხიც ასევე ვიწროა, როგორც ეს ეზო, მაგრამ მამისეულია და მიყვარს. ვერ მიმიტოვებია. ხომ იცი, სადაც ვშობილვარ, გავზრდილვარ...

— და მისროლია ისარი. — მიამწვლა ბავშვმა.

— ოჰო, გცოდნია! ჩვენებური კაცის ნახელავია. ჰაი, ჰაი, რომ ასეა. ქართველ კაცს მამულის სიყვარულმა შეუნარჩუნა სამშობლო, თორემ რამდენი ჩვენზე დიდი ერი დაკარგულა და გადაშენებულა.... ჰო, შემოდო! — და მოხუცმა ქოხის კარი შეაღო და შევიდა.

ბავშვს არ მოეწონა მოხუცის ბინა. ნივრისა და ღვინის სუნი იდგა. კედლები დიდი ხნის შეუთეთებელი და ჭუჭყიანი იყო. იატაკზე პურისა და მწვანლის ნამცეცები ეყარა, მაგიდაზე — ხმელი პურის ნაჭრები და ცარიელი ბოთლები.

— არ მოგწონს განა? — შეატყო მასპინძელმა ბავშვს უკმაყოფილება.

— რატომ?! — კვლავ მიაღვლ-მოავლო თვალი ბიჭმა იქაურობას. — მარტო ცხოვრობთ?

— მარტოდ, შვილო, მარტოდ... ჰოდა, მარტოხელა კაცის ამბავი ხომ იცი... წუხელის ბიჭები იყვნენ და... — მოხუცი შეეცადა მაგიდის ალაგებას, მაგრამ ძალა არ ეყო და იქვე ტახტზე მიწვა.

— მე ავალაგებ, ბაბუ, თქვენ მოისვენეთ. — მაგიდასთან მივიდა ბიჭი და ცარიელი ბოთლები გადმოალაგა.

— ჰო, შვილო, ჰო, ალაგე! ღმერთი სიკეთეს მოგცემს... მე კი ვერაფერი მასპინძელი დაგიხვდი... ასეა, კაცი რომ მოხუცდება. ადრე ხუთი ხელადა ღვინო ვერას მაკლებდა, ახლა კი... ორიც არ შემისვამს და... არა. შენ ჭკვიანი ხარ, ღვინოს რომ არ ეტანები. მე კი შენოდენა რომ ვიყავი... ეჰ, სადღაა ის დრო... დიდი გახდები და... მაგრამ არა. არასოდეს ღვინოს არ მიეძალო... სმა-ჰამაში შეჯიბრს ნაგვის თრევა გერჩიოს... — და ამ ლაპარაკში მოხუცს ჩაეძინა. ჩაეძინა ისე, რომ პატარა სტუმრისათვის საწოლიც არ მიუჩენია.

ბავშვმა მაგიდა აალაგა, ოთახი გამოგავა, ჭურჭელი დაასუფთავა და, ყველაფერს რომ მორჩა, მაშინ მოაგონდა, უკვე დაწოლის დრო იყო და ლოგინი უნდა გაეშალა, მაგრამ ლოგინი არსად ჩანდა.

„იქ თივა მაინც იყო“, გაიფიქრა ბავშვმა და ტახტზე გამოტილ მასპინძელს გადახედა. „გული კეთილი ჰქონია, ჭკვა კი ნაკლები“. მაგიდასთან ჩამოჯდა, თავი ჩამოდო და ისე ჩაეძინა, რომ არაფერი გაუგია.

მოხუცმა მალე გამოიღვიძა და, მისი პატარა სტუმარი რომ მაგიდაზე თაფჩამოდებული და სიცივისაგან მოკრუნჩხული ნახა, გული დაეწვა.

— იქ თივა მაინც ექნებოდა. — ჩაილაპარაკა მან ნალვლიანად. — თუ ადამიანის მიშველება არ შეგიძლია, ნურც მისი დარდ-ვარამის გაგებას მოიწადინებ.

ახლა იგრძნო თავისი დანაშაული და სინდისის წინაშე შერცხვა.

— ვერ მომივიდა კარგად. — თქვა და პატარა სტუმრის პატივისცემა მოიწადინა. გამოიტანა ერთადერთი სუფთა ლოგინი, რომელიც ასეთი შემთხვევისათვის ჰქონდა შემონახული პაპისეულ ძველ სკივრში. ლოგინი იატაკზე გაშალა, მერე მძინარე ბავშვთან მივიდა, ფეხსაცმელი გახადა, ბიჭაკი მოაძრო, შემდეგ ფრთხილად აიყვანა და ისე ჩააწვინა ლოგინში, რომ ბავშვი არც განძრეულა.

— ეჰ, რა კარგია ბავშვობა! — მძინარეს გადახედა და გული შეუტოკდა. — ახლა მაგის ბედზედაც უნდა ვიზრუნო. მერე? შევასრულებ კი კეთილშობილი ადამიანის მოვალეობას? — ამ ფიქრით დაწვა იგი, მაგრამ აღარ დაძინებია. ალკოჰოლის ძალა გამოლეოდა თავში და მის ნაცვლად მრავალფეროვანი ფიქრები უტრიალებდნენ.

გათენდა. ბავშვს ტკბილად ეძინა. არც კი იცოდა სად იწვა და ბინაზე. ფერად-ფერადი სიზმარი ადგა თავს და, ხან თუ სიამეს მოჰგვრიდა და ტუჩს ღიმი დაადგებოდა, ხან კიდევ მწუხარება უცვლიდა სახეს და მალალი შუბლი ნაოჭებით გაევსებოდა.

— უნდა ვაჭამო რამე! — ჩაილაპარაკა მოხუცმა და ოთახში მიიხედა მოიხედა, მაგრამ იქ არაფერი იყო კბილმოსადები.

წავალ, ვიყიდო, გაიფიქრა, მაგრამ ამ დროს პატარა სტუმარმაც გაახილა თვალი და წამოიწია.

— ტკბილად გეძინა? — გაუღიმა მოხუცმა.

— ტკბილად! — მიუგო ბიჭმა და, თავის სუფთა ლოგინს რომ დახედა, გაუკვირდა.

— მაპატიე, რომ დროულად ვერ გაგიშალე. ახლა კი საუზმე გინდა, მაგრამ... სამუშაოდ რომ არ მეჩქარებოდეს... — ჯიბეში ხელი ჩაიყო და გროშები ამოიღო. — აჰა, წახვალ, აქვე ახლოს საჩაიეა, ისაუზმებ. შემდეგ კი...

— მადლობელი ვარ. მეც წავალ ახლა. — სწრაფად წამოხტა ბავშვი.

— წახვალ? აკი თქვე, უპატრონო ვარო? სად უნდა წახვიდე?

— მაგრამ აქ, ხომ...

— არ მოგწონს ჩემი ციხე-დარბაზი? არა უშავს. როგორმე მოვეწყობით და შევეგუებებით... ვიცხოვროთ ერთად. რას იტყვი?

ბავშვმა თავი დახარა.

— თუ ისურვებ და დამიჯერებ, მოგაწყობ ჩვენთან ქარხანაში და საკუთარ ლუქმას გაიჩენ. თანახმა ხარ? — თავზე დაადო ხელი მოხუცმა ბავშვს და გაუღიმა. — ისეთ ოსტატთან მიგაბარებ, ოქროს ხელი აქვს. რას იტყვი?

— მადლობის მეტი რაღა უნდა ვთქვა?!

— მაშ კარგი. — დღეს იქ დირექტორს შევეუთანხმდები და ხვალ დილით თან გაგიყოლებ.

ბავშვმა თანხმობის ნიშნად მოხუცს მარჯვენაზე აკოცა.

გია მთელი დღე მუშაობდა ოჯახში. სულ ყველაფერი გამოალაგა, დაწმინდა, დაასუფთავა, კედლები, ფანჯრები, კარები ცხელი წყლით გარეცხა. იატაკი მოწმინდა, შემდეგ ეზო დაგავა და, როცა ყველაფერი მოათავა, თავისთავი შემდეგ გაახსენდა. წავიდა მახლობელ სავაჭროში, პური და ძეხვი იყიდა და დანაყრდა.

მოხუცი საღამოს ადრინანდ მოვიდა და გოცდა:

— ეს ასე მადლიანად ვის მოუნათლავს ჩემი ქოხი? ალბათ, შენ, ჩემო პატარა ვაჟკაცო?

— მე დავალაგე. — არც თუ ხალისიანად მიუგო ბავშვმა.

— მერე, შენ ვინ მოგცა ამდენი შეძლება? ვაჰ, ვაჰ, ამას დამიხედეთ,

ველებიც ჩამოურეცხავს. კარებიც. ჭერიც! ვა, ეს რამდენი გიმუშავნია. ჩემო ძმაო, ა? მე მხოლოდ გაზაფხულზე ვაპირებდი ვინმეს დაქორთვებას...
სა და დალაგებას....

— გაზაფხულამდე ჯერ ხომ შორს არის, ბაბუ?

— შორს არის, მაგრამ რა მექნა, დაველოდებოდი. — მოხუცი წამოდგა, ოთახში გაიარ-გამოიარა და უცბად გუშინდელი დაპირება გაიხსენა.

— დღეს ველარ მოვახერხე უფროსის ნახვა, მაგრამ ხვალ უთუოდ შევხვდები და მოველაპარაკები...—გვიან რომ პირი იბრუნა, მოხუცს სხვანაირად ენიშნა. — იქნებ არ გინდა? გადაიფიქრე?

— რას ბრძანებთ, ბაბუ?! თუ კი მიშველით და გზას დამაყენებთ... თუ კაცი გავხდი და გამოვდექი... დაგიფასებთ ამაგსა და მზრუნველობას.

მოხუცს ახლა უფრო მოეწონა პატარა სტუმარი. მისი მაღალი და განიერი შუბლი, გრუზა შავი თმა და გრძელი წამწამები, ვაჟკაციური მომხვრა და ზრდილობიანი სიტყვა-პასუხი.

— შენ თქვი, რომ მამა ომში დაკარგე. დედა? — ახლა მოაგონდა მასპინძელს სტუმრის გუშინდელი ნათქვამი. — თუ თვალზე ძილი არ გადგას, მომიყევი შენი ამბავი, შვილო!

...ვიან რომ მამა ომში გააცილა, ექვსი წლის იყო. სულ მოკლე ხანში მოვიდა მისი დაღუპვის ამბავი და მიღებული ჯილდო. მამაცურად იბრძოდაო, იწერებოდნენ ნაწილიდან. დედამ სამი წელი იგლოვა. მეოთხე წელს კი გათხოვდა. ერთ სოფელს ქვრივს გაჰყვა. გიაც თან წაიყვანა, მაგრამ გერი ვერ შეიგუა მამინაცვალმა და გამოაგდო. დედას გული დაეწვა, შვილს გამოჰყვა, ქალაქში ჩამოიყვანა და ბიძას ჩააბარა. ძმისშვილია და დროებით ეპატრონეო.

გიას ბიძა ლევან გორგოძელი შეძლებული კაცია. საკუთარი სახლი უდგას ახალშენის უბანში. კარგ ადგილას მსახურობს. გიას მამის საზიარო ქონებასაც ის პატრონობს სოფელში და მთელი შემოსავალი მიაქვს. სწორედ ამის გამო უფრო გაუბედა მაზლს გიას დედამ ძმისშვილის ჩაბარება.

ბიძა ერთხანს კარგად ეპყრობოდა ძმისშვილს, სკოლაშიც ატარებდა, მაგრამ შემდეგ თანდათან შეიცვალა გუნება. განსაკუთრებით ცოლმა იმოქმედა მასზე. საკუთარი შვილები გაიჩინე და ეპატრონე ისა სჯობია, მაგ მაწანწალაზე მზრუნველობასო, ჩასჩიჩინებდა მუდამ და ბოლოს ქმარმაც დაუჯერა. საკუთარი შვილი ვერ გაიჩინა, მაგრამ გია სკოლიდან გამოიყვანა და სახლიდან დაითხოვა. წადი დედაშენთან და გიპატრონოსო. ორიოდ გროშიც ჩაუდო ჯიბეში და სამგზავრო ბილეთიც შეუძინა. გიამ იცოდა, რა მოხდებოდა, მამინაცვალს რომ ჩვენებოდა, როგორ აირეოდა ყველაფერი და ისევ ქალაქში დარჩენა არჩია. სანამ თბილი დარები იდგა, არ უძნელდებოდა ღამის გათევა, მაგრამ ამინდი რომ შეიცვალა და აცივდა...

— იმ ქოხს მივაგენ. შევიჭვრიტე, თივა ელაგა. გვერდის ფიცარი გავა-
ცალე, შიგ შევძვერი და... თბილად მეძინა, მაგრამ...

— გასაგებია. — თქვა მოხუცმა. — მეორე ღამის გათევა კი სულ
სხვა ადგილას მოგიხდა, არა?

— თქვენი კეთილი გულის წყალობით, ძვირფასო ბაბუ. — სიყვარუ-
ლით შეხედა გიამ მოხუცს და გაიფიქრა. „ნეტავი სმა არ უყვარდეს და
მუდამ ასე კეთილი იყოსო“.

იმ დღეს ოჯახში გიას იმდენი საქმე აღარ ჰქონდა: ალაგებისა და სა-
ღილის შემდეგ სრულიად თავისუფალი იყო და იმაზე ფიქრობდა, თუ რა
ამბავს მოუტანდა ბაბუა ლექსო, ინახულებდა თუ არა ქარხნის უფროსს
და დათანხმდებოდა თუ არა უფროსი, ასე მცირეწლოვანი ბავშვი შეგი-
რდად მიეღო? ამ ფიქრებში გართული გია ტახტზე ჩამოძვარა ნაღ-
ვლიანი ხმით ღიღინებდა. ღიღინებდა თავისუფლად, ძალდაუტანებლად,
მაგრამ ისე ტკბილად და ისე საამურად, რომ მსმენელს უთუოდ მოხიბ-
ლავდა.

ამ ტკბილ ღიღინსა და სიმღერაში ისე შეუშინევლად გავიდა დრო
და ჩამოლამდა, რომ გიას გაუკვირდა. სიმღერა შეწყვიტა, შუქი ჩართო და
ბაბუა ლექსოც შემოვიდა.

— ეს შენ მღეროდი? — შემოსვლისთანავე ჩააცქერდა თვალებში
გიას მოხუცი.

— დიახ. უსაქმობაში ცოდოა კაცი... ხვალ მეც ხომ გამიყოლიებთ?
მოხუცმა პირდაპირ არ უპასუხა.

— ჰო, თუმცა...

— არ გინახავთ?

— როგორ არა... შევხვდი. დიახ, შევხვდი...

— მერე? მოვლაპარაკეთ?

— კი. მოველაპარაკე...

— თანახმაა?

— თანახმაა, მაგრამ... — რატომღაც ყოყმანობდა მოხუცი.

— მაშ, ხვალ თქვენთან ერთად მოვდივარ... — აღფრთოვანდა ბიჭი. —
ხომ, ბაბუ? მოვდივარ თქვენთან ერთად სამუშაოდ...

— ჰო, მაგრამ ხვალ არა. — გამოტყდა მოხუცი.

— მაშ?

— სხვა დროს. იქნებ ხვალის მერმე, ან იმ კვირაში...

— რატომ? — ფერი ეცვალა ბავშვს. — აკი მოველაპარაკეო?

— კვლავ უნდა მოველაპარაკო. დიახ, უნდა მოველაპარაკო. უფრო
სხვანაირად... შენ ეს რაო? გეწყინა? — თავზე ხელი გადაუსვა მოხუცმა
და გაუღიმა. — ამ ორ-სამ დღეში ყველაფერი რიგზე იქნება.

მაგრამ მეორე დღეს სამუშაოდან დაბრუნებულმა ბაბუა რატომღაც გადასწია ეს დრო და გულისტკივილით თქვა:

— კაცს რომ გინდა, ისე როდი კეთდება საქმე... ამ დიდმა ომმა მანც სულ მოშალა ადამიანების ბუნება და ხასიათი.

— ომი ხომ ორწელიწადნახევარია, გათავდა? — შეეკითხა ბავშვი.

— მაგრამ მისი შედეგი!? ყველაფერი არეულ-დარეულია, აწეწილ-დაწეწილი... ახლა წარმოებს მათი აღდგენა და წესრიგზე მოყვანა. სადაც მიხვალ, ყველგან არ სცალიათ, დრო არა აქვთ. ან მივლინებაში არიან, ან თათბირზე... მაგრამ არა უშავს, ამ დღეებში უთუოდ შევხვდები და...

— აქი შევხვდი და მოველაპარაკეო? — შეაწყვეტინა გიამ სიტყვა მოხუცს.

— მაშ, მაშ, შევხვდი და მოველაპარაკე, მაგრამ საჭიროა კვლავ შევხვდე და მოველაპარაკო. შენ კი ნუ აჩქარდები. ლექსო პაპა არ დაგტოვებს უყურადღებოდ. თუ ჩემმა ალღომ გაამართლა... ობლის კვერი გვიან ცხვება, მაგრამ კარგად ცხვება... ჰოდა, შენი კვერიც კარგად გამოცხვება.

ამ სიტყვით დაიმედებული ბავშვი ერთ კვირას ელოდა სასურველ ცნობას. ეზოში შემოსულ მოხუცს თვალეში მიჩერებოდა, რას მეტყვის, რით გამახარებსო, მაგრამ ლექსოს მისთვის მხოლოდ საჭმელ-სასმელი და ტკბილეული მოჰქონდა. როცა შენიშნავდა, ბავშვს ასეთი საჩუქრები არც თუ ისე სიამოვნებდა, მაშინ თავზე გადაუსვამდა ხელს და ეტყოდა, ცოტა კიდევ დამაცა და ყველაფერი რიგზე იქნებაო.

ამ დამაცა-დამაცაში გიამს მოთმინება ელოდა და ცხოვრება მოსაწყენი ეჩვენებოდა.

ერთ საღამოს მოხუცი მხიარული მოვიდა. ცოტა დაელია და გიამს ამით ახსნა მისი მხიარული განწყობილება, მაგრამ როცა ღიმილით უთხრა, ხვალ დილით უნდა წაგიყვანო და მოგაწყუო, მაშინ დარწმუნდა, რომ პაპა ლექსოს უფრო ეს ამბავი ახარებდა.

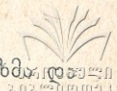
— მიმიღებენ?

— ენახოთ. მაგ საქმის ბევრი არაფერი გამეგება, მაგრამ არა მგონია ვცდებოდე. შემპირდა. გულისხმიერი კაცია. თვითონაც ბალახბულახებშია შობილი და აღზრდილი... შენ რა გგონია, ყველა დიდი ტალანტი და გენია ცხოვრების ფსკერიდან მოდის... ვინ იცის, იქნებ შენც...

მაგრამ გიამს მოხუცის ქარავმისა არაფერი გაეგებოდა. სად ტალანტი, სად გენია და სად გია?

იმ ღამეს ბავშვს მღელვარებისაგან არ უძინია. სულ იმაზე ფიქრობდა, თუ რა მოხდებოდა ხვალ. მიიღებდნენ თუ არა ქარხანაში შეგირდად, მარწუხს მისცემდნენ თუ უროს, ქურასთან დააყენებდნენ თუ გრდემლთან. როგორი ადამიანები იქნებოდნენ მის მახლობლად და ირგვლივ...

დილით ადრინად წამოდგა. ტანზე ჩაიცვა, ოთახი მიაღავ-მოაღავა

და ჩაი გააწყო. ახლა მოხუცს უცდიდა, რომ მასთან ერთად ესაუზმოდნენ და წასულიყვნენ, მაგრამ პაპა ლექსო არ ჩქარობდა. უკვე მისი წასვლის დრო ახლოვდებოდა, მაგრამ ის კიდევ იწვა. ბავშვს აწუხებდა ეს. ავად ხომ არ არის, ხომ არ დაავიწყდა შეპირებულიო, მაგრამ გაღვიძებას ვერ უბე-
დავდა. ბოლოს, როცა საათის ისარი ცხრას გადასცდა, ველარ მოითმინა, საწოლთან მივიდა და მოხუცს ფრთხილად უთხრა:

— ლექსო პაპა, ცხრა საათია.

მოხუცმა თვალი გაახილა და გამოიხედა.

— ვიცი, თერთმეტისთვის ვართ დაბარებული. — მაგრამ მოხუცი მაინც წამოდგა და ჩაცმას შეუდგა.

ჩაი დალიეს, ისაუზმეს, თბილად ჩაიცვეს და... მოხუცმა ახლა შე-
ათვალიერა ბავშვი.

— ვერა მეყვხარ რიგიანად ჩაცმული... დროზე უნდა მეფიქრა... ეჰ!
— ხელი ჩაიქნია. — არა უშავს რა, წავიდეთ. — მღვდელს ჭილოფშია ცი-
ცნობენო, ნათქვამია. — და კარი გაიხურა.

სახლი, რომელთანაც მოხუცმა გია მიიყვანა, სრულებით არ ჰგავდა ქარ-
ხანასა და სახელოსნოს. იგი მთავარ ქუჩაზე იყო და კარგადაც შემონახუ-
ლი. მოხუცი საპარადო შესასვლელთან შეჩერდა და ზარი დარეკა.

კარი ახალგაზრდა ქალმა გააღო.

— ვინ გნებავთ? — შეათვალიერა მან უცნაური სტუმრები.

— ზურაბი სახლშია?

— შინ ბრძანდება. — მიუგო ქალმა.

— ძალიან კარგი. — და მოხუცს მიპატიჟება არ დაჭირვებია, ისე შეა-
ბიჯა.

— დაიცათ, დაიცათ! — შეაჩერა ქალმა. — მოვახსენებ.

მაგრამ მოხუცს მისთვის ყურადღება არ მიუქცევია. ქალს უკან გაჰ-
ყვა და გიაც თან გაიყოლა.

— თქვენთან ვიღაც ახირებული მოხუცია პატარა ბიჭით. — ამის
თქმა ძლივსლა მოასწრო ქალმა, რომ მოხუცი ლექსო კარებში შევიდა და
ბავშვიც შეიყვანა.

— მობრძანდით, მობრძანდით! — ქალისთვის ყურადღება არ მიუქ-
ცევია, ისე წამოიმართა სავარძლიდან მაღალი ტანის ჭადრა მოხუცი და
სტუმრების შესაგებებლად წამოვიდა.

ქალმა უკმაყოფილოდ დაატანა თვალი ამ გაკრიალებულ იატაკზე
უსუფთაო ფეხსაცმლებით შესულ არასასურველ სტუმრებს, მაგრამ რა-
ხან უთხრეს, საჭირო არა ხარო, ისიც მიბრუნდა და გავიდა.

— დაბრძანდით, დაბრძანდით! — სავარძლები წინ წამოსწია მასპინ-
ძელმა. — რომ ეს შეთხვევა არა, ალბათ, არც გამიხსენებდი, ჩემო ლექსო...
დაჯექი. ბიჭო, დაჯექი. — ხელი მოხვია და ისე დასვა მაგიდასთან ახლოს.

მოხუცი დაჯდა. გიასაც ანიშნა დაჯექიო, მაგრამ მან დაჯდომა ვერ გა-
ბედა და პაპა ლექსოს გვერდით აიტუხა.

სტუმარ-მასპინძელმა ერთმანეთი მოიკითხეს. გიამ შეატყო, რომ ეს
ორი სხვადასხვა პროფესიისა და მდგომარეობის მოხუცი ერთმანეთის
სიყრმის მეგობრები უნდა ყოფილიყვნენ.

მაგრამ ვინ არის ეს კაცი? ის არც ქარხნის უფროსს გავს, არც ოს-
ტატს. მისი კაბინეტი სულ სხვანაირად არის მორთული. კედლებზე დიდ-
რონ ჩარჩოში ჩასმული სურათებია, მაგიდაზე — წიგნები და რვეულები.
კუთხეში დიდი როიალი დგას. არა, აქ რალაც სულ სხვა რამაა. გიას თვა-
ლები გაუბრბის, მაგრამ ცდილობს არ შეიმჩნიოს, რომ ხამია და პირველად
ზედავს ასეთ მორთულ ბინას თუ კაბინეტს.

მოხუცებმა ისე მოათავეს ლაპარაკი, რომ ერთხელაც არ უხსენებიათ
ქარხანა, არც გიას შესახებ დაუძრავთ სიტყვა. მხოლოდ ეს იყო, რომ მას-
პინძელი თავის დიდრონ თვალებს ხანდახან შეავლებდა ხოლმე
ბავშვს და ბიჭს ჭარხალივით აწითლებდა მისი ყოველი შემოხედვა.

— აბა მითხარი, პატარა კაცო, რა გწადია შენ? — როგორც იყო და-
დგა პატარა სტუმრის ჯერიც.

— მუშაობა მინდა, ბატონო. — ხმა აუთრთოლდა გიას.

— მუშაობა? — გაეღიმა მასპინძელს. — აგრე პატარა რომ ხარ? პაპა
ლექსო ამბობს, რომ შენ სიმღერაც იცი!

ბავშვმა ჯერ მასპინძელს შეხედა, შემდეგ პაპა ლექსოს.

— ნუ გრცხვენია, შვილო. — გაამხნევა მოხუცმა. — უპასუხე.

— მე რა სიმღერა უნდა ვიცოდე?! — გაწითლდა ბავშვი.

— ქართველი კაცი როგორ იქნება, რომ არ მღეროდეს. — გაუმტყუ-
ნა მასპინძელმა. — ცოტა რამ უნდა გვიმღერო... ეგ ქუდი მოიხადე! აი ეგ-
რე დადექი! — გაასწორა ბავშვი. — ახლა მოგისმენთ. ნუ გერიდება, ნუ
გრცხვენია...

გიამ აღარ იცოდა რა ექნა. სიმღერა უყვარდა და ეხერხებოდა, მაგრამ
ისეთი რა უნდა ემღერა, რომ ამ უცნობ კაცს მოსწონებოდა.

— აი, მარტოდ რომ ზიხარ და მღერი ხოლმე, — მიაშველა პაპა ლექ-
სომ. — თუნდაც „ურმული“, ან „ობოლი ბიჭის სიმღერა“... რომელიც
უკეთ გეხერხება... აქ ხომ მარტო ჩვენა ვართ, შინაურები... იმღერე, იმღე-
რე, შვილო! — უკანასკნელი ორი სიტყვა ისე ტკბილად უთხრა მოხუცმა,
რომ ბავშვს თვალზე ცრემლი მოადგა.

მასპინძელმა შენიშნა ეს და გაუღიმა.

ტკბილმა მოპყრობამ გული აუჩუყა ობოლს. ახლა ის უფრო მადი-
ნად და ტკბილად იტირებდა, ვიდრე იმღერებდა, მაგრამ ორივე ძნელი იყო.

ბავშვის განწყობილებას „ობოლი ბიჭის სიმღერა“ უფრო მიუდგე-
ზოდა და მანაც ეს აირჩია.

მთის წყაროსავით არაკრავდა ბავშვის ხმა სახლში. ტკბილ პანგსა და ხმას მორგებული ობლის სიტყვები უცნაური ძალით ამოქმედდა. ალტაცე ბულმა მასპინძელმა რამდენიმეჯერ მოიწმინდა ცრემლი.

პაპა ლექსოსაც მოედო სიამის ცეცხლი, მაგრამ მას ახლა ამისთვის აღარ ეცალა. იგი ბეჯითად ადევნებდა თვალს მასპინძელ კომპოზიტორის სახის მოძრაობას და მის პირუთვნელ განაჩენს მოელოდა. ამისთვის გაიხსენა მან სიყრმის ამხანაგი ზურაბ ვარძიაშვილი, გამოჩენილი კომპოზიტორი და კონსერვატორიის ხელმძღვანელი პროფესორი. ისიც ხომ მუსიკალურმა ნიჭმა აიყვანა ამ სიმაღლეზე და მსოფლიოში გაუთქვა სახელი. ერთ დროს ხომ ისიც უბრალო და ღარიბი ბიჭი იყო.

დაამთავრა ბავშვმა სიმღერა თუ არა, გვერდითი ორი ოთახის კარი ერთად გაიღო.

— ზურაბ, ეს ვინ მღეროდა ასე? — ათრთოლებულმა ჭადარა ქალმა შემოაბიჯა კაბინეტში.

— მამა, საიდან გაჩნდა ასეთი განძი შენს სამჭედლოში? — ახლა მეორე ოთახიდან შემოსულმა ქალიშვილმა მიმართა სკამის საზურგეზე მიწოლილ მოხუც მუსიკოსს, რომელიც ჯერ კიდევ ვერ გამორკვეულიყო.

— ეს ხმა... ასეთი ხმა... — როგორც იყო მოვიდა გონს მოხუცი. — დიახ, ასეთი ხმა... — წამოდგა, ბურანში მყოფ ბავშვს ხელი მოხვია და გულში ჩაიკრა. შემდეგ მიბრუნდა და მოხუც სტუმარს შეხედა. — ლექსო, შენ მართალი ხარ, ბიჭო! ოქროს უბრალო ადამიანები პოულობენ. გენია უბრალო ადამიანებში იბადება. მაღლობელი ვარ შენი. ჩემი სიცოცხლის მანძილზე ასეთი სიამოვნება არ განმიცდია. — და მოხუცი მოხუცს გადაეხვია.

გიას უკვირდა, რომ მისი სიმღერა ასე ძლიერ მოეწონათ პროფესორსა და მისი ოჯახის წევრებს. ზურაბის მეუღლე ალტაცეებული იყო, სხვებიც ვერ ფარავდნენ სიხარულს. მუდამ დღე, როცა კი გია გამოჩნდებოდა პროფესორისას, მთელი ოჯახი მის გარშემო შეიკრიბებოდა.

ბავშვმა კიდევ არ იცოდა ამის მიზეზი, მას ეგონა, რომ „ობოლი ბიჭის სიმღერის“ სენტიმენტალური სიტყვებით იყვნენ მოხიბლული და ალტაცეებული. პაპა ლექსოსაც კი უთხრა ერთხელ: სოფელმა ბიჭებმა ამაზე უკეთესი ლექსები და სიმღერები იციანო.

— განა, შვილო, ლექსებსა და სიმღერაზეა საქმე? — აუხსნა მოხუცმა. — სიმღერა ყველა ქართველმა კაცმა იცის. ლექსებიც ბევრია მოთესილი ხალხში, მაგრამ ხმა!!! მაღლიანი რაკრავა ხმა!!! აი რა მოსწონთ შენი და, ღმერთმა ინებოს, შევინარჩუნოს.

— როგორ, ხმას ხომ ვერაფერს მომპარავს და წამართმევს? — გაუკვირდა ბავშვს.

— ასეთი საფრთხე არ გელის, მაგრამ... გაფრთხილება და მოვლა საჭიროა. — და მოხუცმა დაწიგება არ დაიზარა.

გია მიხვდა, თუ რა მოეწონათ და რა ძალას ხედავდნენ მასში.

კეთილშობილ ოჯახთან სიახლოვემ სულ მალე გარდაქმნა თბოლი ბავშვი. სიტყვა-პასუხსა და თავდაჭერას შეაჩვია. კომპოზიტორის უფროსმა ქალიშვილმა თავად იკისრა ამ ბავშვის გაწრთვნა, ნოტების სწავლა დაწყებინა, ლიტერატურაც შეუჩრჩია. ოჯახის დედა ქალმა კი დედის მაგივრად ივალდებულა და საკუთარ შვილივით დაუწყაო მზრუნველობა.

— ვაჟო, ასეთი საქციელით ერთხელაც იქნება და წამართმევენ შენს თავს. — გამოუტყდა ერთხელ პაპა ლექსო გიას. — მდიდარი ხალხია, შეძლებულნი, განათლებულნი... არა, ღმერთმა იცოდეს არ დამენანოს, მაგრამ იცი რა გითხრა, შვილო? მთელი სიცოცხლე მარტოობაში გავატარე, თავის დროზე ბედს არ ვეწეე, ცოლ-შვილი არ გავიჩინე. შემდეგ თანდათან შევეგუე უღარდებლობასა და მყუდროებას. ორი დღითაც ვერ ვიტანდი სტუმარს ოჯახში. გამონაკლისი შენა ხარ, მაგრამ ამის მიზეზი შენი უმანკო და კეთილი საქციელი და ხასიათია... ალბათ, შენ მოგელოდა ჩემი სული, რომ მანამდე ვინმე ვერ შევიკედლე... შენ კი ჩემს ქონში უნებლიედ სიხარული და შუქი შემოიტანე. მყუდროება დამირღვიე, მარტოობას გადამაჩვიე და ადამიანის ხმასა და სიახლოვეს შემეჩვიე. ახლა კი... ხელმეორედ მარტოობას ვერ შევეგუები. უშენოდ ვერ გავძლებ, შვილო. — და მოხუცს თვალები აუწყლიანდა. — სიბერეში სცოდნია გულს დაღბილება.

— კეთილო პაპა ლექსო, რატომ ფიქრობთ, რომ მოგშორდებით და დაგივიწყებთ? ოჯახიდან რომ ცემით გამაგდოთ, თქვენს თავს მაინც ვერ შემეძულებთ. — დამშვიდება დაუწყაო ბავშვმა.

— ეს ახლა, მაგრამ კარგი ცხოვრება და პირობები...

— ღმერთმა ნუ მომცეს, თუ თქვენს სიკეთესა და ამაგს დამავიწყებს. — არ დაამთავრებინა სათქმელი ბავშვმა.

ბერიკაცმა დიდხანს უცქირა ბავშვს სიყვარულით.

— შენ უფრო მეტიც ყოფილხარ, ვიდრე მეგონე. მაღლობელი ვარ.

იმ დღის შემდეგ ასაკით ასე დაშორებულ ამ ორ ადამიანს შორის კიდევ უფრო მეტი სიყვარული ჩამოვარდა. გია პაპა ლექსოს უფრო ნათესაურად და შინაურულად ექცეოდა. სამგზავროსა და წიგნების ფულსაც კი სთხოვდა. ერთხელ რაღაცაზე გაგულისებულმა მოხუცმა ძალიან მაგრადაც მიბერტყა გაშინაურებული პატარა სტუმარი, მაგრამ გიას აქაურობის მიტოვება არც უფიქრია, თუმცა ორ დღეს სულ მოწყენილი იყო და ქვითინებდა.

ორ დღეში ერთხელ დადიოდა ბავშვი სამეცადინოდ. ასე ისურვა პროფესორმა და მომავალი მომღერლის აღზრდა თავის უფროს ქალიშვილს მიანდო.

დღე დღეს მისდევდა, თვე თვეს და აგერ წელიწადიც ჩამოიღო. სობაში გია საკმაოდ გამოიწაფა. ახლა მან არა მარტო სიმღერა არამედ მისი გარჩევაც შეეძლო. ნოტების გამოყენებაც არ ეძნელებოდა. მოკლე ხანში გიას ასეთი წარმატებით გაკვირვებული იყო არა მარტო მისი პირადი მასწავლებელი და ხელმძღვანელი — პროფესორის ქალიშვილი, არამედ თვით დიდი კომპოზიტორი ზურაბ ვარძიაშვილიც.

ზაფხულის ცხელ დღეებში, როცა პროფესორის ოჯახი აგარაკზე წა-
გიდა და გიას მეცადინეობა დროებით შეწყდა, პაპა ლექსოს რჩევით მან
გადაწყვიტა წასულიყო სოფელში და დედა მოენახულებინა, თუმცა წინას-
წარ გრძნობდა, ობლის მიმგდები დედაკაცი მშობლიურ სიყვარულს არ მი-
აგებებდა დიდი ხნის უნახავ შვილს.

მართლაც ასე მოხდა. ორ დღეს ძლივს გაიტანა მშობელმა ბიჭი.

— მამისეული ქონება ბიძაშენს აქვს, იყავი მასთან, გეპატრონოს,
ამდენი ამაგი კი გაუწევია მამაშენს მასზეო, — უთხრა ბავშვს.

გიას არ გაუძნელია, რომ ის ბიძასთან არ ცხოვრობს, რომ ბიძამ და
ბიცილამ ოჯახიდან გააგდეს, არ უთქვამს, რომ სრულიად გარეშე ადამიანი
მზრუნველობს მას, მაგრამ სიმღერას რომ სწავლობს, ეს არ დაუშლავს.

— სიმღერას?! — შემოსწყრა დედა. — რა თავში ვიხლი შენს სიმღე-
რას? მეჯღანესთან დამდგარიყავ შეგირდად, ის არა სჯობდა? ლუკმა გექ-
ნებოდა და სხვის კარზე არ ეგდებოდი.

მამინაცვალმა ხომ სულ სასაცილოდ აიგდო.

— სიმღერა და ცეკვა-თამაში დღეობასა და ქორწილშია გამოსადეგი
და სასახლო, მაგრამ ვაი, რომ ამ დღეობებზე შენისთანა არაფრის მქონე-
სა და ჩაქეცილ-ჩაცვეთილს არ პატიუებენ.

— მე კი ყველგან მიმიღებენ და დამპატიუებენ. — მხოლოდ ახლა, ამ
შემთხვევაში გაბედა გიამ საკუთარი თავის გამოსარჩლება და შექება.

— კარგი, კარგი, ამასაც ვნახამთ. — და მამინაცვალმა ორიოდ
გროში მიუგდო: — მამაშენის ქონება ბიძაშენმა ქაფოს და მე აქ ფულები
გაძლიო?! — ესეც თან დააყოლა.

გიას რომ სამგზავრო ფული ჰქონოდა, არ მიიღებდა ამ მოწყალებას,
მაგრამ ახლა სხვანაირად არ შეეძლო მოქცეულიყო.

— გადაგიხდი. გამოგიგზავნი. — შეპირდა ბავშვი და მართლაც ორ
დღეში ორი აბაზის ნაცვლად მანეთი გაუგზავნა და თან მადლობა მიაყოლა
დახმარებისათვის. მოხუცმა პაპამ დაარიგა ასე მოქცეულიყო. ფულიც მან
მისცა და გააგზავნინა.

— გულს ნუ გაიტეხ, შვილო! — ეტყოდა ხშირად მოხუცი. — ასეთია
ადამიანის მოდგმა. თუ შენგან არას მოელის, შორს გაგიდგება, ნაცნობო-
ბასაც დაჰკარგავს შენსას.

— მაგრამ რომ ამბობენ, კაცი კაცის წამალიაო? — იკითხა ბავშვმა.

— ჰო, ესეც არის ნათქვამი, მაგრამ განა წამალი ყველა ბალახდურაზე ხია? აქა-იქ ურევია ხოლმე და ძნელად თუ მიაგნებს ადამიანი. კაციც არა და კაციც. ზოგი წამალია და სანთელ-საქმეველად გამოსადეგი, ზოგი მძა და მეგობარია, ზოგიც გზაა და ხიდი მიმდევარისთვის, მაგრამ არის კაციც, რომელიც საწამლაზე უარესია და ნაღველზე უმწარესი და უხამიანი.

ამას მართლაც ასე ხედავდა ამქვეყნად თოთხმეტი წლის ბიჭი. ხედავდა, გრძნობდა, მაგრამ ჯერ კიდევ კარგად არ ესმოდა ამის მიზეზი. ერთ-ორხელ ბიძამისს შეხვდა ქუჩაში. ბიძამ ორივეჯერ პირი აარიდა და გვერდი უქცია. ერთხელ ბინაზეც მიაკითხა, ბიცოლას ვნახავ, ვეტყვი ჩემს ამბავს, ვთხოვ, იქნებ ბიძაჩემს ურჩიოს მამაჩემის წილი ქონებიდან ცოტაოდენი გროში მომცესო, მაგრამ არც ეს შეხვედრა მოხერხდა. მსუნაგმა და წუწკმა დედაცკმა ზედ ცხვირწინ ჩაუკეტა კარები და მოიშორა.

— დავაშავე, პაპა ლექსო, რომ დაგიჯერეთ და მათ მივაკითხე. განა არ ვიცოდი რა ოხრებიცა არიან?! — უსაყვედურა ბავშვმა ერთხელ თავის მზრუნველს.

— საჭირო იყო, შვილო, საჭირო. ეგრე იყო საჭირო, თორემ განა ბაღლი ვარ, არ ვიცოდე მასეთი ადამიანების ბუნება?! —

— ასეთი დამცირება იყო საჭირო? — შეწუხდა გია. — მე თქვენთან ვცხოვრობ, თქვენს ნაშრომ ლუკმას მიზიარებთ და არ მიმაჩნია ეს დამცირებად, რადგან ამას კეთილი გულით აკეთებთ და არ მაყვედრით. მაგრამ ისინი...

— დიახ, დიახ, საჭირო იყო ის დამცირებაც გამოგეცადა, იმათ გულშიაც ჩაგეხედა. კიდევ ბევრი რამ არის საჭირო ცხოვრების შესასწავლად. — და მოხუცმა სხვაც ბევრი გამოსადეგი დარიგება მისცა ნათესავებისაგან გულწაკლულსა და მოძულეებულ ობოლ ბიჭს...

გაზაფხულის საამური დღე იდგა. ქუჩები ლამაზად შეკრულ თაიგულს გვანდნენ. ფერად-ფერადი ტანსაცმლით გამოსულიყო ხალხი და ამოდენა ქალაქს მოჰფენოდა.

ტრამვაის ვაგონები ჭრილითა და სტვენით ავლებდნენ ქალაქს წრეს და სხვადასხვა მიმართულებით იფანტებოდნენ.

ამდენ ხალხსა და მიღეთში გიაც ერია. ილიაში სქელი საქალაღდე ამოდო, რომელშიც უთუოდ ნოტები და პარტიტურები ჰქონდა ჩალაგებული. ის იყო გადაჰყვეთა მოსაზღვრე ქუჩა და მეორეზე უნდა გადასულიყო, რომ ძახილი მოესმა და მოიხედა.

— დაიცა, ბიჭო, სად მიიჩქარი?! — და მოპირდაპირე მხრიდან გიას ბიძა ლევანი გადმოვიდა.

გიას არ ეამა მისი დანახვა, მაგრამ გვერდს ხომ ვერ აუვლიდა და გაჩერდა.

ლევანი გაღიმებული მივიდა მასთან, ხელი ჩამოართვა და გადაკოცნა.

— სადა ხარ, კაცო, სად დამეკარგე? გადამრია შენზე დარღმა და
ქრმა. ასე უნდა?

— ხომ კარგად ბრძანდებით? — თვალი მოარიდა ბავშვმა ბიძამისს.

— როგორ შორიდან კითხულობ, ბიჭო?! ბიცოლაშენი ლამის ჭკუიდან
შეიშალოს. ერთი მანახე ის ბიჭიო.

— სასიამოვნოა, რომ კარგად გხედავთ. — კვლავ ბანზე აუგდო სი-
ტყვა ძმისშვილმა.

— როგორ გაქებდნენ, რამდენი ილაპარაკეს შენზე რადიოში, მერე
შენი სიმღერაც გადმოსცეს... სიხარულით მე და ბიცოლაშენი ერთმანეთს
გადავეხვეით... ძალიან კარგია, მიხარია, მაგრამ ერთი მხრივ მრცხვენია კი-
დეც ასე უბრალოდ ჩაცმულ-დახურული რომ დადიხარ. რას იტყვიან? სულ
უპატრონო ხომ არ არისო. ბიჭო, ობოლი კი ხარ, მაგრამ უპატრონობა ღმე-
რთმა დაგიფაროს. იმდენი შეძლება კი მაქვს, რომ...

— ჩემი ნომერი მოდის! — შესძახა პასუხად გიამ და ისე სწრაფად
შეახტა ტრამვაის, რომ ლევანმა შეხედვა ვერ მოასწრო.

— უმადური! — თვალი გააყოლა ტრამვაის და პირში ჩალაგამოე-
ლებული წავიდა.

— კარგად მოქცეულხარ, შვილო, კარგად. — მოუწონა მოხუცმა სა-
ქციელი ბავშვს, როცა ეს ამბავი გაიგო. — დაიცა, უარესად დაეხრუეებათ
გული მასეთ გაიძვერებს. ჯერ კიდევ სადა ხარ! ქვეყანა ალაპარაკდე-
ბა შენს ნიჭზე.

და მართლაც, არ გასულა დიდი ხანი, რომ მთელი ქალაქის პრესა
ალაპარაკდა. კომკავშირულმა გაზეთებმა ამ ნორჩი მომღერლის სურათიც
კი დაბეჭდეს. წინადადება წამოაყენეს გაეძლიერებინათ დახმარება და ყუ-
რადღება ამ იშვიათი ხმის ბავშვისთვის და ახლო მომავალში საზღვარგა-
რეთ გაეგზავნათ დასახელოვნებლად.

ლევან გორგოძელი და მისი მეუღლე ახლა უფრო შეაწუხა ადრინდე-
ლმა საქციელმა. ასეთი სახელოვანი მემკვიდრე, ნათესავი და ასე დაშორე-
ბული ადარ სიამოვნებდათ.

— მიხედე, კაცო, იმ ბავშვს, მიხედე! — კატეგორიულად უთხრა ერთ
დღეს ელიკომ ქმარს. — რომ რამე მოუვიდეს და ხელი შეეშალოს, ხომ
ჩვენ ვიქნებით პასუხისმგებელი? ხომ იტყვიან, ბიძა-ბიცოლამ არ მიხე-
დაო?

და ცოლის მიერ წაქეზებული ლევანი დატრიალდა. ძლივძლიობით
მოახერხა გიას მისამართის გაგება და ერთ მშვენიერ დღეს ქალაქის გა-
რეუბანში ლექსო ვაზიაშვილის ქოხს მანქანით მიადგა.

გია მარტო იყო. მაგიდაზე თეთრეულს გაეშალა და აუთოებდა.

ლევანმა დიდხანს ვერ მოძებნა საჭიკინო და აუთოებდა.

— გია, იცი, შენ, რა გითხრა? — დაიწყო მოგვიანებით. — მე და მოგვიანებით შენთან სერიოზულ საქმეზე მოსალაპარაკებლად...

— გისმენთ, ბატონო ძია! — მოსასმენად მოემზადა ბავშვი.

— შენ ახლა პატარა არა ხარ. თხუთმეტი შეგისრულდა. საკუთარ მამავალზე უნდა ფიქრობდე და ზრუნავდე. ძალად რომ ჩაიგდე თავი ამ დღეში და მაწანწალა ლოთ ბერიკაცთან დაიდე ბინა და ემსახურები, განა ეს დაშვენდება შენისთანა ნიჭის პატრონსა და საზოგადოებაში გამოსულ ადამიანს? საკუთარი ღვიძლი ბიძა მიგიტოვებია და ვილაც ოხერსა და მუდრევს შეკედლებიხარ... არა, ამას როგორ წარმოვიდგენდი, ჩემი ძმისშვილი გადაყრუებული ბერიკაცის მონა-მსახური გახდებოდა! მისი წვირიანი საცვლების მრეცხავი და მომკერავი შეიქნებოდა! რა მჭირს მე საამისო? ჩემს ოჯახში ათი კაცი შეინახავს თავს, თორემ ერთი ბიჭი...

— ბიძაჩემო, გულს რომ უჩიოდით, ახლა აღარ გტკივთ? — თითქოს ლევანის ნათქვამი არც გაეგონოს, ისე შეეკითხა გია.

— მე შენ მისმენ თუ არა?! — გაცხარება დაეტყო სტუმარს.

— როგორ არა. გისმენ, ბიძაჩემო!

— მაშ თუ მისმენ, პასუხი გამეცი! — ერთბაშად მოლბა. — ბიჭო, არ გრცხვენია, ასე რომ მოიქეცი? შევილო, შენ ჩემი სისწლი და ხორცი ხარ, მუდამ შენზე ვფიქრობ და ვზრუნავ, წამოდი სახლში, გაეცალე ამ ლოთ ბერიკაცს. გაიგე, რომ მე ბიძა ვარ შენი, კეთილის მდომელი ბიძა.

— მადლობელი ვარ. თუ შეგძელი, დავადსებ თქვენს ამაგსა და მზრუნველობას.

— მაგრამ ახლა?

— ამჟამად მადლობის მეტი რა გამაჩნია თქვენი ამაგის ასანაზღაურებლად?!

— კარგად იყავი და ანაზღაურებას ვინ გთხოვს, შევილო, — უფრო დატკბა სტუმარი, — ანაზღაურება კი არა, თუ რამე შემიძლია, მზად ვარ დახმარება გაგიწიო და მოგეშველო.

— მაპატიეთ, ბიძია, ოთხზე პროფესორთან ვარ მისასვლელი და... — საათს დახედა. — ოცი უკლია.

— ხელს არ შეგიშლი. — წამოდგა სტუმარი. — წავიდეთ, მანქანით წაგიყვან.

— მაგრამ ამხანაგთან უნდა შევიარო და... მადლობელი ვარ. აქედან პირდაპირ ჩავდივარ ბილიკით. თან კიდევ გზადაგზა... — დაიბნა ბიჭი.

— კარგი. შენ იცი. არ დაგაძალებ. — მიხვდა ლევანი, რომ მის ძმისშვილს არ სურდა მასთან მანქანით წასვლა. — მაგრამ იცოდე, შენგან პასუხი უნდა მივიღო.

— შეჰველად, ბიძაჩემო, შეჰველად. თქვენს გულწრფელ ნათქვამს

უბასუხოდ როგორ დავტოვებ. — და მასპინძელმა სტუმარი მანქანამდე მიაცალა.

სწრაფად გახმაურებული ამბავი თანდათან შენელდა და ბოლოს შეწყდა. პროფესორმა ზურაბ ვარძიაშვილმა აღკვეთა ახალგაზრდა მომღერლის საჯარო გამოსვლები.

ახლა იგი იმასაც კი ნანობდა, რომ მაშინ კონსერვატორიის საკონცერტო დიდ დარბაზში ამ ბავშვის გამოსვლა მოაწყო და ფირფიტებზე ჩაწერის საშუალებაც მისცა მსურველთ.

— არ არის, ბატონებო, კარგი, არ ვარგა, ამხანაგებო, როცა უმწიფარ ხილს დაეტანებით, როცა ასე ერთბაშად ავითაცებთ ხელში ვინმეს და ცამდე ავიყვანთ. მოვითმინოთ, ვადროოთ, დავეხმაროთ, ხელი შევეწყუთ. და როცა ღირსი გახდება საპატიო გვირგვინისა, ეს გვირგვინი ისე უნდა დავდგათ, რომ სიკვდილამდე ველარავინ მოხადოს.

და პროფესორი თავისი სიტყვის ერთგული დარჩა.

გიას საჯარო გამოსვლები რომ შეწყდა, ნორჩ მომღერალზე ლაპარაკიც მიწეწდა, ხანდახან ვინმე გულშემატიკივარი თუ კითხავდა ლევანს, სადაა, კაცი, ის შენი ძმისშვილი, ისეთ იმედებს რომ ვამყარებდით მასზეო.

ლევანმა ბევრი აღარაფერი იცოდა გიაზე, მაგრამ მაინც ნაღვლიანად იტყოდა: დავილუპე კაცი, წაუხდა საწყალ ბავშვს ხმა და ველარ მღერისო. თან დააყოლებდა: შევალიე ყველაფერი, მაგრამ არაფერი ეშველა!

გავიდა სამი წელიწადი და ერთ დღეს უეცრად გაზეთებში გამოქვეყნდა ცნობა, რომ მოკლე ხანში სამშობლოში დაბრუნდება ახალგაზრდა მომღერალი გია გორგოძელი და იმღერებს ოპერის თეატრშიო.

ამ ცნობას მოჰყვა ვრცელი წერილი, რომლის ავტორი მაღალ შეფასებას აძლევდა ახალგაზრდა მომღერლის ნიჭსა და უნარს. მისი აღმზრდელი ცნობილი მუსიკოსებიც კი აღტაცებული არიან ამ ყმაწვილის იშვიათი ნიჭითო.

რაკი შეიტყო, მისი ძმისშვილი ასეთი სახელოვანი კაცი გახდა, საზღვარგარეთ მიიღო ცოდნა და გამარჯვებული სამშობლოში ბრუნდებო, ლევანმა მაშინვე გამოყო ორი კარგი ოთახი თავის სახლში და მდიდრულად მოაწყო. ახლა საჭირო იყო გაეგო, როდის ჩამოვიდოდა გია, სად უნდა შეხვედროდა და წამოეყვანა. ამიტომ ლევანმა კულტურის სამინისტროში დაისადგურა. ერთხელ მოხუც ვაზიაშვილის სახლის ახლო-მახლოც გაიარ-გამოიარა, იქნებ ჩამოვიდა და ვერ შევიტყვეო. კარგად დაზვერა იქაურობა, გაიკითხ-გამოიკითხა და გაიგო, რომ გიას შესახვედრად დიდი ხანია ემზადება მოხუცი, თავისი ქოხიც კი მოიყვანა წესრიგზეო და ახალი ავეჯითაც შეავსო.

„ტყვილა გარჯილა მოხუცი, — გაიფიქრა ლევანმა. — ევროპაში ნას-

წავლი ბიჭი ისეთ ბნელ ქოხში აღარ შეიხედავს. იგი დარწმუნებული იყო, გია ბიძის ოჯახში დაბინავდებოდა, შეიძლება ბოდიშიც კი მოიხადოს მისი ბიცოლასთან და შერიგება სთხოვოს. თუმცა ლევანი აქამდე არ მიიყვანს საქმეს. იგი უთხოვნელად შეურიგდება და მიიღებს.

ამ ფიქრებში იყო ლევანი, რომ შეიტყო, ახალგაზრდა მომღერალი გია გორგოძელი კვირა დღით ჩამოვა მოსკოვის მატარებლით.

ქალაქის მუსიკალური საზოგადოებრიობა ახალგაზრდა მომღერლის შესახებ დრად მზადებას შეუდგა. თავის მხრივ ლევანიც დაფაცურდა. მან სოფლიდან გიას დედა და მამინაცვალის ჩამოიყვანა და გულუხვად გაუმასპინძლდა, ხოლო დანიშნულ დღეს მათთან ერთად გავიდა სადგურში. აქ უკვე უამრავი ხალხი შეკრებილიყო. ახალგაზრდობასთან ერთად კონსერვატორიის გამოჩენილი წარმომადგენლებიც მოსულიყვნენ. მათ შორის იყო მოხუცი პროფესორი ზურაბ ვარძიაშვილი მეუღლით. მათ ქალიშვილს — გიას უშუალო მწვრთნელსა და მასწავლებელს ვეებერთელა თაღუი მოეტანა და მატარებლის მოლოდინში ბაქანზე დასეირნობდა.

იყვნენ ლევანის ნაცნობ-მეგობრებიც. ისინი გულთბილად ულოცავდნენ ბედნიერ ბიძას ძმისშვილის დაბრუნებას, თუმცა ლევანის აფორიაქებულ გულს მაინცა და მაინც ვერ ატკობდა მათი მილოცვა. ჯერ კიდევ არ იყო დარწმუნებული, რომ ძმისშვილი მასთან დაბინავდებოდა და წარსულ უსიამოვნებას დაივიწყებდა, მაგრამ მატარებელი რომ ჩამოდგა და დამხვდურთა შორის პაპა ლექსო ვერ აღმოაჩინა, ოდნავ დამშვიდდა და გამხიარულდა. ის პირველი შეიჭრა ვაგონში, მივარდა გიასთან, მოეხვია, გულში ჩაიკრა და ბავშვით ხელში ატაცებული გამოიყვანა.

ხალხი მხიარული შეძახილებით შეხვდა ახალგაზრდა მომღერალს. მოსწავლე ახალგაზრდობა ვარდ-ყვავილებით შეეგება საამაყო თანამემამულეს. მოხუცმა კომპოზიტორმა ვარძიაშვილმა შვილივით ჩაიკრა გულში, ჩაკოცა და მშვიდობით დაბრუნება მიულოცა. ასევე მოიქცნენ პროფესორის მეუღლე, მისი ქალიშვილი, სხვები.

გია გაზრდილიყო, დავაყვაცებულიყო, იგი ყველას მხიარულად და კეთილად ესალმებოდა, მადლობას სწირავდა დაფასებისათვის და სანაცვლოდ ერთგულ სამსახურსა და პატივისცემას პირდებოდა.

დედა თავშეუკავებელი ქვითინითა და ცრემლებით მოეხვია ერთ დროს გულიდან მოწყვეტილ შვილს, მამინაცვალმა კი მზიდინა თვალზე სიხარულის ცრემლი და საერთო აღტაცება გაიზიარა.

ახალჩამოსულს ბევრმა შესთავაზა მანქანა და მომსახურება, მაგრამ გიამ ყველას მადლობა გადაუხადა. იგი დამხვდურთა შორის თვალთ ეძებდა მოხუც ლექსოს, რომელიც ჯერ კიდევ არ ჩანდა.

— წავიდეთ, შვილო, წავიდეთ. — ხელი გამოსდო ლევანმა ძმისშვილს და მისთვის გამზადებულ მანქანასთან მიიყვანა. — თქვენც ჩასხედით. — ახ-

ლა თავისიანებს მიუბრუნდა იგი და მათთვის განკუთვნილ მანქანებში ანიშნა.

ყველამ თავისი ადგილი დაიკავა. ლევანის მეუღლე იმ მანქანაში მოთავსდა, რომელშიც მისი ქმარი და ახალჩამოსული მაზლიშვილი უნდა ჩამსხდარიყვნენ.

— შენ ბიცოლაშენის გვერდით დაჯექი! — ანიშნა ლევანმა ძმისშვილს, — მე კი აქ დავიჭერ ადგილს. — ღიმილით დაუმატა მან და კაბინის კარი გააღო.

— გმადლობთ. — უთხრა გიამ ბიძას, მაგრამ მანქანაში ჩაჯდომას არ ჩქარობდა, იგი კვლავ ამაოდ ეძებდა შეკრებილ ხალხში ვიღაცას. ამას კარგად გრძნობდა ლევანი და შიშობდა, ის წყეული ბებერი არ გამოჩენილიყო. მაგრამ მადლობა ღმერთს, ლექსო არ გამოჩენილა და გიამაც დაიკავა ადგილი მანქანაში.

ის იყო მძღოლმა მოტორი ჩართო, რომ ერთი ახალგაზრდა მიიჭრა მანქანასთან, ბოდიში მოიხადა და გიას რაღაც ბარათი გადასცა.

გიამ სწრაფად გახსნა კონვერტი და ქაღალდის პატარა ნაჭერზე დაწერილი რამდენიმე სიტყვა ჩაათვალიერა.

— გმადლობთ. — უთხრა მომტანს, ბარათი ჯიბეში ჩაიღო და ბიძას შეხედა, ხომ არაფერი შეუნიშნავსო.

ლევანს მართლაც ისე ეჭირა თავი, თითქოს ყურადღებაც არ მიუქცევია ბარათის წაკითხვის დროს ძმისშვილისათვის, მაგრამ კარგად დაინახა, თუ როგორ ერთბაშად დაუნაღვლიანდა სახე გიას იმ ბარათის წაკითხვისას.

მანქანა დაიძრა. გაიქროლა ნაცნობ ქუჩებში, გავიდა ქალაქის ცენტრში და ის იყო ლევანის სახლისაკენ უნდა შეეხვია, რომ გიამ ბიძას სთხოვა, სანამ სახლში მივიდოდეთ, ცენტრალურ კლინიკურ საავადმყოფოსთან შევჩერდეთ და ცოტა ხნით დამიცადეთო.

ლევანი არ ჩაძიებია, რისთვის იყო საჭირო ეს და ორიოდ წუთში მანქანა საავადმყოფოს კარებთან დადგა.

— მაპატიეთ, ბიძაჩემო, მალე გეახლებით. — ბოდიში მოიხადა გიამ, მანქანიდან გადმოვიდა და სწრაფად შევიდა საავადმყოფოში.

ეს საქციელი არ დაუჯდა ლევანს, მაგრამ მეუღლისთვისაც კი არაფერი გაუმხელია.

გიამ მართლაც შეასრულა შეპირება. ის უფრო ადრე გამოვიდა საავადმყოფოდან, ვიდრე ამას ლევანი მოელოდა.

— ახლა კი თქვენი მორჩილი ვარ. — მხიარულად უთხრა მან ბიძას და მანქანაში შევიდა.

ლევანისას ბებერი ნაცნობ-მეგობარი შეკრებილიყო. იყვნენ ახლო ნათესავები და შორეული მოყვრებიც. ყველა ცდილობდა კეთილი გული

ეჩვენებინა ნიჭიერი ყმაწვილისათვის. მამინაცვალსაც კი არ შეტყუებოდა, თითქოს მუდამ ფიქრობდა და ზრუნავდა გერზე. ლევანი და მისი მეუღლე ხომ სულ ერთიანად გიაზე გადაყოლილად თვლიდნენ თავს და მაღლობას სწირავდნენ ღმერთს, რომ ღვაწლი არ დაუკარგა.

სალამომდე ბევრი ილაპარაკეს და იბაასეს. ლევანმა ეზო-კარმიდამო დაათვალიერებინა ძმისშვილს, აჩვენა მისთვის გამოყოფილი ბინა და კიდევ ბევრი რამ შეპირდა.

— მაღლობელი ვარ, ბიძაჩემო! თქვენიც, ბიცოლა ელიკო, შენიც, ძვირფასო დედა, თქვენიც პატივცემულო მამინაცვალს, ყველასი დიდი მაღლობელი ვარ. ვეცდები დავაფასო თქვენი ამაგი და მზრუნველობა. — უთხრა ყველას გიამ. — ხოლო ახლა ნება მიბოძეთ, ღამე ნებისა გისურვოთ და გამოგეთხოვოთ. — წამოდგა იგი, ტელეფონთან მივიდა და ტაქსი გამოიძახა.

— სად? სად უნდა წახვიდე? — თვალი გაუფართოვდა ყველას.

— სად აპირებ, შვილო? ხომ ხედავ, შენთვის ყველაფერი მზადაა მაქვს?

— მაღლობელი ვარ, ბიცოლაჩემო, მაგრამ რომ არ მივიდე...

— სად, კაცო? — წინ გადაუდგა ლევანი. — ვისთან მიდიხარ?

— იმ ბებერ კაცთან, ბიძაჩემო. მასაც ხომ უნდა უთხრა კეთილი სიტყვა და მაღლობა?

— შვილო, იმას რომ რამედ მიაჩნდე, სხვებსაც ვთხოვდი და შესაზვედრად და ჩაგეხვეოდა, — წამოეშველა ქმარს ელიკო.

— საავადმყოფოში არ წოლილიყო, უთუოდ ასე მოიქცეოდა, მაგრამ ბარათით მაინც ხომ შემეგება? ხომ მაწვდინა მისი კეთილი ხმა და სიტყვა?!

— კი, მაგრამ, ბიჭო, — ძლივს ამოიღო ხმა ლევანმა, — თუ ის საავადმყოფოში წევს და ცუდად არის, შენ სადღა უნდა დაბინავდე?

— ბინის გასაღები გამომიგზავნა. სიხარულისაგან განიკურნა საბრალო კაცი. ორი დღის შემდეგ გამოვა და თავის ვიწრო ქოხს დაუბრუნდება...

— შენც იმ ქოხში უნდა დაიღო ბინა? — ახლა დედა ჩაერია ლაპარაკში.

— დიახ, დროებით მასთან. — მიუგო გიამ. — სადაც პირველად ამოვიღე ხმა, ახლაც იქ უნდა მოვსინჯო ძალა. ვინც პირველმა მოისმინა ჩემი სიმღერა და მას მზრუნველი თვალი დაადგა, ახლაც მან უნდა შეამოწმოს კეთილი საქმის შედეგი და გაიხაროს. ყველაზე უმაღლეს მოვალე ვარ მას გუმდერო, შემდეგ კი სხვას. იგი ორ დღეში იქნება ჩემთან.

— გონს მოდი, შვილო! — ხელი გამოსდო ლევანმა ძმისშვილს. — იმ ღამით ბებერში გვცვლი ნათესაობას? ვიღაც არამზადა გაიძვერაში...

— ბიძაჩემო! — ფერი ეცვალა გიას. — თქვენ ერთხელ კიდევ დახარ-

ჯეთ ასეთი სიტყვა. მე მაშინ ვერ გავბედე, უკეთ, ვერ გკადრეთ მეთქვა პასუხი, მაგრამ ახლა... ნუ მაიძულებთ გითხრათ მაშინდელი სათქმელი და საპასუხო.

— თქვი, შე კაი კაცო, თუ ასეთი ბოღმა გაწევს გულზე! — წყენა დაეტყო ლევანს. — ვიცოდეთ მაინც, რა გაქვს სათქმელი?

— მაპატიეთ, ბიძაჩემო! ის მოხუცი არც ლოთი არის და არც გაიძვერა, არც ანგარებით შეპყრობილი ადამიანი. იგი პატიოსანი კაცია და ერთგული მშრომელი.

— მაგრამ გარეშეა, შვილო. — კვლავ დედა ჩაერია საქმეში.

— ჰო, გარეშეა, დედაჩემო, და იმიტომაც უფრო ვაფასებ. იმ დროს, როდესაც ალაღმა დედამ ობოლი ბავშვი ბიძას მიუგდე, ხოლო მან მალე ქუჩაში გაისროლა, სწორედ იმ დროს გამოჩნდა ის, გარეშე ბებერი კაცი, რომელმაც თქვენგან მოძულეებულს ხელი დაავლო, სახლში წაიყვანა, მისი პედით დაინტერესდა და დღეს... თუ მე რამე ვარ ან ვიქნები, იმ მოხუცის ამაგი და დამსახურებაა. გახდე დედა, იყო ბიძა და ნათესავი, ეს როდი არის დამსახურება და სახელი. ადამიანის მოვლა და აღზრდა არის მთავარი და თქვენც ამ მთავარს უქციეთ ზურგი. მადლობელი ვარ, ბიძაჩემო, შემოთავაზებული ბინისთვის. ამ ყურადღებისთვისაც მადლობელი ვარ. ალბათ, მზრუნველობა გწადიათ გამოიჩინოთ, ამისთვისაც მადლობელი ვარ, მაგრამ დაგვიანებულია ეს მზრუნველობა და მაპატიეთ, თუ გამოგიტყდით... — სწრაფად მიბრუნდა, ჩაირბინა კიბე და მანქანაში ჩაჯდა.

— ასე მეკუთვნის! — ნაღვლიანად ჩაილაპარაკა ლევანმა და ქუჩაში მიმავალ მანქანას თვალი გააყოლა.

მამია პარხანიძე

მარ მადლიერი

შენ მდიდარი ხარ უთვალავ ფერით,
რა დაგაცლდება, გინდ ქარში ჰფანტე!
ცაზეც, მიწაზეც გაქვს ყველაფერი,
სულის მეფევე, დედასახატე!

მგზავრს, რომ ვეძახი — „ჩემთან მობრძანდი!“

შენი დოვლათით, შენი ჭურვებით...

და მე ვარ შენი ის ამორძალი —

ვერ მკლავს ისრები... ვერ მკლავს ჭურვები.

ფერთა სერობა შენი მიხარის,

დიდი გუგუნი შენთა ახოთა.

რამდენი წლის ხარ, ერთი მითხარი,

შენი სიბერე შორს თუ ახლოა?!

როდის იქუხა შენმა სათავემ,

შენმა მდინარემ როდის იდინა?!

შენ დალოცვილო, არ გამითავდე,

შენით ვსულდგმულობ, შენით დიდი ვარ.

იდინეთ წყლებო, ო, არ დამიშრეთ,

აროს მენახოს უამი ხვატობის.

თოვლს დამიშენ თუ წვიმას დამიშენ,

ვარ მადლიერი, შენ ხარ ბატონი.

მე შენს იქით ვარ თვლებმად, უძლურად,
მე შენს იქით ვარ ცრემლი, მწუხარი.
ვარ მაღლიერი შენთა ძუძუთა,
ვარ მაღლიერი შენი ბუხარის.

პ ა ტ ა რ ა კ ვ ა მ ლ ი

„დარდიანია, — ჩემზე ამბობენ, —
სულ წევს ყალიონს... რისთვის, ვაიმე?“
სამეფო კარზე რომ აბოლებდნენ,
რა ადარდებდათ, ნეტავ, ვაზირებს?!
რა ადარდებდა მეფეს მტრის გამტეხს, —
ჰყვოდა ქართლის მიწა ვაზებით.
ვიცი, რა სწავდა ბესიკს უცოდველს,
თქვა საქვეყნოდ და აღარ დადუმდა...
რა ადარდებდათ, ნეტავ, ვიცოდე
დედაკარი რომ შეხსნეს დარუბანდს
და აბოლებდნენ გზა-გზა ყალიონს?!
ხედავთ, ამ ჩემს კვამლს მცირე ყავლი აქვს,
გაფრინდა... იაც არ ამიტრემლა —
ისევ ნებივრობს ფერშეუცვლელი.
არა თბილ თმებში ფიფქების ცვენა
და ნაღვლიანი რთველის ფურცლები,
ვიდარდოთ ყრმობის მიმაღვა სადღაც,
რომ მიგვაფრენდა მარლა და მალლა.
ვიდარდოთ ბედი იმ ნაპერწკალის,
ვერ გავაჩაღეთ თოვლიან სულში,
და ჩაეთვლიმა ნავლებში სურვილთ.

.....
თორემ რა არის პატარა კვამლი!

შოშილი მემგარი მესაუბრები ტყვიებს

მიცრეცილ ყუთში ტყვიები ენახე...
ძმებო, გამომყვა წყეულ ომიდან.
განა იმიტომ ხელი შევახე,
სისხლი მომინდა?!
მე გავიფიქრე: რამდენი ტყვია
დღემდე კაცმა კაცს მიართყა გულში!

მიწა ტირის თუ ძვლები ტირიან,
დიდი წარღვნები რომ ჰქუხდა გუშინ.
გახსოვთ?! დახვრიტეს ბავშვებიც ჩვენი
წიგნით, რვეულით, სათამაშოთი,
იქნებ მათ შორის იყო რჩეული.
დიდი პოეტი იყო მათ შორის...
ომი... წამება... რაა ეს ბედი,
კაცური გზები ნუთუ ვერ ეპოვეთ?!
მშვიდობა უნდა ნაზ თვალებს დედის,
მშვიდობა მინდა მეც ვინმე პოეტს.

აჰ, ჩემს სავალზე...

აჰ, ჩემს სავალზე ხედავ მინარეთს?
ქიმზე შემორჩა ნახევარმთვარე.
მე გავიღვიძე მძინარ-მძინარემ,
მზე ვიხილე და ჩემი სათავე.
მითხარი, მგზავრო, სად ესწრაფები,
ნუთუ მეჩეთში ლოცულობ კიდევ?
შენც გაიხსენე სისხლი პაპების...
ეჰ, დაგვიხვდეს მრავალჯერ კიბე.
ჩემო ჭარმაგო, თოვლივით თეთრო,
გითხრა სიმართლე, ვიცი რომ მიწყენ,
რა ვქნა, დე შენს წინ კელაპტრად ვენტო,
თუ არ მიყვარდე, ვიყო სამიწე.
წამოდი ჩემთან, მე აგაღელვებ,
მე გადაგიხსნი ზესკნელს და
ქვესკნელს.

ზღვისაკენ მიჰქრის პატარა ღელეც
და ცისარტყლებად გადაიკვესებს.
ჩვენც გადავირბენთ მთებს, რა მთებს, მაღალს,
ჩვენ ზევით... ქვევით დიოდეს ღელე.
ვფიცავ მიწის მადლს, არ იგრძნობ დაღლას,
ჩვენ ბურუსებშიც გადავივლებთ.

ნოღარ მოღუბაჲ

გაგუა სანდროს სიხარული

იგი ფიქრობდა, დიდხანს ფიქრობდა. იჯდა საწერ მაგიდასთან და ხან-
დახან დანაოჭებულ შუბლს ინსტინქტურად თუ მოისრესდა. იგი ვერ
გრძნობდა, რომ გარეთ ბინდი იდგა და ოთახში შემოდოდა გაზაფხულის
სურნელი.

ქაღალდზე გამოსახული იყო სხვადასხვა ზომის კბილანა: ერთს ხერ-
ხივით სამკუთხა გრძელი კბილები ჰქონდა და იფიქრებდით, რომ იგი
მხოლოდ ხის საჭრელად იყო განკუთვნილი. მეორე ორჯერ უფრო დიდი
ზომისა იყო და კბილები ოთხკუთხა ჰქონდა. ქაღალდის ზედა მხარეს ცი-
ფრები ეწერა. ჩანს, რაღაც ეანგარიშა. იგი ახლაც იმეორებდა გონება-
ში ამ ციფრებს და კბილანებს აკვირდებოდა. ეტყობოდა, ზეპირი გაან-
გარიშება ეეჭვებოდა და საბოლოო დასკვნა ვერ გაეკეთებინა. მან იცო-
და, საჭირო იყო თეორიული ჩანაფიქრის პრაქტიკული შემოწმება, მაგრამ
სწორედ ეს ეხამუშებოდა, ეშინოდა ვინმეს არ ეფიქრა, საქმე შემოღვევიაო.

— მამა, — მოისმა მეორე ოთახიდან რძლის ხმა.

— მამა!

— რა იყო, შვილო?

— რას აკეთებ, მამა? — ახალგაზრდა ქალმა კარი შემოაღო და, თით-
ქოს არაფერი იცისო, თქვა: — კიდევ ქაღალდებს ჩაკირკიტებ?

ბერიკაცს არაფერი უთქვამს, თუმცა არ ესიამოვნა რძლის სიტყვები.

— სანდრო ბაბუ, დედამ გამლახა, — დედის ფეხებთან თავი დაეკრძა
ყო ბავშვმა და წყლიანი თვალებით მიაჩერდა.

ბერიკაცს ჩაელიმა.

— გაგლახა?

— ჰო, ბაბუ.

სანდრო მისკენ ისე მიბრუნდა, სკამიდან არ ამდგარა.

— მოდი ჩემთან.

ბავშვი მაშინვე გაიქცა და, ვიდრე ბაბუასთან მივიდოდა, ახალგაზრდა
ქალმა მამამთილს უთხრა:

— მამა, დღეს შენთან იყვნენ.

— როდის?

— შუადღისას. შინ არ იყავი, ქარხნიდან იყვნენ, ერთს რატომ არ შე-
მოივლისო.

სანდროს ახლა მოაგონდა, რომ ქარხანაში თითქმის აღარ დადიოდა.

— სხვა არაფერი უთქვამთ?

— არა.

— კარგი! — თავი გააქნია ბერიკაცმა, ბავშვი მუხლებზე დაისვა და
ნახაზს დახედა. ბერიკაცს არც ახსოვს, როდის მოუვიდა აზრად დაეხაზა
კბილანები და შემდეგ...

— რა არის ეს, ბაბუ? — კითხა ბავშვმა.

— არაფერი! — ბერიკაცმა წარბები გახსნა. — არაფერი, გოგრებია.

— გოგრები?! — გაიმეორა ბავშვმა და გაჩუმდა. იგი დააკმაყოფილა
ამ ერთმა სიტყვამ, მაგრამ სანდროს გონებაში ეს ერთი სიტყვა მრავლის-
შეტყველი იყო... ბავშვი ხელში შეატრიალა და თვალებში ჩახედა, თით-
ქმის თავისი ბავშვობის გახსენება სურდა. არა! თავისი ბავშვობისა არა...
ბერიკაცს მოაგონდა პირველი დღე, როცა მამამ ქარხანაში მიიყვანა. ეს
იყო ორმოცი წლის წინათ. მაშინ იგი თორმეტი წლისა არც იქნებოდა. გა-
ხუნებული პერანგი და შარვალი ეცვა. ძაგარა თმა შუბლზე ეყარა. გადა-
ისვამდა თმაზე ხელს, მაგრამ თმა ისევ წინ გადმოეყრებოდა. იგი შეაშინა
ქარხნის ვეებერთელა კარებმა და სახეგამურულმა მუშებმა, რომელთაც
სიცილის დროს თეთრი კბილები უელავდნენ. სანდრო ბევრს არაფერს
მოელოდა ცხოვრებისაგან, მხოლოდ იცოდა, რომ ექნებოდა ფული, თუმ-
ცა დიდად ამ ფულის მნიშვნელობაც არ ესმოდა. ცხოვრობდა მიწურში
ქარხნის გვერდით და დილიდან საღამომდე მუშაობდა.

მას შემდეგ გავიდა ათობით წელი.

ბერიკაცმა ბიჭი ძირს დასვა.

ოთახი პატარა იყო, ფანჯრები ეზოში გადიოდა. საწერი მაგიდა ფან-
ჯარასთან იდგა და ზედ ტექნიკური წიგნები ეწყო. სანდროს არსად არ უს-

წავლია — ორმოცი წელი ზეინკლად მუშაობდა, მაგრამ გული არ უშვებოდა, წიგნები არ ეკითხა, რაიმე ახალი არ ესწავლა. ბინა ამ რამდენიმე წლის წინათ მიიღო და ეს ოთახი სამუშაო კაბინეტად აირჩია. იშვიათად თუ ვინმე შევიდოდა შიგ. ყრუკედელთან დივანი იდგა და დივნის თავთან — ტორშერი. კედელზე შვილისა და მეუღლის სურათი ეკიდა. მეუღლეს ამ ხუთიოდე წლის წინათ გარდაიცვალა. შვილის სურათი სტუდენტობის დროინდელი იყო. იგი გადაღებული იყო ქიმიის ლაბორატორიაში მეცადინეობის დროს. ოთახში მზე ამოსვლისთანავე იჭვრიტებოდა და, ვიდრე შუადღე არ მოატანდა, ფანჯრის რაფიდან სხივებს არ აკრეფდა. მერე სიგრილე ჩამოწვებოდა და ოთახში თავისებური მყუდროება მკვიდრდებოდა. ბერიკაცს გრძელ სავარძელში ფანჯარასთან ჯდომა უყვარდა.

მეორე ოთახი, რომელსაც ისინი ზალას ეძახდნენ, მარჯვნივ იყო. ოთახში პიანინო, სერვანტი და გრძელი მაგიდა იდგა. მაგიდაზე ბროლის გრაფინი და ჭიქა ელაგა. მაგიდის გარშემო ეწყო ნახევრად რბილი სკამები, რომელთა ღია მწვანე ფერი კედლის ფერს ეხამებოდა. ჭალი პატარა, მაგრამ ბროლისა იყო. ორ ფანჯარას შუა მაღალი სარკე იდგა და სარკის წინ ეწყო ფაიფურის ცხოველები. ფანჯრებს ამშვენებდა ვარდისფერი აბრეშუმის ფარდები. ცოლ-ქმარს თავისი ოთახი ეზოს მხარეს ჰქონდათ. ამ ოთახში ორი საწოლი იდგა, ღია ვარდისფრად შეღებილი. საწოლის თავთან მუქი ცისფერი ბრა ეკიდა. საწოლის გვერდით გარდერობი ჰქონდათ, ხოლო იქვე კუთხეში — სარკე. ბაბუა და შვილიშვილი ლოჯიაში წვებოდნენ, რომელიც ოთახად გადაეკეთებინათ.

ბავშვი მას შარვლის ტოტზე წაებოტინა.

„მამ დღეს ჩემთან იყვნენ“, გაიფიქრა სანდრომ.

— ბაბუ, სასეირნოდ არ მივდივართ?

ბერიკაცს თვალები წყლიანი ჰქონდა. ბავშვს რომ შეხედა, გეგონებოდათ ცრემლი მოერიათ. ყოველ საღამოს, როცა მოხუცი ქარხანაში მუშაობდა, ისინი სასეირნოდ ბაღში მიდიოდნენ. ბერიკაცი სკამზე ჩამოჯდებოდა და ფეხი ფეხზე გადადებული ბავშვის თამაშს თვალს ადევნებდა.

— ენახოთ, — თქვა მან.

— არა, წავიდეთ, ბაბუ. ერთხელ მაინც წავიდეთ.

სანდრომ ნახაზს გადახედა და მოაგონდა, რომ დიდი ხანია ბაღში არ ყოფილან სასეირნოდ.

ისინი წინა ოთახში გავიდნენ.

— მამა, სადმე ხომ არ მიდიხარ? — კითხა რძალმა.

— არა.

— კი, ბაბუ, წავიდეთ!

— გაჩუმდი! — უთხრა დედამ.

- როდის იყვნენ ჩემთან? — მაშინალურად იკითხა ბერიკაცმა.
— დღეს, შუადღისას.
— რაო, რა თქვეს?
— არაფერი, სად არისო. რატომ ქარხანაში არ გამოივლისო.
— გავივლი! — დაბეჯითებით თქვა სანდრომ.
— რამდენი ხანია არ ყოფილხარ? — კითხა ახალგაზრდა ქალმა.
— ამ ორ წელიწადში მხოლოდ ერთხელ ვიყავი, — თქვა და ბერიკა-

ცი თავის ოთახში შებრუნდა, სავარძელში ჩაჯდა და ნახაზი აიღო. ნახაზს დასცქეროდა და ფიქრობდა, რა შეუმჩნევლად გავიდა ორი წელი. მართლაც, ეს ორი წელი იმ ორ დღეს ჰგავდა, რომელსაც დაზვასთან ატარებდა იგი. არ ეგონა, ასე თუ დაივიწყებდა თავის კოლექტივს, თუმცა დავიწყებით როდი დააფიქრდა... როცა ფანჯარაში მზე შემოიხედავს, ან წინა ოთახში შვილი და რძალი ადგებიან, ოთახის სიჩუმეს ფუსფუსი დაარღვევს, გულზე გაკენწლავს, რომ იგი არსად არ მიდის, შინ რჩება. ამ დროს გარეთ გახედვაც არ უნდა. ზოგჯერ თავზე საბანსაც წაიფარებს, რომ ისე წავიდნენ, მან არაფერი გაიგოს.

„არ ვარგა, ქარხანაში რომ არ დავედივარ!“, გაიფიქრა მან და მოაგონდა გამოსათხოვარი სალამო. ქარხნის კლუბის ვეებერთელა დარბაზი საზეიმოდ იყო მორთული. სცენაზე წითელი ფარდა ჩამოეშვათ და შუა ადგილას, ყვავილების ორ რტოს შორის, დიდი ასოებით ეწერა — ორმოცი. მას ზემოთ ეკიდა მისი სურათი, შესრულებული ქარხნის ხარატის მიერ. შემდეგ ეს სურათი მას აჩუქეს. სცენის სიღრმეში იდგა წითელსაფარიანი გრძელი მაგიდა პრეზიდენთისათვის, ხოლო გვერდით ტყავის დიდი სავარძელი. როცა სანდრო ქარხნის ხელმძღვანელებთან ერთად დარბაზში შევიდა, ტაშმა იქუხა. სანდრო გაწითლდა. არ ეგონა, ამ ხნის კაცს ყმაწვილივით თუ შერცხვებოდა. ბავშვებმა ყვავილები მიუბრუნინეს — სავარძლის გარშემო ყვავილების ზღვა დადგა. ხანდახან დაფიქრდება და ცდილობს მოიგონოს, რაც იმ გამოსათხოვარ სალამოს ითქვა, მაგრამ მეტად ეძნელება, მთელი ორი საათი ილაპარაკეს მასზე და ვინ იცის რამდენი საჩუქარი მოუვიდა.

იმის გახსენება, რომ მას შემდეგ ქარხანაში მხოლოდ ერთხელ იყო, კიდევ რცხვენია და კიდევაც აფიქრებს. ქარხანაში მაშინ შეიარა, როცა მუშაობა დამთავრებული იყო, გაჩერდა თავის დაზვასთან და კარგა ხანს უყურა. გონებაში რაღაცას ანგარიშობდა, მერე, როცა გამოელაპარაკნენ, ნაძალადევად უთხრა, შემთხვევით შემოვიარეო.

ნახაზი ხელში შეატრიალა.

გამოსათხოვარი სალამოს წინააღმდეგში ერთი მეტად საჭირო და უცნაური აზრი აეკვიტა, უცნაური იმდენად, რომ თვითონაც არ იცოდა, რამ-

დენად გაამართლებდა. არავისთან სიტყვა არ უთქვამს, ნაფიქრალს გულში ინახავდა და თავისთვის მსჯელობდა. მაშინაც კი, როცა გამოსათხოვარი სალამო დაინიშნა, თქმა ვერ გაბედა, რომ თუგინდ რამდენიმე დღით გადაედოთ ეს სალამო. ეგონა, როცა კოლექტივს მოწყდებოდა, თავის ნაფიქრალს დაივიწყებდა. მაგრამ იგი უფრო და უფრო აწვავლებდა. ერთი რამ კი ძალიან უხაროდა — სიტყვა არავისთან დასცდენია. რამდენიმე დღე კი არა, უკვე ორი წელი გავიდა და...

ნახაზი მაგიდაზე დადო.

ჰო, ხვალ წავალ, — გაიფიქრა მან. — სხვებსაც გავუზიარებ ჩემს აზრს. იქნებ ვცდები?!

იგი კმაყოფილი იყო, რომ დილით ქარხანაში წავიდოდა, რომ არავინ დაუვიწყია. ადგა, წინა ოთახში გავიდა და ბავშვს შეხედა, რომელიც დივანზე ყველასაგან მიტოვებული ჩამომჯდარიყო.

— წავიდეთ ბაღში, — უთხრა მან ბავშვს.

აფაკლებულ ცისკიდურს ეტყობოდა, რომ მზე ახალჩასული იყო. ზანტად გაწოლილი ღრუბლების ქულები ათასგვარ ცხოველს მოგაგონებდათ. ქუჩებში ჯერ ლამპიონები არ ანთებულა და თალხი არე-მარე გამჭვირვალე და მრუმე იყო. ისინი ხელიხელჩაკიდებული მიაბიჯებდნენ. ბავშვს დიდრონი თვალები ფართოდ ჰქონდა გახელილი, მოხუცს ოდნავ მოჭუტოდა და ასფალტზე დაჩერებულს ბაგეებზე ღიმილი ეფინა. მერე, უეცრივ აინთო ლამპიონები და უფრო ნათლად გამოჩნდა ქუჩებში შემოსული სალამო.

— ბაბუ, ხვალ წამოვალთ სასეირნოდ? — კითხა ბავშვმა.

— კი, წამოვალთ,

— ზეგ?

— ზეგაც წამოვალთ, ყოველ სალამოს წამოვალთ! — ჩიფჩიფებდა ბერიკაცი.

ჯემალ ქათამაძე

ბალახტიონ ტაბიძე

რა იყო: ქარი, მეხი და ელვა,
 თუ ღელვა ზღვათა?
 თუ მსხვერველა ზეგათა?
 ერთად შეკრული ის იყო ყველა,
 მისი ცხოვრება ქარიშხალს ჰგავდა.
 ოცნებებს, როგორც გემს
 აფრებიანს,
 მიაქროლებდა შორს უქაროდაც,
 ცას შესცქეროდა ლაქვარდებიანს.
 ცა მას უცქერდა და უხაროდა.
 ნეტავ, გრიგალი საქართველოსი
 როგორ მოთავსდა ცივ სამარეში?

* * *

დასაბამიდან ამგვარად მოდის,
 სიკვდილი დადის ყველა მხარეში,
 მაინც მეზობლის არ იცი ყადრი
 და ბოროტებას გამჩნევ თვალებში.
 აწყობ ათასგვარ ხუნდსა და მახეს,
 რომ შეამოკლო წუთი ცხოვრება,
 ო, ადამიანს ხელებს ნუ ახლებთ,
 რადგან სიცოცხლე არ მეორდება.

წყაროზე

მე წყურვილმა ამიტანა

წყაროსი და ქალისამა.

ვკითხე: — ვინ ხარ ამისთანა?!

მიპასუხა: — მთვარისა ვარ.

— ვისზე ფიქრობ, გენაცვალე?

მიპასუხა: — თვალი სად გაქვს?!

ლადო სეიდიშვილი

ბ ე თ ჰ ო ვ ე ნ ი

ექიმო, ჩაეცე ჭიშკარი, ემანდ სიკვდილი არ შე-
მოვიდეს.

ლუდვიგ ვან ბეთჰოვენი.

24 მარტს, ღლისით, დაქანცული მეგობრები, რომ-
ლებიც ავადმყოფ ბეთჰოვენთან მორიგეობდნენ, სასა-
ფლაოზე წავიდნენ დიდი კომპოზიტორისათვის სამუ-
დამო განსასვენებლის მოსაძებნად.

ლამენათევი დაღლილი მეგობრები
სასაფლაოზე ადგილს დაეძებნენ...
არ ვიცი საოცრებით, არ ვიცი შეგონებით;
თუმცა ის კიდევ სუნთქავდა მძიმედ.
ვენა და მარტი, ღვართქაფი აღრე
არ დადგომია ვენას ჯერ ასე.
სასაფლაოზე დაეძებნენ ადგილს
და აკაკუნებს ვიღაცა კარზე.
დუმს სარეცელზე შეღონებული,
კედლებს უყურებს გალიბრულ შუშით.
ერთი სული აქვს წამოჯდეს ოღონდ
და მოუქნიოს ვიღაცას მუშტი.
რა უხმაუროდ აწყდება ფანჯრებს
თოვლი და, ალბათ, ყეფს ქუჩის ძაღლი.

ვერ მოიგონა ვერატრით ამჯერ
კვირა უქმეა თუ კვირახალი.
კოშკის საათმა დაჰკრა მესამედ.
„ასე გვიკაუნებს კარზე ილბალი“.
გულიდან გულში გადადის მესა,
იცვლის სახოვან ფერებს ნიღაბი.
ზაზუნა მღერის და მომთვარული
ცივი და თეთრი სინათლე ნელა
ლიად დარჩენილ უძრავ თვალებით
სხეულში ჩადის უკანასკნელად.
სასაფლაოზე ადგილს დაეძებენ.
ის იმზირება საოცრად კუშტი.
ერთი სული აქვს წამოჯდეს ოღონდ
და მოუქნიოს ვილაცას მუშტი.

ჰაეროვანი ცისფერი ლანდი

ჰაეროვანი ცისფერი ლანდი,
მოსიარულე წვიმის დეზებით,
მოგონებებს რომ ალამაზებენ,
ავსებდა შენზე ერთ მთლიან ცისფერს.
ჩემი ცხოვრება, რამე ორგვარი:
ერთი რომ ჰკარგავს, მეორე იძენს,
როგორც დაშლილი დიდი გორგალი
განვლილ წლების და დღეების სიგრძე.
ჰაეროვანი ცისფერი ლანდი
სულში შრიალებს განასკვულ ლამბით,
მოგონებებს რომ ალამაზებენ
მოსიარულე წვიმის დეზებით.
მიდიან ჩვენგან და, როგორც ფორთხვით
დღე დაწყებული ჩემი დაბადების,
თეთრ-თეთრ ქვიშაზე სტოვებენ ქოხებს
ჰაეროვანი ცისფერ ლანდების.

ამიან შერეუნი

გ მ რ მ დ ი ნ მ

ჯერ კიდევ წინასაღამოს, როცა იმპერატორის კარავში გენერალი რა-
ბი შევიდა, ფიქრებში გათული მისი უდიდებულესობა შესვლისთანავე
შეეკითხა მას:

— დარწმუნებული ხართ თუ არა ხვალინდელ გამარჯვებაში?

ცბიერმა კარისკაცმა უმაღლეს უპასუხა:

— გამარჯვება უეჭველია, თქვენო უდიდებულესობავ, მაგრამ დიდი
მსხვერპლის ფასად მოვიბოვებთ!

ცარევი-ზაიმშიში კუთუზოვის ჩამოსვლამ გაახარა ნაპოლეონი, ეგო-
ნა, რომ ჩრდილოეთის ბეზერი მელა (ეს სახელი კუთუზოვს თვითონ ნა-
პოლეონმა შეარქვა) არ დაიხვედა ბარკლასის მსგავსად და გამართავდა გე-
ნერალურ ბრძოლას... მაგრამ იქაც მოტყუვდა. „აქ კი, ბოროდინოსთან,—
ფიქრობდა ნაპოლეონი, — უეჭველად არის იმის დამაჯერებელი სიმბო-
მები, რომ კუთუზოვი ბრძოლას მიიღებს. რუსეთის თვალუწვდენელი სი-
ვრცეები ისე განვლეთ, რომ მოწინააღმდეგესთან გენერალური შეტაკე-
ბა არსად გვქონია. ასე იქცეოდნენ ორი ათასი წლის წინათ რუსების წი-
ნაბრები — სკვითები... ისინი შეიტყუებდნენ ხოლმე მოწინააღმდეგეს თა-
ვიანთ თვალუწვდენელ სივრცეში და იქ ანადგურებდნენ... მაგრამ ახლა
სულ სხვა დროა“.

დარიუ, კოლენკური, მიურატი, ნეი, ბერტიე და დავუ ერთად შეჯ-
გუფებულიყვნენ და ისინიც ფიქრს გაეტაცა. ნაპოლეონმა თვალი გადა-

ავლო მათ. იმპერატორს არასოდეს უნახავს თავისი მარშლები ბრძოლის წინ ასე გულჩათხრობილნი.

— ვხედავ, ეჭვებს შეუპყრიახართ, — მკაცრი ხმით მიმართა ნაპოლეონმა მარშლებს, — დაეჭვებული ადამიანისათვის, ისიც ბრძოლის წინ, გამარჯვება უცხო და მიუწვდომელი ხილია. აქ კი საეჭვო არაფერია. სანამ მოქმედებას დავიწყებდე, ბევრი ვიფიქრე რუსეთზე... ჩემი გაანგარიშება სწორია... თუ კიევი ავიღე, მაშინ რუსეთს ფეხებში წავატან ზელს, თუ პეტერბურგი დავიპყარი, მაშინ რუსეთის თავს ჩავიგდებ ზელში, მოსკოვის აღებით კი რუსეთს გულს გავუფმირავ... შემდეგ გზა გავგეხსნება ინდოეთისაკენ. ალექსანდრე მაკედონელმა მიაღწია განგას ისეთივე შორეული პუნქტიდან წასულმა, როგორიც მოსკოვია. წარმოიდგინეთ, რომ მოსკოვი აღებულია, რუსეთი დამხობილია, მეფე შეგვირიგდა, ანდა ჩამოაგდეს სასახლის შეთქმულების მეშვეობით. მითხარი, განა მაშინ ფრანგთა არმია და დამხმარე ჯარები განგამდე ვერ მივლენ?

— ვშიშობ!.. — უნებურად წამოცდა ბერტიეს.

— რამ დაგაშინათ? — შიშნარევი ხმით იკითხა ნაპოლეონმა და რატომღაც კოლენკურს მიაშტერდა.

— მეც... მაფიქრებს სივრცე, მეშინია, არ დავიკარგოთ!

— აქ საშიში არაფერია. მოსკოვისაკენ. მოსკოვის შემდეგ ინდოეთი... განგის სანაპიროებისაკენ... კიდევ ორი-სამი წელიწადი და მთელი მსოფლიოს ბატონი ვიქნები! — თქვა ნაპოლეონმა და ჩვეული პოზა მიიღო: მარცხენა ხელი უკან წაიღო, მარჯვენა ხელის ოთხი თითი ქილეტის გახსნილ არეში ჩაიყო, თავი მაღლა ასწია, თვალები კი მიწას მიაპყრო.

— მის უდიდებულესობას სურს მიუწვდომელს მიწვდეს... მაგრამ... განა ეს შესაძლებელია? — თავისთვის ჩაილაპარაკა დარიუმ. ამ დროს კარავში შემოვიდა გენერალი რაპი, რომელიც ნაპოლეონის წინ გამოიჭიმა.

— თქვენო უდიდებულესობავ, ესპანეთიდან ჩამოვიდა მარშალ მარმონის ადიუტანტი პოლკოვნიკი ფავიე... იგი მოვიდა ფრიად სამწუხარო ცნობებით... აროპილეს მიდამოებში ესპანელებმა დაამარცხეს ჩვენი ჯარები... ჩვენი მდგომარეობა იქ თითქმის კატასტროფულია!

— ესპანეთი... ისევ ჩემი მოურჩენელი ძველი იარა! — თითქმის ოხვრით აღმოხდა ნაპოლეონს და სკამზე ჩამოჯდა.

— თქვენო უდიდებულესობავ, ჩვენ უეჭველად დავიღუპავთ თავს!..

— ჯარები ესპანეთში ორჯერ მეტი გვყავდა, ვიდრე აქ, ბოროდინოსთან... ასეთ პირობებში არ უნდა ვისწრაფოდეთ ახალი ბრძოლებისაკენ.

— ჩვენ ჯერ კიდევ სმოლენსკმა დაგვანახა ამ კამპანიის ცული შედეგი... ახლა კი რაღა აზრი აქვს მოსკოვზე ლაშქრობას?

— მართალი არის, უნდა შევწყვიტოთ ლაშქრობა!

ზედიზედ წარმოთქვეს თავისი აზრი ნაპოლეონის მარშლებმა.

ნაპოლეონმა დამცინავი ღიმილით გადახედა თავის ერთგულ თანამებრძოლებს, წამოდგა, ისევ თავისი საყვარელი პოზა მიიღო და თქვა:

— ლაშქრობა სმოლენსკიდან მოსკოვზე ეყრდნობა იმ აზრს, რომ მოწინააღმდეგე დედაქალაქის გადასარჩენად გამართავს ბრძოლას და რომ იგი ამ ბრძოლაში განადგურდება.

* * *

ნაპოლეონი ღელავდა. მთელი ღამის განმავლობაში ფრანგთა იმპერატორს თვალი არ მოუხუტუვას. იგი ხშირად გამოდიოდა კარავიდან და შიშით გასცქეროდა რუსთა ბანაკს, ზომ არ გამისხლტნენ ხელიდანო... მისი უდიდებულესობა ცუდად გრძნობდა თავს. ისინიც კი, რომლებიც მას ოცი წლის განმავლობაში მუდამ თან ახლდნენ და კარგად იცნობდნენ, პირველად ხედავდნენ ასე მშფოთვარეს.

სემიონოვსკოესა და ბოროდინოს მიდამოებში, აგრეთვე მეორე არმიის მთავარსარდლის ბაგრატიონის ფლანგზე — სემიონოვსკოეს ხევსა და უტიცას შორის კოცონები ენთო. ბრძოლა განთიადისას უნდა დაწყებულიყო და რუსთა ბანაკში თითქმის არავის ეძინა. როცა განთიადი მოახლოვდა, მთელი ღამის უძინარმა ნაპოლეონმა მიატოვა კარავი და ამალასთან ერთად მალღობს მიაშურა. იქ, სადაც ნაპოლეონს რუსეთის არმია ეგულებოდა, კვლავ კოცონები ენთო და ნაპოლეონი საბოლოოდ დარწმუნდა, რომ რუსები ბრძოლას მიიღებდნენ.

— სადაც არის გათენდება და კუტუზოვი ჯერ კიდევ არ წასულა. იგი უეჭველად მიიღებს ბრძოლას. მე სრულებითაც არ მსურს უბრძოლველად ავიღო მოსკოვი... რუსეთის არმიის განადგურება, გენერალური შეტაკება მოსკოვის მისადგომებთან. აი რა არის საჭირო. კუტუზოვი მოსკოვს არ დათმობს უბრძოლველად, თუმცა ეს მისთვის სტრატეგიულად ხელსაყრელია, მაგრამ პოლიტიკურად შეუძლებელი... კიდევ ათი დღე და მოსკოვში შეგიყვანთ გამარჯვებულებს. — ნაპოლეონმა განთიადის პირველი ნიშანი შეამჩნია და იქვე იკითხა: — რუსთა მარცხენა ფლანგი ხომ არ გაძლიერებულია?

— იქ ყველაფერი კვლავინდებურადაა, თქვენო უდიდებულესობავ... ჯარების რაოდენობის, სიმაგრეებისა და რელიეფის მხრივაც იგი ყველაზე სუსტია რუსთა ბანაკში! — საქმის კარგი ცოდნით უპასუხა დარიუმ.

— მაგრამ იმ ფლანგს გენერალი ბაგრატიონი სარდლობს, — შეუსწორა ნაპოლეონმა, — ეს კი ბევრს ნიშნავს. ამიტომ სწორედ ამ ფლანგზე უნდა მოვასწროთ მთავარი დარტყმა... თავისი კორპუსებით შეუტევენ მა-

რშლები დავუ, მიურატი და ნეი... თითქმის სამჯერ მეტი ჯარი... ამასთან
სამი მარშალი ერთი გენერლის წინააღმდეგ... მგონი საკმარისია? არქივული
დოკუმენტი

— უკიდურეს შემთხვევაში შეიძლება კიდევ დაემატოს! — დარჩეს
სიტყვებმა იმპერატორის უკმაყოფილება გამოიწვია.

— გრაფო, ხელგამლილობა მხოლოდ ნადიმზე მომწონს.

განთიადი თანდათან ახლოვდებოდა. მალე აღმოსავლეთი სისხლის-
ფრად შეილება. რუსთა ბანაკი შეირბა. ეტყობოდა, ჯარები პოზიციებზე
მაგრდებოდნენ. უცებ იმპერატორის წინ გენერალი რაპი აღიმართა.

— თქვენო უდიდებულესობავ, ძველი გვარდია უკვე მწყობრშია!

პასუხის ნაცვლად ნაპოლეონი მაღლობზე ავიდა და იქიდან მიმართა
თავის ძველ გვარდიას.

— ჯარისკაცებო! — ხმამაღლა დაიწყო ნაპოლეონმა. — აჰა, ის შე-
ტაკება, რომელიც თქვენ ასე გწყუროდათ. გამარჯვება თქვენზე არის და-
მოკიდებული. იგი ჩვენთვის აუცილებელია. ჩვენ იგი მოგვცემს დიდ სი-
უხვეს, კარგ საზამთრო ბინებს და სამშობლოში სწრაფად დაბრუნების
შესაძლებლობას. ამ ბრძოლის მოგება თქვენ გაგიღებთ რუსეთის ძველი
დედაქალაქის — მოსკოვის კარებს. დაე, თქვან, რომ გმირობა გამოიჩი-
ნეთ ბრძოლებში მოსკოვის მისადგომებთან. დამარცხებული მტერი იძუ-
ლებული იქნება შემოგვტავაზოს ზავი, რომელიც სასახლო იქნება ჩვენ-
თვის და ჩვენი ერთგული მოკავშირეებისათვის.

როცა ნაპოლეონი მაღლობიდან ჩამოვიდა, მზის პირველი სხივები
ტყის ყველაზე მაღალი ხეების კენწეროებს დაეფრქვა და 1812 წლის 26
აგვისტო, ბოროდინოს ბრძოლის სისხლიანი დილა, დადგა. ნაპოლეონი
უცებ გამოიცვალა. მის თვალებში კვლავ აკიაფდნენ ნაპერწკლები, დაღ-
ლილი სახე გამოუტოცხლდა და, როგორც ყოველთვის ბრძოლის წინ,
ახალგაზრდულად ამოძრავდა. საათზე დაიხედა. უკვე ხუთი სრულდებო-
და და ნაპოლეონმა ბრძანა:

— იტალიის ვიცე-მეფე ევგენი ბოგარნე თავისი კორპუსით ეკვეთოს
სოფელ ბოროდინოს მარცხენა ფლანგს. მარშალი ნეი, დავუ, მიურატი
გაეშურონ ბაგრატიონის სიმაგრეთა წინააღმდეგ სოფელ სემიონოვსკოეს
ცენტრში. — ნაპოლეონმა ამომავალ მზეს მიაპყრო თვალები, თავისი სა-
ყვარელი პოზა მიიღო და, თითქოს მზეს შესძახაო, პათეტიკურად წარ-
მოთქვა: — ველირსე! მტერი ხელთა გვყავს. წინ! გავაღოთ მოსკოვის კა-
რები! ხედავთ, მზე ამოდის, აუსტერლიცის მზე!

* * *

განთიადის წინ სემიონოვსკოეს ავანპოსტზე ბაგრატიონი მაღლობი-
დან გასცქეროდა ფრანგთა ბანაკს, კუთუზოვი კი იქვე დანთებულ კო-

კონთან წამოწოლილიყო და ფიქრებს გაეტაცა. „ბევრისაგან მსმენია, ფიქრობდა კუტუზოვი, — და მეც დარწმუნებული ვიყავი, რომ ბარკლაი ნაცვლად ბაგრატიონს დანიშნავდნენ... მაგრამ ასე არ მოხდა და ღმერთმა უწყის, რა არის ამის მიზეზი... არჩევანი ჩემზე შეჩერდა. ალბათ, განუწყვეტელი უკანდახევით დაცემული პრესტიჟის ასამაღლებლად. ამ ბრძოლას ვიწყებ ისე, როგორც აუსტერლიცისას, ჩემი სინდისისა და სურვილის წინააღმდეგ. ყოვლად შეუძლებელია მოსკოვის დატოვება უბრძოლველად... ამას არავინ მაპატიებს, მიუხედავად იმისა, რომ წმინდა რუსული გვარი მაქვს. ეს ბრძოლა, არახელსაყრელი სტრატეგიულად, აუცილებელია პოლიტიკურად“.

ბაგრატიონი ადვილად მიუხვდა ღრმად ჩაფიქრებულ კუტუზოვს, რომელმაც ბოლო სიტყვები თითქმის ხმამაღლა წარმოთქვა.

— ვის ესაუბრებით, მიხაილ ილარიონოვიჩი?! — იკითხა ბაგრატიონმა და განაგრძო: — ეს ბრძოლა აუცილებელია და დღეს თქვენი ხელმძღვანელობით დანთებული ცეცხლი ერთხელ კიდევ გაუთქვამს სახელს რუსეთის უძლეველ იარაღს.

— პიოტრ ივანოვიჩ, თქვენ ვაჟაცობა და ჩვეული გმირობა გიზიდავთ ომისაქენ, სამშობლოს პატრიოტს მტერთან შეტაკება გწყურიათ... ეს ჩემთვის სასიამოვნოა და სასესებით გასაგებიც. ბენიგსენი კი თავისი გაუთავებელი ლაყობით გენერალურ ბრძოლაზე სულ სხვა ექვებს მიღვიძებს... რაც შეეხება ბარკლაის, ნუ უწყრებით... თქვენ ფიცხი ხართ და ხშირად ამიტომ გეჩვენებოდათ მოღალატედ. — თქვა და თავისი ერთადერთი თვალი ალერსით მიაპყრო ბაგრატიონს.

— მე ასე ვმსჯელობ: უუნარო ხელმძღვანელი მტერზე უარესია... ხელს ნუ მოჰკიდებ იმას, რასაც ვერ გაუძღვები და რის უნარიც არ შეგწევს. დიახ, უუნარო ხელმძღვანელი დაკისრებული საქმის მოღალატეა. ბარკლაი უკან იხევდაო, მაგრამ უკანდახევის გეგმა არ გააჩნდა... უგეგმოდ კი საქათმესაც არ აშენებენ. იყო წუთები, როცა გამარჯვება ხელიდან გაუშვა ეგრეთწოდებული უკანდახევით გატაცებულმა... ბევრჯერ შეგვეძლო მტრის დიდი ძალების განადგურება, ჩვენს შორის თანხმობა და ერთსულოვნება რომ ყოფილიყო!

კუტუზოვი კარგად ხედავდა, ბაგრატიონი გაღიზიანებული იყო ბარკლაი დე ტოლის გახსენებით და დამაწყნარებელი ტონით მიმართა:

— თქვენ მართალი ხართ, პიოტრ ივანოვიჩ... მაგრამ ბარკლაი ახლაც, აქაც უკან დახევას მოითხოვდა და იგი სასესებით მართალი იქნებოდა... მეც ამ აზრის ვარ... ეს ბრძოლა ახლა საზარალოა, მაგრამ როგორც თქვენც ბრძანეთ, უბრძოლველადაც არ შეიძლება. უკვე დრო არის, ხედავთ, განთიადია, მზე ამოდის. — კუტუზოვი წამოდგა, ბაგრატიონს ხელები მხრებ-

მი წავლო, თვლებში ჩააცქერდა და ხმამაღლა უთხრა: — ~~თავად~~,
ბევრს არაფერს გეტყვით... თქვენ იცით!

ბაგრატიონს კარგად ესმოდა კუთუზოვის უკანასკნელი სიტყვები...
რომ ფრონტის ყველაზე რთული, ყველაზე ძნელი და გადამწყვეტი უბა-
ნი მას ებარა და ბრძოლის ბედიც მასზე ბევრად იყო დამოკიდებული.

თენდებოდა. ნისლი თანდათან იფანტებოდა. მზე ამობრწყინდა
და ცვარით დანამულ მინდორ-ველზე სავსებით ქრებოდა გრძელი ჩრდი-
ლები. ბაგრატიონი საკომანდო პუნქტზე გამოჩნდა, მწყობრში ჩამდგარ
ჯარს გადახედა და თავის საყვარელ მებრძოლ ძმებს სულში ჩამწვდომი
სიტყვებით მიმართა:

— ჩემო ძვირფასო ძმებო! დღეს ჩვენ ბრძოლის ველზე შეეხვდებით
რუსეთისა და მთელი ქვეყნიერების მტრებს. ზედმეტად მიმაჩნია აგიწე-
როთ ის უბედურება, რაც მათ დაპყრობილ ქვეყნებს მიაყენეს. მათ მიერ
ჩადენილი საშინელება ჯოჯოხეთშიც კი ვერ დაეტევა. ღირსია გახდეს ნა-
პოლეონის ყურმოჭრილ მონად ის, ვინც უარს ამბობს სამშობლოს ღირ-
სებისა და უფლებების დაცვაზე. დიახ, მონაა ის, ვინც ნებით ემორჩილე-
ბა ბოროტ ძალას. ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომ თქვენს შორის არ
მოიპოვება არც ერთი, ვისაც შეუძლია დამშვიდებით უყუროს ტაძრების
დანგრევას, ქალაქების დაქცევას, წინაპრების მშვიდობიან საცხოვრებელ-
თა დაწვას, შრომით დამუშავებული მიწებების გავერანებას, ჭაღარაშე-
მოსილი მამებისათვის ბოროტების გაყრას, ცოლებისა და ქალიშვილების
შეურაცხყოფას.

თქვენ ოჯახებმა აგირჩიეს იმის დასაცავად, რაც ყველაზე წმინდა და
ძვირფასია თქვენთვის, თქვენი მტრები კი მხოლოდ ბოროტი ძალის ნე-
ბით იბრძვიან. მათ არაფერი აქვთ დასაცავი. მათი სამშობლო დაიღუპა
თვითნებური ურწმუნოების ნანგრევებში. მათი მამები, ცოლები და შვი-
ლები, ვინც უღმობელ სიკვდილს გადაურჩნენ, ტირანმა დახვრიტა ან ჩა-
მოახრჩო. თქვით, შეუძლიათ თუ არა მტრებს, საშინელი უბედურებით
დამძიმებულთ, ჩვენსავით ბრძოლა?! ეჭვი არ მეპარება ჩვენს გამარჯვება-
ში. მიპყევით ჩემს მაგალითს!.. ნუ გეშინიათ ნურც სიკვდილის, ნურც
უბედურების. სიკვდილს ვერავინ გაექცევა! იგი ერთნაირად ეწვევა რო-
გორც მდიდარს ბრწყინვალე სასახლეში, რბილ სარეცელზე, ისე ღარიბს
ქოხში, თივაზე. განა უმჯობესი არ არის სამშობლოსათვის ბრძოლის ველ-
ზე მახვილით ხელში სიკვდილი?! წინ! წინ! ჩემო მეგობრებო!

ისმინეთ, ჩემო ძმებო, სადაც მე ვარ, იქ სიკვდილია ან გამარჯვება!

* * *

ხუთ საათსა და ოცდაათ წუთზე დაიწყო ბრძოლა ბოროდინოსათვის.

ამავე დროს ასზე მეტმა ქვემეხმა საშინელი ცეცხლი გახსნა ბაგრატიონის სიმაგრეთა წინააღმდეგ. ფრანგებს ცეცხლითვე უპასუხა რუსთა არტილერია და ისეთი გრუხუნის ატყდა, თითქოს ცა ჩამოინგრა და მიწის ზედაპირი ქვესკნელს შეუერთდო. ევგენი ბოგარნეს ჯარებმა სწრაფად დაიკავეს სოფელი ბოროდინო და იმავე დროს მარშალ დავუს ნაწილები გადავიდნენ შეტევაზე ბაგრატიონის სიმაგრეთა წინააღმდეგ.

ფრანგები სამჯერ ჭარბობდნენ ბაგრატიონის ჯარებს, არტილერიით კი ორჯერ. მარშალ დავუს ოცდახუთათასიანი კორპუსი ნიაღვარივით წამოვიდა ბაგრატიონის რვაათასიანი გრენადერთა და 27-ე ქვეითი დივიზიების წინააღმდეგ, მაგრამ ბაგრატიონის მეომრები გადაულახავ კედლად აღიმართნენ ფრანგთა წინაშე. საშინელი ჩეხვა და სისხლისღვრა დაიწყო სემიონოვსკოეს ცენტრში. მოწინააღმდეგემ ველარ გაუძლო რუსთა კონტრშეტევას და ზურგი იბრუნა.

შვიდი საათისათვის ფრანგებმა გააძლიერეს ბაგრატიონის წინააღმდეგ მოქმედი ნაწილები და ისევ გადავიდნენ შეტევაზე. დიდი ზარალის ფასად აიღეს მარცხენა ფლუში, მაგრამ ბაგრატიონი კონტრშეტევაზე გადავიდა და ფრანგები კვლავ განდევნა. მარცხით დამთავრდა მათი მესამე შეტევა, მეოთხესაც იგივე ბედი ეწია და, როცა მეხუთეჯერ ფსიქიურ შეტევაზე გადმოვიდნენ, ბაგრატიონი ალტაცებით შესცქეროდა ფრანგთა რაზმებს, რომლებსაც თოფები მხრებზე დაედოთ და ბარაზნების გრუხუნის რიტმს აყოლილნი მარშით მოდიოდნენ სიმაგრეებისაკენ, საიდანაც მათ რუსთა ტყვია უმოწყალოდ ცელავდა. ბაგრატიონი წამოხტა, მალღობზე ავიდა და ალტაცებული გაიძახოდა:

— ვაშა! ვაშა!

— თქვენო ბრწყინვალეზავ, ვის ასხამთ ხოტბას, ისინი ხომ ფრანგი ჯარისკაცები არიან, იმათ?! — მოესმა ბაგრატიონს ადიუტანტის სიტყვები.

— დიახ, იმათ! შეხედეთ, ნამდვილი ვაჟკაცები არიან. სად არის ჩემი ცხენი!

რამდენიმე წამის შემდეგ ბაგრატიონი ცხენზე შეჯდა, სწრაფად გაექანა შეტევაზე წამოსული მტრის წინააღმდეგ და თან გაიყოლია თავისი დევგმირები.

* * *

ნაპოლეონი მთელი თავისი ამალით მალღობიდან გასცქეროდა ბრძოლის ველს, როცა ბანაკში გაოფლიანებული ცხენით შემოიჭრა თავით ფეხამდე მტვერში ამოსვრილი და საშინლად დაღლილი ოფიცერი. იგი მაინც მარდად გადმოხტა ცხენიდან და ყოჩაღად გამოიჭიმა ნაპოლეონის წინაშე.

— მარშალმა ჩიურატმა მიბრძანა მოვახსენო თქვენს უდიდებულესო-

ბას, რომ დამხმარე ჯარს თხოულობს. — სულმოუთქმელად მოახსენებდა იმპერატორს. ნაპოლეონმა ოფიცერს არც კი შეხედა, ისე წარმოთქვა ნელი, მაგრამ მკაცრი ხმით:

— გადაეცით თქვენს მარშალს, რომ არავითარ დახმარებას არ მიიღებს. რუსთა მარცხენა ფლანგის წინააღმდეგ მასთან ერთად იბრძვიან ჩემი საუკეთესო ჯარები, ჩემი საუკეთესო მარშლების ნებისა და დავუს ხელმძღვანელობით. გადაეცით მარშალ მიურატს, რომ მისგან გამარჯვებას ველი და არა მაშველი ჯარების მოთხოვნას.

ნაპოლეონის ყურადღება მიიპყრო სანიტრებმა, რომლებსაც ვილადაჭრილი გენერალი თითქმის ხელში აყვანილი მოჰყავდათ. ნაპოლეონმა მყისვე იცნო დაჭრილი.

— აა, გენერალი ბლიუტო?

— მე ვარ, თქვენო უდიდებულესობავ... თვითონ არ ვიცი როგორ მოვხვდი აქ, ჩანს, გრძნობადაკარგული ვიყავი. — მიუხედავად მძიმე ჭრილობისა, მაინც მხნედ მოახსენა იმპერატორს, მაგრამ იმპერატორი უკვე აღარ უსმენდა ბლიუტოს და დურბინდით ადევნებდა თვალს ბრძოლის მსვლელობას.

ბლიუტო ჩრდილში დასვეს და მის ირგვლივ ნაპოლეონის რეზერვის — ძველი გვარდიის ოფიცრები მოგროვდნენ.

— თქვენ ბაგრატიონის სიმაგრეებიდან ხართ? — ერთი მეორეზე ეკითხებოდნენ გვარდიის ოფიცრები.

— თუ ოდესმე შემეკითხებიან, — სუსტი ხმით, მაგრამ ამაყად ამბობდა ბლიუტო, — ვყოფილვარ თუ არა ჯოჯოხეთში, თამამად ვუპასუხებ: მე ვიყავი ბაგრატიონის სიმაგრეებზე... თქვენ კარგად მიცნობთ, მე გენერალი ბლიუტო ვარ და სიცოცხლე ბოლოცისა და კიტრის მოვლისათვის არ შემეწირავს. ჯარისკაცი ვარ და ვამბობ: არასოდეს არ მინახავს ასეთი სისხლისღვრა, ასეთი სისასტიკე და თავგანწირვა. ბაგრატიონის სიმაგრეებზე ვიყავი და ვნახე დახოცილი რუსი მეზრძოლები თავის ქვეშეხებთან. ისინი ისროდნენ სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე, მიუხედავად იმისა, რომ ადვილად შეეძლოთ სიცოცხლის შენარჩუნება.

ამ დროს ნაპოლეონის წინაშე მაცნე წამოიჭიმა, რომელმაც სასიხარულო ცნობა მოიტანა:

— თქვენო უდიდებულესობავ, მარშალმა ნეიმ აიღო ბაგრატიონის სიმაგრეები.

— ისევ გამახსენდა ძველი ნეი. — სიხარულით აღმოხდა ნაპოლეონს და სახეზე კმაყოფილების იერმა გადაჰკრა, რომელიც იმ წუთშივე გაუქრო ახალმა მაცნემ:

— თქვენო უდიდებულესობავ, რუსებმა უკუაგდეს ჩვენი ჯარები...

ჩვენ დიდი დანაკლისი განვიცადეთ... სიმაგრეები ისევ დავიკავეთ, ეს უკვე მეექვსეჯერ, მაგრამ მოწინააღმდეგე არნახული სიჯიუტით გვაწვება. თქვენო უდიდებულესობავ, მარშალი ნეი გთხოვთ მაშველ ჯარებს. იგი სიტყვას იძლევა, რომ ბრძოლას მოიგებს, თუ ბაგრატიონს გამოვლევს სოფელ სემიონოვსკოეს.

ნაპოლეონი რამდენიმე წამს დუმდა, მერე თავი ასწია და ნეის შიკრიკის ისე შეხედა, რომ უშიშარ მებრძოლეს ცაცახი დააწყებინა.

— გადაეცი მარშალ ნეის, რომ მას და მის მეზობლებს — მარშალ მიურატს და მარშალ დავუს ბევრად მეტი ჯარისკაცი ჰყავთ, ვიდრე ბაგრატიონს, და არტილერიითაც ჭარბობენ. ორმოცდაათი ათასი ფრანგი თვრამეტი ათასი რუსის წინააღმდეგ, სამი მარშალი ერთი ბაგრატიონის წინააღმდეგ. ამის შემდეგ რომელ დამხმარე ძალებზე შეიძლება ლაპარაკი?

ნაპოლეონი რომ ამას ამბობდა, დარიუ, ბერტიე და ამალის სხვა წევრები ცხარედ კამათობდნენ... როგორც კი დაამთავრა ნაპოლეონმა თავისი სიტყვა, გრაფი დარიუ გამოეყო ჯგუფს და თუმცა თამამად, მაგრამ მაინც მოკრძალებით მიმართა იმპერატორს:

— თქვენო უდიდებულესობავ! თუ ნებას მომცემთ, გავბედავ მოგახსენოთ თქვენი ყველაზე უფრო მორჩილ და ერთგულ ქვეშევრდომთა აზრი.

— თქვით, გრაფო, მხოლოდ გაფრთხილებთ, თუ დამხმარე ძალებზე დაიწყებთ ლაპარაკს, უმჯობესია არ დახარჯოთ მჭევრმეტყველება.

— მიუხედავად ამისა, მაინც გთხოვთ ნებას მოგახსენოთ ფრიად დამარწმუნებელი აზრი და რჩევა: აუცილებლად მიგვაჩნია ბრძოლაში ჩაებათ ძველი გვარდია... უმისოდ...

ნაპოლეონი განრისხდა, დარიუს სიტყვა შეაწყვეტინა, ხელი ბრძოლის ველისკენ გაიშვირა და ისე დაიწყო:

— ხედავთ, რა სისხლისმღვრელი ბრძოლაა? თუ ხვალ ჩვენ კვლავ მოგვიხდება ასეთი ბრძოლა, მითხარით, გრაფო, ვის გამოიყვანთ ბრძოლის ველზე? არ შემიძლია საფრანგეთიდან რამდენიმე ათასი კილომეტრით დაშორებულმა გავწირო უკანასკნელი იმედი — ძველი გვარდია... — თითქოს გულმა უგრძნო, ბრძოლის ველზე რაღაც საშინელება ხდებოდა, ნაპოლეონმა დურბინი მიიტანა თვალებთან.

— ეშმაკმა წაგიღოთ, — თითქმის ოხვრით აღმოხდა ნაპოლეონს, — რუსები კვლავ უტევენ ნეის. ეს ყველაზე უფრო სასტიკი და სისხლისმღვრელი ბრძოლაა, რაც კი გადამიხდია. ფრანგები აქ თავს იჩენენ როგორც გამარჯვებულნი, რუსები კი როგორც დაუმარცხებელნი.

ახალმა მაცნემ ახალი უსიამოვნება მოიტანა.

— ჰო, ახალი რა არის? — მოუთმენლობამ სძლია ნაპოლეონს და თვითონვე შეეკითხა ოფიცერს.

— თქვენო უდიდებულესობავ! ბაგრატიონი კვლავ გადმოვიდა შეტევაზე... სემიონოვსკოეს ცენტრში სასტიკი ბრძოლებია... მარშალი დავუ მძიმედ დაიჭრა.

ნაპოლეონმა თავი დახარა და თითქოს თავისთვის ამბობდა, მაგრამ ყველას მოესმა მისი სიტყვები:

— ო, სკვითების წყეულო მოდგმავ, შვეიცარიიდან მოყოლებული ყველგან და მუდამ ეს ბაგრატიონი.

ჩრდილში წამოწოლილ გენერალ ბლიუტოს, რომელსაც სანიტარი ჭრილობას უხვევდა, თვალები ცისთვის მიეპყრო და ხმამაღლა ბოდავდა:

— მე ვომობდი ეგვიპტეში, ვიბრძოდი მარენგოსა და აუსტერლიცის მიდამოებში, აბუქირთან თურქებსაც შევეჯახე, მაგრამ არასოდეს მინახავს ისეთი გახელება, ისეთი სასტიკი სისხლისღვრა, როგორიც იყო ბაგრატიონის დაწყევლილ სიმაგრეებზე.

გიორგი გიგაური

დედა - თ ბ ი ლ ი ს ს

ათას ხუთასი წელი კი არა,
ათას ხუთასი სიკეთე გშვენის,
მოგიჩენია ყველა იარა.
მამაპაპათა,
ჩემი და შენი.
გულში დიდების გინთია ცეცხლი
და გამარჯვების გრგვინავს ხმაური,
ჭიუხებს მოსწვდა ხმა შენი მერცხლის,
ხარობენ შენი დღესასწაულით.
გაიკაშკაშა ხმალმა ხევსურთა,
მისი ნათელი დაადგა კრწანისს,
შენს კარიბჭესთან კრძალვით მოვსულვარ,
არაგველი ვარ,
გამიღე კარი.

გ ა ხ ს ე ნ ე ბ ა

„და ღამლამობით ცხრაპირად ჰქროდა
ცხრაკარებიდან ამდგარი ქარი“.

მირზა გელოვანი

მთებში ხეტიალს მოვრჩები როცა,
როცა ცხრაკარას კალთებს დავტოვებ,
გულანთებული გიგონებ მგოსანს

და მწარე ფიქრი გამიმართოვებს.
სოფელში შვეალ დაგვიანებით,
დამტკბარი შენი ლექსების ჩქერით,
მხვდება ხეები დარდიანები, —
მათ მოლოდინი ჰქონიათ შენი.
შუბლს გამიგრილებს ბალის ნიაფი,
ისმის მუსიკის ხმა იშვიათი,
მომელანდები თვალებმზიანი
და დამადგება თავს განთიადი.

* * *

მე მოლაღატი გიწოდე მაშინ
აჩქარებით და დაუდევარად,
გაოცდი,
ცრემლი ჩაგიდგა თვალში,
აგყვა, აზვირთდა დარდი მდევარი...
თქვი:
— თუმცა ცილი მეტისმეტია,
მაინც არ მივცემ გამთიშველ ძალას,
მღვრიე ზვირთები ზღვასაც ერთვისან,
მაგრამ ზღვა ზეცისფერია მარად.

გიორგი ქალიძე

წერილებმა არ უნდა დაიგვიანონ

— მაინც რამ შეუკრა ხელები, რატომ დაავიანა ბარათი? — ესაუბრებოდა თავის თავს ქალიშვილი და ექსკავატორის საჭეს მოუსვენრად ატრიალებდა.

— უყურე, რა მეტიჩარა ყოფილა! — განაგრძობდა ფიქრს ქალიშვილი. — აბა რა მოხდა, ჩვეულებრივ სამხედრო სამსახურშია, ომი ხომ არ არის!

ომი!

რა შემზარავი და დამადონებელია ამ სიტყვის თქმაც კი.

...ექსკავატორი შედგა, ციცხვი ქვედა ყბით დააყრდნო მიწას. ქალიშვილიმა შეისვენა და თვალი გაუსწორა აზვინულ-დაზვინულ პლატოს.

— ეჰ, რამდენი სისხლი დაღვრილა აქ, — თქვა მან და კვლავ დაგვიანებულ ბარათზე გადაიტანა ფიქრი.

— არ მომწერა? ავდგები და მე მივწერ. მივწერ საყვედურს, ყველფერს მივწერ. მან არც კი იცის, რომ აქ, სახელგანთქმული ბრძოლების მალლობზე მონუმენტურ ძეგლს ვაგებთ, მტრის რისხვად შემართული მეზობლის ძეგლს, რომლის თვალებში ეწერება: „ვიდგეთ სიკვდილამდე!“

...ბოლო სიტყვები ცივად გადმოსცდა ბაგეებს... „სიკვდილამდე!“ გოგონას შეაყრუოლა... ოცნებით წამოიდგინა ოცი წლის წინანდელი ვოლგის ნაპირები, ამ პლატოსათვის მრავალდღიანი ბრძოლები.

...დახუჭა და ისევ გაახილა თვალები ქალიშვილმა, თითქოს ამით გა-
ნერიდა მწარე წარსულს, მაგრამ...

— ნეტავ არსებობდეს სასწაულები, ვთქვა და აღსრულდეს: „აღსდე-
ქით მკვდრეთით, მამულიშვილნო“... მაშინ ხომ მილიონობით ადამიანი
დაუბრუნდებოდა მშობლიურ კერებს!

— მაინც რა ძალიან დააგვიანა ბარათი!..

— მე უკვე მერვე რეისს ვაკეთებ! — ქოჩორაშვილმა მძღოლმა
თვითმცლელი მიაგდო ექსკავატორთან.

— მერე?!

— ხომ კარგი ბიჭი ვარ?

— კარგი ბიჭი? შეყვარებულს წერილებს უგზავნი? არ უგვიანებ?

— ვუგზავნი და არ ვუგვიანებ.

— ჰოდა, კარგი ბიჭი ყოფილხარ!

მძღოლს გაეღმა.

...ექსკავატორის ციცხვი კვლავ შეეხო მრავალგზის ნაწამებ მიწას.
უცებ იგი შეძაგდა და სიღრმეში ჩაცურდა.

ქალიშვილი შეკრთა, კაბინიდან გაიხედა და გაშეშდა: ექსკავატორის
ციცხვზე ვარსკვლავიანი წითელი სარტყელი დაინახა.

...პლატოზე უცებ შეწყდა ფუსფუსი, მშენებლებმა ქუდი მოიხადეს.

ჩატეხილ ნასანგრალთან მიმოფანტული იყო გულსატკენი ნაშთები:
სისხლით მოსვრილი არმიელის წიგნაკი, გაცრეცილი ბარათი და თვალებ-
ცქრილა გოგონას სურათები.

...იმ საღამოს გმირი ქალაქის ქუჩებში უღიმელოდ ჩაიარა ქალიშვილ-
მა. „რა ახალგაზრდა ყოფილა, — ფიქრობდა იგი. — ოცდაორი წლის. სისხ-
ლიანი ბარათი! სურათები! საწყალი გოგო! ალბათ, დიდხანს ელოდა ბა-
რათს. ელოდა და მერე... ჰოდა მერე... ვინ იცის, კიდევ რამდენმა წერილ-
მა დაიგვიანა ასე!..“

...ქალიშვილმა ერთ-ერთ შესასვლელთან მოუხვია.

— არა, წერილებმა არ უნდა დაიგვიანონ, ადამიანებმა დროზე. უნდა
მიიღონ წერილები.

...რამდენიმე წუთის შემდეგ კავშირგაბმულობის განყოფილებაში პა-
ტარა ბანდეროლს ლამაზი რუსული ასოებით დაეწერა: საქართველო... და
ერთ-ერთი სოფლისაკენ, დაცემული ჯარისკაცის სხვა ნივთებთან ერთად,
ოცი წლით დაგვიანებული ბარათიც წავიდა.

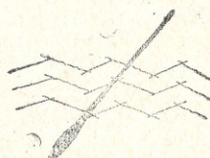

სოსანა ანთაძე

ო, რამდენმა წყალმა თურმე ჩაიარა

ჩაეუარე ისევ ნაცნობ აკაციებს,
ველარ მიცნეს? — მაშ, ასე რად მიცქერიან?!
სიხარულმა ამიტოვს თუმცა გული,
უნდა ვთქვა, რომ სევდა მაინც მომერია.
ღვედისწყალიც ვინახულე — ყრმობის სარკე.
ვიბანაო?.. გამეცინა. ის კი არა,
კისრამდე რომ ვეფლობოდი, მუხლს ძლივს
მომწვდა...

ო, რამდენმა წყალმა თურმე ჩაიარა.

უილიამ საროიანი

უ ბ ე დ უ რ ე ბ ი

ერთ ზაფხულს ორი თვე ვმუშაობდი საბაყლოში. ნაშუადღევადან შუალამემდე მალაზიაში ვრჩებოდი, მაგრამ რვა საათს შემდეგ იშვიათად თუ შემოიხედავდა ვინმე. უსაქმობისაგან ფანჯარაში ვიყურებოდი, ანდა მალაზიაში ვჩალიჩობდი. ეს იყო პატარა დუქანი გროვსტრიტზე, ქალაქის გარეუბანში. ყველა მყიდველი თავისებურად საინტერესო იყო და ღარიბი.

ამათგან არ იპარავდა მხოლოდ ორი თუ სამი კაცი, თუ ჩვილ ბავშვებს არ მივიღებთ სათვალავში. ყველა დანარჩენი უფრო მეტს იპარავდა, ვიდრე ყიდულობდა. რაკი ფული არ ჰქონდათ, აცოცებდნენ იმას, რაც გულით სურდათ. მობრუნებას ვერ ვასწრებდი, რომ საღებჭი რეზინის შეკვრა უკვე ჯიბეში ჰქონდათ ჩაცურებული. ზოგი პატარა კექსის აწაბნას ასწრებდა, ზოგიც კიდევ ტომატის წვნის ქილისას. ყველაფერ ამას მშვენიერად ვამჩნევდი, მაგრამ არ მინდოდა მეგრძნობინებინა. ისინი ყველანი კარგები იყვნენ, მაგრამ ღარიბები.

ავგისტოს ერთ მშვენიერ დღეს ერთმა ქალმა სცადა აეწაბნა მუშკის რქა და უბეში დაემალა. ეს იყო ყველაზე სამწუხარო ამბავი, რომელიც კი ოდესმე მინახავს. ქალი ორმოცდაათიოდე წლის იქნებოდა. მყისვე შევნიშნე, რომ კაბის ქვეშ რაღაცას მალავდა. მას, ალბათ, გადაწყვეტილი ჰქონდა, რაღაც არ უნდა დაჯდომოდა, აეცანცლა მუშკის რქა. ამ საღამოს არაფერი უყიდია. სავსებით მოიშალა. ზუთიოდე წუთს დარჩა მალაზიაში, მეკითხებოდა, რა ღირს ესა და ესაო, თანაც ჰკერამს,

ატამსა და ლელვს სინჯავდა. თორმეტი ცალი ლელვი ათი ცენტისა და ძალიან კარგებია-მეთქი, ვუთხარი. ნამდვილად კარგებია? — მკითხა. მაშინ შევთავაზე, გასინჯე-მეთქი. იგი ცოტახანს ყოყმანობდა, მერე კალათიდან ყველაზე დიდი ლელვი ამოიღო, გაარჩია და დიდი სიამოვნებით შეჭამა. იგი ყოველთვის ქალური იყო. ცოტა ფული რომ მაინც ჰქონოდა, თავისი მომხიბვლელობით უთუოდ საოცარ გავლენას მოახდენდა, რომელ მაღაზიაშიც კი შევიდოდა, მაგრამ ფული მას არასოდეს ჰქონია.

მე არ დამავიწყდება, როგორ მოიპარა იმ ქალმა მუშკის რქა ისე, რომ ქალური ღირსება არ დაუკარგავს.

ერთი იმათგანი, რომელიც ჩემთან მოდიოდა და არას იპარავდა, პატარა ესპანელი კასალი იყო. კაცმა ხომ უნდა იცოდეს, ვინ იპარავს და ვინ არა. ჰოდა, კასალი სწორედ არ იპარავდა. ეს იყო ჩია ტანის ღიდავა კაცი. ნაღვლიანი სახე ჰქონდა, რაც პირველი შეხედვისთანავე ყურადღებას იქცევდა და გაინტერესებდა.

იგი თითქმის ყოველ საღამოს ათ საათზე შემოდის და ღუქანში და ნახევარ საათს მემუსიფებოდა. ლაპარაკობდა წყნარად, აწეული განწყობილებითა და საკუთარი ღირსების გრძნობით. თუმცა ისიც კია, როცა ტანად თერთმეტი წლის ბიჭზე მეტი არა ხარ და ამასთან ოთხმოცდათორმეტიოდეს გარვანქას ძლივს იწონი, მაშინ შენი ღირსების გრძნობა არაფრის მაქნისია.

მე კასალს ყოველთვის პატივისცემით ვექცეოდი. მას არაფერზე წარმოდგენა არ ჰქონდა. მგონია, ათი წლის განმავლობაში გაზეთიც არ წაუკითხავს. არასოდეს მოსვლია. თავში რაიმე აზრი და არც ჩივილი უყვარდა. ის ერთი პატარა კაცი იყო, რომელმაც იმდენი კი მოახერხა, რომ ოთხმოცდარვა წელიწადი იცოცხლა. თანდათანობით ჩემთვის გასაგები გახდა, რატომ ეჭირა თავი კასალს ასეთი ღირსებით და არასოდეს უჩიოდა ბედს.

ეს იმიტომ, რომ იგი მამა იყო. თექვსმეტი წლის ვაჟი ჰყავდა. ძალიან ლამაზი ბიჭი იყო, ექვსი ფუტი სიმაღლისა. საოცრად წაგავდა კასალს. მამის თავი ჰქონდა. კასალს უსაზღვროდ ეამაყებოდა შვილი. იგი აცოცხლებდა მას. ერთ საღამოს მითხრა: იცნობ ჩემს ბიჭს? ზორბა ბიჭია, დიდი და კარგი. იცი რა? ღამეობით, როცა სამუშაოდან შინ ვბრუნდები, ჩემი ბიჭი მეტყვის: მამიკო, შემაჯექი მხარზე. მე მხარზე შევაჯდები და იგი მთელ სახლს მომატარებს. მერე ჩვენ ვჯდებით და ვჭამთ.

თქვენ ფიქრად მოგივათ ეგეთი რამე? არიან პატარა მამა და დიდი ბიჭი. ბიჭს მამა მხრებზე შემოუჭენია და დაატარებს. ჰო, აქ არის რაღაც თავისებური, განსაკუთრებული.

ერთ საღამოს კასალი მეუბნება, გინდა ვითხრა რად არის ჩემი ბიჭი ასეთი კარგი? მის დაბადებას დედა თან გადაეგო. აი, ეს არის მთავარი. მას არასოდეს უნახავს საკუთარი დედა. ყოველთვის მარტო იყო, ბავშვობაშიც კი. საუზმის დროს შინ მივდიოდი, რომ დამეხედა. ხანდახან ატირებული მხვდებოდა. ხანდახან ტირილს მორჩებოდა და მელოდა. როცა წამოიზარდა, ტირილს გადაეჩვია. მან უკვე იცოდა რა იყო ტირილი. ორი წლის რომ გახდა, ორივეს გაგვიადვილდა ცხოვრება. აი, ასე გაიზარდა იგი.

— მოგწონს ჩემი ბიჭი?

— ზორბა ბიჭია! — ვუთხარი მე.

— ახლა კიდევე გეტყვი რაღაცას. იცი რა? მას უნდა მუშაობას დამთხოვოს. შენ მაგიერად მე ვიმუშავე, გეყოფა, რაც იშრომეო, — მეუბნება. სამანქანო საქმე კარგად ესმის. შეუძლია შემკეთებელ საამქროში იმუშაოს მექანიკოსად. ამაზე იცი რა ვუპასუხე? — უარი ვტყვი. არა, ჯო, — ვეუბნები, — შენ კოლეჯში უნდა მოეწყო.

იგი ყველგან ივარგებს. კარგი ბიჭია. აუცილებლად კოლეჯში უნდა გავავაზნო. მას აქვს ამის უფლება. მე ვიმუშავე ჩემი ბიჭისთვის!

— რა თქმა უნდა, — ვუთხარი მე.

ჩემთან ერთი პატარა, თორმეტიოდე წლის წითელთავა გოგო ჰყოლიდა. იგი სულ სხვანაირი იყო. მაჯი ერქვა. ბიჭივით ღონე ერჩოდა და სიცილით, ალბათ, ყველას დაჯახნიდა მთელ ქვეყანაზე.

მალაზიაში შემოვიდოდა და სრულიად უმიზეზოდ სიცილად ატყდებოდა. შემოვიდოდა და იცინოდა. საშინლად მომწონდა იმ გოგოს სიცილი, მაგრამ ეს მისთვის არასოდეს მითქვამს. ისიც კიდევე იცინოდა და იცინოდა.

— აბა, რისთვის მოხვედი? — ვეტყოდი ხოლმე.

— შენ იცი, — მეუბნებოდა.

სიცილი.

— მთელი პური გინდა?

— პური?

— მაშ რა გსურს?

გოგონა ცერად გადმოხედავდა ხოლმე.

— მოიტანე რამე?

მაშინ მე ავიღებდი და ვესროდი ატამს, რომელსაც იჭერდა და დიდი სიამოვნებით შეექცეოდა.

— მეუბნებიან წითურ როჯერს გავხარო, მართლა?

— სტყუიან.

— მე მინდა, რომ ვგავდე. იცი, ძალიან მინდა ვგავდე. მოგწონს როჯერსი?

— გადასარეგია!

— მე სწორედ მას ვგავარ, — დაიყინებდა თორმეტი წლის გოგო.

ქვეყანა სავსეა ასეთებით და ჩვენი წუხილი ვერაფერს უშველის მათ. ყველანი დიდი ცხოვრების ორომტრიალს ჩაუთრევენ.

იყო კიდევ ერთი პატარა ბიჭი, რომელსაც პენიც კი არ ებადა, მაგრამ ყოველთვის შემოიხედავდა ხოლმე. ოათხი წლის იქნებოდა. რატომღაც კალაგანს ვეძახდი. ტანად დიდი იყო. შემოვიდოდა და ერთ საათს ცენტრან კამფეტებს დაადგამდა თვალს. ამ ხნის განმავლობაში კრინტს არ დაძრავდა, თუმცა ვინ იცის, იქნებ, თავისთვის ბუტბუტებდა. შემოსულ მყიდველებს ფეხებში ედებოდა, მაგრამ მაინც თავის ადგილზე იყო მიკრული და კამფეტებს მიშტერებოდა.

ერთ საღამოს იმ ქალმა, მუშკის რქა რომ მოიპარა, თავზე ხელი გადაუსვა.

— თქვენი ბიჭია? — მკითხა მან.

— ჩემია.

— კარგი ბიჭია, — თქვა მან. — თქვენ ჩამოგვავს. — რა ღირს ღღეს ლეღვი?

— ათი ცენტი თორმეტი ცალი, — ვუთხარი მე.

— გემრიელია?

— ძალიან. ხუთი წუთის წინ გავსინჯე, მიირთვით.

მანაც აიღო და შეჭამა ატამი, მერე ჭერამი.

იმ საღამოს მაინც არაფერი უყიდა. ხუთიოდე წუთს დარჩა. მაშინვე ვიაზრე, ალბათ, ოცდახუთი ცენტი უნდა ხვალამდე მთხოვოს-მეთქი, მაგრამ ვერ გაბედა თხოვნა.

— ბედნიერი ვართ, რომ კალიფორნიაში ეცხოვრობთ! — თქვა მან ბოლოს.

— მე არ ვყოფილვარ სხვა შტატში, — ვთქვი მე. — არასოდეს გავსულვარ ქალაქიდან. სხვაგან რა, დიდი განსხვავებაა?

— ო, საშინელებაა! — თქვა მან. — არის ადგილები, სადაც ზაფხულობით სუნთქვაც კი ჭირს. აი, თუნდაც ჩიკაგოში. ჩვენთან კი რა მშვენიერია, არა?

კარლიაში იდგა. მერე ხელი ნაზად აიქნია და თქვა:

— რა სუფთა ჰაერია აქ!

იგი რომ წავიდა, კალაგანს მოვუხმე. იმ წამსვე ახლოს მოვიდა.

— გინდა ძირტკბილას ღერო? — ვეუბნები.

პასუხს არ იძლევა.

რა თქმა უნდა, მოწონდა, მაგრამ არ თქვა.

— მოდი და აირჩიე, რაც გინდა.

იგი ახლოს მოვიდა, მაგრამ ვერ გადაეწყვიტა რა აეღო.

— აიღე რაც გსურს.

იგი ცოტახანს ყოყმანით მიცქერდა.

— აიღე-მეთქი. აირჩიე, რაც გინდა.

მაინც არ სჯეროდა და შემკრთალი მიცქერდა.

— აბა, რას უცდი. მართალს გეუბნები.

მაშინ გაბედა და აიღო ძირტკბილას ღერო.

— სხვა რამე აიღე, — ვუთხარი მე.

მაშინ ძირტკბილას ღერო უკანვე დადო და თაფლის სანთლის ძაღლს მიწვდა.

— არა, — ვუთხარი მე, — ძირტკბილას ღეროც გჭონდეს.

დიდიხნის ზვეწის შემდეგ მან აიღო კიდევ ოთხი თითოცენტიანი სხვადასხვა კამფეტი.

— აბა, ახლა კარგად იყავი, კალაგან, შინ წადი და შეჭამე კამფეტები. ოდნავ გაოცებული, უსიტყვოდ გავიდა გარეთ.

მეორე დღეს მოვიდა და წყნარად მიიხრა, ძირტკბილას ღერო ყველას სჯობდაო.

— თუ ასეა, ერთსაც მე გავესინჯავ.

ერთი მას მივაწოდე, ერთიც მე ავიღე და ორივენი შევეჩქეით.

ჰო, კარგი იყო იქ მუშაობა, სანამ ვმუშაობდი. კარგი იყო, რადგან ჩემთან მოდიოდნენ საუცხოო, მხიარული, უბედური პატარა ადამიანები, რომელთაც სურდათ ეყიდათ რაღაც-რაღაცები ანდა უბრალოდ ელაპარაკათ.

ინგლისურიდან თარგმნა გიორგი მაჭუტაძემ.

საჩხუპი ესენიანი

კახალაშვილის ძალღმრთელობა

ჯიმ, მომე თათი, ჩემი დარდი გაიზიარე.
 მე არასოდეს არ მინახავს თათი ამგვარი.
 მოდი, ძვირფასო მეგობარო, ვუყუდოთ მთვარეს,
 როდესაც ღამე გასაოცრად იქნება წყნარი.
 ჯიმ, მომე თათი, ჩემი დარდი გაიზიარე.
 ო, ჩემო კარგო, შენ რა იცი კაცური განცდა,
 ნეტავ უბრალო რამეს მიხვდეს შენი გონება.
 შენ ხომ არ იცი, თუ რა არის ცხოვრება კაცთა,
 შენ ხომ არ იცი, რა ფასი აქვს ქვეყნად ცხოვრებას.
 შენი პატრონი განთქმული და კეთილი არი
 და მას სტუმრები ჰყავს ყოველთვის აურაცხელი.
 პოულობს მიზეზს თვითნებური სახემღიმარი,
 რომ ხვეწვით ბეწვზე ფრთხილად შეგახოს ხელი.
 რა ღამაში ხარ! მოხიბლული ვეღვარ და გიმზერ—
 სავსეა სათნო მორჩილებით ეგ თვალთა სარკე.
 დაუკითხავად საკოცნელად მიიწევ ისე,
 როგორც ნასვამი მეგობარი მეგობრისაკენ.
 ჩემო ჯიმ, შენ ხომ ბევრს ნახულობ მოსულს და
 წასულს.

თქვენი სტუმრობა, ვიცი, მრავალ ვინმეს რგებია,
 მაგრამ ყველაზე სევდიანი, ჩემი ასული
 ხომ არ მოსულა, შემთხვევით ხომ არ გსტუმრებიათ?

მერწმუნე, მოვა — უდაოა და უეჭველი
და როს უჩემოდ ჰკვიანურ თვალს მიაპყრობ

წყნარად,

შენ დაულოკე ჩემს მაგიერ მას ნაზად ხელი
ყველაფრისათვის — დავაშავე რამე, თუ არა.

წერილი დედას

ცოცხალი ხომ ხარ, მოხუცო დედავ?
მეც ვარ ცოცხალი, სალამი წრფელი!
დაე ჩვენს ქოხზე ნუ შეწყვეტს დენას
ის მწუხრის შუქი ენითუთქმელი.
მწერენ, რომ შიშით გელევა გული
და ჩემზე ფიქრებს უჩუმრად ლამბავ,
დადიხარ თურმე დაღონებული
და ისევ ძველი გაცვია კაბა.
როს ბინდი წვება ცისფერ სადაფში,
გაწვალებს ხშირად ჩვენება ერთი:
თითქოს ჩხუბის დროს შენს შვილს სარდაფში
ფინური დანით გაუპეს მკერდი.
თავს ნუ მოიკლავ, ძვირფასო, დარდით,
მოჩვენებაა ეს მარტოოდენ,
განა ისეთი ვარ ყალთაბანდი,
არ გინახულო და ისე მოვკვდე?
ვარ ნებიერი კვლავინდებურად
და ერთი ნატვრა გულს მიხალისებს —
მალე გავეჩქე ნაღველს და ბურანს
და ჩვენს დაბალ ქოხს ვეწვიო ისევ.
მე დავბრუნდები სახლში ნაზამთრევეს,
ჩვენი ბაღი რომ ყვავილით ბრწყინავს,
არ გამაღვიძო ოღონდ კვლავ ადრე
ისევე, როგორც ამ რვა წლის წინათ.
არ გამიღვიძო ოცნება ძველი,
ნუ მომაგონებ დაკარგულ იმედს.
ადრე ვიწვნიე ცხოვრება ძნელი,
ადრე ვიგრძენი უღელი მძიმე.
აღარ მასწავლო ლოცვები, არა!
რასაც ვეძებდი, უკვე ვერ ვნახავ.
მხოლოდ შენ მყავხარ შვებად და ფარად,

ენითუთქმელი შუქიც შენა ხარ.
ნუ გეშინია, დაიცხრე გული
და ჩემზე ფიქრებს ნულარა ლამბავ,
ნულარ დადიხარ დაღონებული,
ნულარ გაცვია ის ძველი კაბა.

* * *

გესმის — როგორ მიჰქრის ეს მარხილი, როგორ!
ნეტავ გადაგვკარგა მე და ჩემი გოგო.
მორცხვია და წყნარი ქარი მოალერსე.
ეჟენის წყარა-წყური იფანტება ველზე.
ეხ, მარხილი მალი, ცხენი — ქარიშხალი!
საღლაც ველზე მთვრალი ცეკვავს ნეკერჩხალი.
ჩვენ იმასთან მივალთ. ვკითხავთ — რად ხარ კენტად-
და ჩავაბამთ ფერხულს სამივენი ერთად.

* * *

მტრედისფერი კოფთა. იისფერი თვალი.
მოვატყუე ჩემი საყვარელი ქალი.
საყვარელმა მკითხა: „ქარბუჭია კარში?
ცეცხლსაც გავაჩაღებ, ქვეშაგებსაც გავშლი“.
ვუპასუხე: „არა. გარეთ სიოც არ ქრის,
მგონი ვიღაც ციდან თეთრ ყვავილებს გვაყრის.
აბა, ცეცხლი ჩქარა, ქვეშაგები მალე!
მე უშენოდ გულში ბუჭი მიტრიალებს.“

* * *

თოვლიანი ველი, მთვარე — თეთრი მთვარე.
შესუდრული არის მთელი ჩვენი მხარე.
თეთრი ტყიდან ისმის მოთქმა არყისხეთა.
აღბათ, მოკვდა ვინმე, მე ხომ არა ნეტავ?

თარგმნა გიორგი სალუქვაძემ.

ალექსანდრა ჩხაიძე

ის ურჩევნია მამულსა...

ახალგაზრდა ვაჟი იდგა ვაგონის
ლია ფანჯარასთან. მატარებელი
მიჰქროდა სწრაფად და გრუხა
თმებს უწეწავდა შემხვედრი ქარი.
მეორე დღეა იგი მოდის მოსკოვი-
დან და ან ზედა საწოლზე წევს
გულადმა, ან კიდევ აი, ასე დგას
ფანჯარასთან საათობით, უხმოდ,
ვაგონის ჩვეულებრივი ცხოვრები-
საგან განცალკევებით.

ოციოდე დღის უკან ეს მატა-
რებელი ანზორ გაბუნიას მიაქრო-
ლებდა პირიქით, მოსკოვისაკენ.
მაშინ გული და გონება აღსავსე
იყო სიხარულით, იმედით, დიდი
მიზნებით. ინსტიტუტში მიემგზავ-
რებოდა ბათუმელი ჭაბუკი...

ცოდნა გამხელილი ჯობს, რია-
ზანი იმიტომაც აირჩია სწავლის
გასაგრძელებლად, რომ ეგონა იქ

უფრო ადვილად გავიდოდა კონ-
კურსში. მაგრამ ვარაუდი არ გა-
უმართლდა. პირველსავე გამოც-
დაზე მიხვდა, რომ იოლად ფონს
გასვლაზე ფიქრიც კი ზედმეტი
იყო. თანაც, ჩარიცხვის დროს, მე-
დალოსნებს, სტაჟიანებს და არმი-
იდან დემობილიზებულებს მიანი-
ჭეს უპირატესობა.

ეს იყო პირველი შემთხვევა ან-
ზორ გაბუნიას ცხოვრებაში, როცა
სევდის სიმძიმე ასე ძალუმაღ იგ-
რძნო.

ადამიანის მახსოვრობა აღიქვამს
ცხოვრებას დაახლოებით ხუთი-
ექვსი წლის ასაკიდან. ანზორისათ-
ვის სამყაროს ხილვა დაიწყო დე-
დის სახით და ორი წლით უფრო-
სი დის ალერსით.

მამა არ იყო ოჯახში. მისი სახე თანდათან იკვეთებოდა კედლიდან, სადაც ეკიდა კაპიტნის სამხრეებიანი მამაკაცის სურათი.

ოჯახში სათუთად ინახებოდა სამკუთხა ფრონტული ბარათები. უკანასკნელი წერილი მოვიდა 1944 წელს ბალტიისპირეთიდან. შემდეგ — გულისშემალენებელი ლოდინი, რომელსაც თან ერთოდა მოახლოებული გამარჯვების სიხარული და... მოულოდნელი ცნობა იმის შესახებ, რომ კაპიტანი შალვა გაბუნია გმირულად დაეცა სამშობლოსათვის ბრძოლაში კაუნასის მისადგომებთან.

როგორც იმ დროს ბევრმა ცოლმა და დედამ, ტატიანამაც შრომას მოჰკიდა ხელი, რომ უმამობა არ დამჩნეოდა ოჯახს, ღირსეულად აღეზარდა ქალ-ვაჟი.

შრომის ღირსება ბალღობიდანვე შეიგნო ანზორმა. მამისეულ პატარა სახლსა და ერთ ციციქნა ეზოში მოსინჯა პირველად თავისი უნარი და მკლავის ღონე. ხარობდა დედის გული, რომ კაცი იზრდებოდა ოჯახში, რომ გარეგნულადაც მამას ემსგავსებოდა ვაჟიშვილი.

ბავშვური ჩხირკედლობიდან, ფიზიკისა და ქიმიის გაკვეთილებიდან ჩაენერგა სიყვარული ტექნიკისადმი, მანქანებისადმი. გოროდოკის საშუალო სკოლა რომ დაამთავრა, სადაც გაზეთში ამოიკითხა რიახანის ავტომექანიკური ინსტიტუტის განცხადება სტუ-

დენტოა მიღებაზე და ის იყო ემგზავრა კიდეცაც სწავლის გასაგრძელებლად.

ერთი ჭირი მარგებელიაო, ქვეყანა ნახა, რაც მთავარია, მოსკოვში იყო; ამ ოციოდე დღეში თითქოს დავაყვაცდა კიდეცაც და ცხოვრებას უცქერის სულ სხვა თვალთ, მამაკაცის თვალთ.

რაც უფრო უახლოვდებოდა მატარებელი ბათუმს, ანზორი თანდათან რწმუნდებოდა იმაში, რომ იგი აჩქარდა, სხვებს აჰყვა, დედას კი, ალბათ, არ უნდოდა გული დაეწყვიტა შვილისათვის. მართალია, კიდეც ხუთი წელი სწავლა მიძიმე ტვირთად დააწვებოდა უმამაკაცი ოჯახს, მაგრამ ტატიანა ვერ აღუდგა წინ ცოდნას დაწაფებული შვილის სურვილს.

შინ რომ მივა და ეზოს ჭიშკარს შეაღებს, დედა ან და აუცილებლად დაინახავს; გარეთ გამოეგებებიან... პირველი შეხვედრის სიხარული... შემდეგ უსიტყვო შეკითხვა მათ თვალეზში: „როგორაა საქმე? მოეწყვე?“ ჯერ ანზორმა არ იცის, რას უპასუხებს. მართალია, ბევრი რამის მოგონება შეიძლება, სხვაზე გადაბრალევა, მაგრამ ანზორი არ იცრუებს, იტყვის პირდაპირ, დაუფარავად, — ვერ ჩავაბარე, ჩავიჭერიო. შემდეგ იმასაც იტყვის (დედა ცოტათი რომ დაამშვიდოს, გულისტკივილი დაუყუჩოს), ორ წელიწადს ვიმუშავე და სტაჟიანს ადვილად მიმიღებენო. დედა, მართალია, ცოტას იღარდებს, მაგრამ ბოლოს

მინც კმაყოფილი დარჩება. ვაჟი-
შვილი გვერდში ეყოლება და მუ-
შაკაცის ხელფასიც ოჯახს ბევრ
რამეში წაადგება.

* * *

ბათუმელ მენავთობეთა შორის
ჰკუის საკითხავ კაცადაა მიჩნეუ-
ლი რემა გაბუნია. სრულიად ახალ-
გაზრდამ დაიწყო მუშაობა ნავ-
თობგადასაცლელ ბაზაში, გაცი-
ლებით აღრე, ვიდრე პირველ
პროდუქციას გამოუშვებდა ბათუ-
მის ნავთობგადასამუშავებელი ქა-
რხანა. მის თვალწინ აიგო ვეება
საამქროები და საწარმოო უბნები,
გაშენდა მენავთობეთა მთელი ქა-
ლაქი.

რამდენი ახალგაზრდა დაუყენე-
ბია სწორ გზაზე რემა გაბუნიას
და ფრონტზე დაღუპული ძმისწუ-
ლის შვილს რჩევას და კეთილ სი-
ტყვას როგორ მიაკლებდა. ერთ
საღამოს რუსეთიდან დაბრუნებუ-
ლი ანზორი წინ დაისვა და უთხრა:

— ყური მიგდე, ბაბა. შენ ახლა
კაცი ხარ უკვე, ამ ოჯახის უფ-
როსი. გული არ გაიტეხო, სწავ-
ლას კიდევ მოესწრები. ახლა ის
დრო არაა, გაჭირვებას რომ მი-
ყავდა კაცი ქარხანაში; ხანდახან
პროფესორებიც მოდიან ჩვენთან
ჰკუის საკითხავად, აბა! ჰოდა, რა-
ხან მუშაობა გადაწყვიტე, გირჩევ,
ბაბა, ნავთობგადასამუშავებელ ქა-
რხანაში მიხვიდე. თითოთ საჩვენე-
ბელი ქარხანაა. კაი ხალხიც მუ-
შაობს იქ. დამიჯერე, მამაშენი

რომ იყოს ახლა ცოცხალი, იგეგმ
ამას გირჩევდა.

ამ საუბარს მეზობელი შემოეს-
წრო, გერონტი კაშია. ოჯახის უფ-
როსის სურათს უცქირა, უცქირა
დიდხანს და თქვა:

— შენზე პატარა ვიყავი, ბიძი-
კო, მამაშენმა რომ მომაწყო სამუ-
შაოზე ნავთობგადასამუშავებელ
ქარხანაში. ხომ მიყურებ, მას შე-
მდეგ იქა ვარ. თუ რამეში წავად-
გები შალვა გაბუნიას ოჯახს, მი-
მსახურე. შენ დასტური თქვი და
დანარჩენი ჩემზე იყოს.

ანზორმა უფროსებს არაფერი
უპასუხა. მხოლოდ დედას შეხედა.
ტატიანას ხმა არ ამოუღია, მაგ-
რამ ანზორი მიუხვდა მას.

ბევრი აღარ უფიქრია. ჰკუაში
დაუჯდა ახლობლების რჩევა, თუ-
მცა მაშინ ძალიან ბუნდოვანი წა-
რმოდგენა ჰქონდა ნავთობსა და
მის გადამუშავებაზე. ხედავდა
მხოლოდ მიწაში სანახევროდ ჩაფ-
ლულ ვეება მილებს, რომლები-
თაც, როგორც ამბობდნენ, ნავ-
თობს ქაჩავდნენ ბაქოდან, და კი-
დეგ რკინიგზაზე მორახრაზე ცის-
ტერნების უგრძეს ეშელონებს.
ბევრჯერ შეუვლია თვალი ქარხნის
ცამდე აწვდილი მილებისთვისაც,
მაგრამ რა კეთლებოდა იქ, ამაზე
ბევრი არაფერი იცოდა.

რადგან უფროსებმა ურჩიეს,
დედასაც ეს სურდა, თვითონაც
ხომ აპირებდა მუშაობის დაწყე-
ბას და მეორე დღეს დილაად-
რიან გაჰყვა ქარხანაში გერონტი
კაშიას.

ბიტუმის დამამზადებელი საამ-
ქროს ერთ-ერთ დანადგარზე გაგ-
ზავენს შევირდად. თავდაპირვე-
ლად ძალიან არ მოეწონა იქაუ-
რობა. გაზის უსიამოვნო სუნის იდ-
გა საამქროში. საიდანაც შემო-
დიოდა მრავალი მილი, რომლები-
თაც ვეება კუბებში იქაჩებოდა
რადაც ნელნელა, როგორც შემ-
დეგ აუხსნეს ანზორს, ნავთობ-
პროდუქტების გადამუშავებისას
გამოყოფილი ნარჩენი—გუდრონი.
კუბებში ეს გუდრონი ჰაერთან
შეერთებით იხარშებოდა და გამ-
დნარი ფისის სახით ისხმებოდა
ციცხვებში. პირველ დღეს მოკ-
ლედ ასე განუმარტეს ახალ შე-
ვირდს ბიტუმის დამამზადების მთე-
ლი პროცესი დანადგარის უფრო-
სმა ვლადიმერ ჩიქოვანმა და ოპე-
რატორმა შალვა გერაძემ.

ყურადღებით ადევნებდა თვალს
ოპერატორისა და მისი თანაშემ-
წის მუშაობას. სპეციალური სახე-
ლმძღვანელოები გამოიტანა ქარხ-
ნის ტექნიკური ბიბლიოთეკიდან,
რომ დაუფლებოდა ბიტუმის დამ-
ზადების პროცესს, დანადგარის
აგებულებას. სამი თვის ვადით
იყო მიღებული შევირდად, შემ-
დეგ გამოცდა უნდა ჩაებარებინა
ოპერატორის თანაშემწეობაზე,
თავად გასძღოლოდა საქმეს.

მანქანა-დანადგარებთან ერთად,
რაც მთავარია, ანზორ გაბუნიაშ
გაიცნო ადამიანები და შეიტყო,
რომ სწორედ მათი საამქროს უფ-
როსმა ხუსეინ სარჯველაძემ, ვლა-

დიმერ ჩიქოვანმა, შალვა გერაძემ
და სხვა ვეტერანმა მენავთობე-
მა ააგეს საკუთარი ხელით ეს ქარ-
ხანა და ასეთი ადამიანების გვერ-
დით უგულოდ, საყველბუროდ
მუშაობა არ ივარგებდა.

ანზორსაც ყურადღებით ადევ-
ნებდნენ თვალს უფროსები. სიბე-
ჯითე და მონდომება შეამჩნიეს და
დადგენილი სამი თვის ნაცვლად
ოცი დღის თავზე შესთავაზეს ჩა-
ებარებინა გამოცდა. მას დიდხანს
ცდიდნენ, კომისიის წევრებს აინ-
ტერესებდათ ყველაფერი, დაწყე-
ბული ტექნოლოგიური პროცე-
სით და დამთავრებული ხანძარსა-
წინააღმდეგო უსაფრთხოების წე-
სებით, ბოლოს თქვეს მოკლედ და
ავტორიტეტულად:

— გამოდგება.

მეორე დღეს ანზორი დანადგა-
რთან იდგა და დამოუკიდებლად
მიჰყავდა მთელი პროცესი, თუმცა
ერთ ხანს ზურგს უკან კიდევ
გრძნობდა შალვა გერაძის ყურად-
ღებიან მზერას. გამოცდილი ოპე-
რატორი საზომებზე უფრო ხე-
ლისგულით გრძნობდა ტემპერა-
ტურის ცვალებადობას და თავის
თანაშემწესაც თანდათან ასწავლი-
და მუშაობის „საიდუმლოებას“.

ანზორი უკვე კარგად იცნობდა
ამ დახლართულ მილებსა და უამ-
რავ საკეტს, იცოდა, მცირე უყუ-
რადღებობას და დაყოვნებას შეეძ-
ლო ტემპერატურის დაცემა, პრო-
ცესის შეფერხება, ზოგჯერ მილე-
ბის მოხსნაც კი გასაწმენდად.

ერთხელ, ქარხანაში მისვლიდან

ზუსტად წლისთავზე, ანზორ გა-
ბუნია ჩვეულებისამებრ გამოცხა-
და თავის ცვლაში, მაგრამ იგი
ამჯერად სამუშაოდ კი არა, გამო-
სამშვიდობებლად მივიდა.

მას არმიაში იწვევდნენ.

დანადგარის უფროსმა ვლადი-
მერ ჩიქოვანმა ეზოში გამოაცილა
იგი და უთხრა:

— სამი წელი პატარა დრო არაა.
დემობილიზებულს მუშაობის სტა-
ჟიც აღარ დაგჭირდება, ისე მიგი-
ღებენ უმაღლესში. შეიძლება აქა-
ურობაც დაგავიწყდეს. მხოლოდ
ერთი იცოდე, თუ კი ისურვებ
ჩვენთან დაბრუნებას, შენთვის აღ-
გილი ყოველთვის იქნება.

სამი წელი მართლაც არაა. პატა-
რა დრო. ანზორ გაბუნია არმიაში
სამსახურმა დაავაჟყავა, ცოდნა და
გამოცდილება შესძინა. კომკავში-
რულ სამუშაოზე დააწინაურეს,
ბოლო დროს ნაწილის კომკავში-
რული ბიუროს მდივნად აირჩიეს.
იქვე მიიღეს პარტიის წევრობის
კანდიდატად. დემობილიზაციის
შემდეგაც რამდენიმე ადგილი შე-
სთავაზეს, მაგრამ ანზორი უკვე
გრძნობდა, ის ერთი წელი მარტო
სტაჟისათვის არ უმუშავნია მენა-
ვთობეთა კოლექტივში, სწორედ
იმ საამქროს სუნი, ასე უსიამოვნო
რომ ეჩვენა პირველად მისე-
ლისას, ახლა საოცარი ძალით იზი-
დავდა უკან.

— დაბრუნდი ხომ? — ამ სიტყ-
ვებით შეხვდა მას ოსტატი შალვა
გერაძე. — ვიცოდი, რომ დაბრუ-
ნდებოდი. ასეა, ასე. მე საგზურით

რომ მაგზანთან დასასვენებლად
ბორჯომში ან წყალტუბოში, სწო-
რედ კუთარ კანში ველარ ვეტივი, სწო-
რედ მაშინ ვხდები ავად. ერთი
სული მაქვს, როდის დავბრუნდე-
ბი და აქაურ ჰაერს შევიცნოსავ.

ბიტუმის საამქროში თითქმის
არაფერი შეცვლილიყო. ამიტომ
მუშაობის გახსენება არ გაძნელე-
ბია.

თითქმის ერთდროულად გავიდ-
ნენ პენსიაში საამქროს უფროსი
ხუსეინ სარჯველაძე, დანადგარის
უფროსი ვლადიმერ ჩიქოვანი,
ოპერატორი შალვა გერაძე. ანზორ
გაბუნია დააწინაურეს ოპერატო-
რად, შემდეგ — უფროს ოპერა-
ტორად. მეზიტუმეთა წინაშე ქარ-
ხნის საერთო პროგრამიდან გამო-
მდინარე ახალი ამოცანები იდგა.
საამქროს კოლექტივი, მათ შო-
რის ანზორ გაბუნიას დანადგარიც
ჩაება კომუნისტური შრომის სა-
პატიო წოდებისათვის გაშლილ
შეჯიბრებაში.

ერთ დღეს ანზორი ქარხნის რა-
ციონალიზატორებისა და გამომ-
გონებლების კრებაზე მიიწვიეს.
იჯდა დარბაზის უკანა რიგში და
ყურადღებით უსმენდა ორატო-
რებს. ლაპარაკობდნენ ტექნიკურ
სიახლეებზე, დიდძალი სახსრების
დაზოგვაზე, პრემიებზე საუკეთესო
წინადადებებისათვის.. მათი სა-
ამქროც ახსენეს, ბევრი რამ უნ-
და შეიცვალოს, გადახალისდეს,
ამაზე კი პირველ რიგში თვითონ
ჩვენ უნდა ვიზრუნოთო.

მას შემდეგ ანზორმა მოსვენება

დაკარგა. ახლა იგი უკვე სხვა თვალით შეჰყურებდა დანადგარს, რომელზეც ბიტუმის დამზადების პროცესი ათეული წლების მანძილზე მიმდინარეობდა უცვლელად, დაკანონებული წესით. მისი ყურადღება მიიქცია ერთმა გარემოებამ: თითქმის კვირაში ერთხელ ბრიგადა აჩერებდა კუბებს და წმენდდა მილებს, რომლებიც მუშაობის პროცესში გამოყოფილი გაზებითა და მტვერით ჭუჭყიანდებოდა. მათ გასუფთავებას დაახლოებით სამი-ოთხი საათი სჭირდებოდა. გარდა იმისა, რომ ამით იკარგებოდა დრო, ნელდებოდა ხარშვის პროცესი, ეცემოდა ტემპერატურა.

ანზორი დიდხანს ფიქრობდა, წიგნებს ფურცლავდა, ბლოკნოტში იწერდა რაღაცას, ხაზავდა და, ბოლოს, იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ პირველ რიგში უნდა შეემცილებინათ კუბების სარემონტო-შოლისო დრო. ამისათვის კი ორი ათსანტიმეტრიანი დიამეტრის მილი უნდა შეეცვალათ ერთით, რომლის დიამეტრი ორჯერ მეტი იქნებოდა. ეს შეამცირებდა წინააღმდეგობას, გაადიდებდა წნევას და მილის კედლებიც ნაკლებად გაჭუჭყიანდებოდა. წინასწარი ვარაუდით, თუ მანამდე თვეში ოთხ-ხუთჯერ აჩერებდნენ კუბს, ამ ტექნიკური გაუმჯობესების შემდეგ საკმარისი იქნებოდა მისი გასუფთავება თვეში ერთხელ.

ანზორმა თავისი აზრი ბრიგადის წევრებს გააცნო. მათ მოუწონეს.

ქარხნის ხელმძღვანელობამ, ონალიზატორთა და გამომგონებელთა საზოგადოების საბჭომ მხარი დაუჭირეს ახალგაზრდა ოპერატორს და ის იყო, თბილისში გაგზავნეს გამომგონებელთა და რაციონალიზატორთა რესპუბლიკურ ყრილობაზე.

ამჟამად მიმდინარეობს ანზორ გაბუნიას წინადადების შესწავლადამუშავება, რის შემდეგ დაიწყება მისი საცდელი დანერგვა წარმოებაში.

ანზორი კი უკვე ფიქრობს მორიგ სიახლეზე.

...შვიდი წლის უკან მივიდა ანზორ გაბუნიას ნათობგადასამუშავებელ ქარხანაში, მივიდა სწავლაზე ხელმოცარული ახალგაზრდა, დროებით, სამუშაო სტაჟისათვის. ამ ხნის განმავლობაში ბევრი რამ შეიცვალა და დღეს ანზორ გაბუნიას — პარტიის წევრსა და კომუნისტური შრომის ბრიგადის ხელმძღვანელს — ვერ წარმოუდგენია ცხოვრება ქარხნის გარეშე, მენავთობეთა დიდი კოლექტივის გარეშე.

მაგრამ ერთი რამით მაინც უკმაყოფილოა იგი — ვერა და ვერ მოიცალა სწავლისათვის. მაგრამ წელს ამასაც მოაბა თავი და უმაღლესი განათლების მისაღებად აირჩია ის დარგი, რომელიც ახლა დგას მთელი ჩვენი ხალხის ცხოვრების ცენტრში და რომელთანაც ანზორი ქარხნის მთელ კოლექტივთან ერთად დაკავშირებულია ყო-

ველდლიური საქმიანობით, — ქი-
მია.

ანზორ გაბუნია ახლა ოცდაშვი-
დი წლისაა. მას მთელი ცხოვრე-
ბა უდევს წინ და გეგმებიც დიდ-
აქვს.

ზოგჯერ, საღამოობით, პენსია-
ში გასული რემა გაბუნია ესტუმ-
რება დედა-შვილს. ძალიან აინტე-
რესებს მოხუცს ქარხნის ამბები,
ყურადღებით უსმენს ანზორს, ზო-

გჯერ ძველ დროსაც მოიგონებდა
წასვლისას კი თვალს შეავლებს
შალვა გაბუნიას სურათს და იტყ-
ვის:

— ასე, ბაბა, ასე. კაი კაცი იყო
საწყალი მამაშენი. კაი იყო მოსწ-
რებოდა შენს კაცობას, მარა რას
იზამ, ბედი ყოფილა. ქვეყნისათ-
ვის, შენი ბედნიერებისათვის გა-
წირა იმან თავი და ძალიან მიხა-
რია, რომ არ არცხვენ მამის სა-
ხელს.

პაპა მუხიკი

ალექსანდრე წულუკიძის დიფერენციალ- კალიკული მუხიკი

ალექსანდრე წულუკიძის, როგორც
ლიტერატურის კრიტიკოსის, მეშვიდე-
რიობა, მართალია, სულ რამდენიმე წე-
რილით ამოიწურება, მაგრამ მათ უდიდე-
სი მნიშვნელობა აქვთ ქართულ მარქს-
ისტულ-ლენინურ სალიტერატურო კრი-
ტიკაში და საერთოდ ქართული საზოგა-
დოებრივი აზროვნების ისტორიაში. ლი-
ტერატურათმცოდნე, ისტორიკოსი, ფი-
ლოსოფოსი, რომელიც განიზრახავს გა-
შუქოს ესა თუ ის საკითხი XIX საუკუნის
90-იანი წლების ქართული საზოგადოებ-
რივი აზროვნების ისტორიიდან, გვერდს
ვერ აუვლის ალექსანდრე წულუკიძის
ამ ბრწყინვალე სტატიებს. მათ, თუ შე-
იძლება ასე ითქვას, არა მარტო ისტო-
რიული მნიშვნელობა აქვთ, არამედ სა-
უკეთესოდ ეხმაურებიან თანამედროვე-
ობასაც იმ ვაგებით, რომ მხატვრული ნა-
წარმოების განხილვის შესანიშნავ ნი-
მუშებს წარმოადგენენ.

ალ. წულუკიძისათვის მხატვრული ნა-
წარმოების შეფასების კრიტერიუმს ის
წარმოადგენს, თუ რამდენად ეხმაურე-
ბა ესა თუ ის თხზულება თანამედ-
როვეობას, რამდენად სწორად, მაღალ-
მხატვრულად ასახავს ცხოვრების განვი-
თარების ტენდენციებს, წარმოგვიდგენს
თუ არა მწერალი მოვლენებს პერსპექ-
ტივაში.

სწორედ ასეთ ასპექტში აქვს განხი-
ლული ალექსანდრე წულუკიძის ლალი-
ონის მოთხრობა „ფირალი დავლაძე“ (და
არა მარტო ეს მოთხრობა) წერილში
„ახალი ტიპი ჩვენს ცხოვრებაში“.

დავუვკვირდეთ სათაურს. რა ბევრის
მოქმედი იგი. უკვე სათაურშივე იგრძ-
ნობა, რომ წერილის ავტორს მხატვრუ-
ლი ნაწარმოები ცხოვრების სარკედ მი-
აჩნია, რომელშიც პირუთვნელად აისახე-
ბა საზოგადოებრივი სინამდვილე.

რაში ხედავს ალ. წულუკიძე ლალიონის გამარჯვებას?

იმამი, რომ ლალიონი მოთბრობაში „ფირალი დავლაძე“ სიმარტივით და ნათლად აღნიშნავს დიდმნიშვნელოვან ფაქტს — კაპიტალიზმის განვითარებას საქართველოში, რომ ავტორი გრძნობს და მკითხველსაც აგრძნობინებს — შემოდგომის აზნაურთა — დავლაძეების თარეშის დრო ჩაბარდა ისტორიას, მათ ცხოვრების ჩარხის შემობრუნებისათვის ძალა აღარ შესწევთ.

სამოქმედო ასპარეზზე გამოდიან ახალი ძალები. მოთბრობაში მათი ერთ-ერთი წარმომადგენელია ნიკო კანლაძე, რომლის ბუნება ნათლად გამოსჭვივის მის მიერ წარმოთქმულ შემდეგ სიტყვებში: „კი მარა ამ ცარიელმა, გაფხევილმა აზნაურისვილობამ რა მოუტანა ვინმეს? ვინ უყურებს ახლა ჩამომავლობას! რამდენია იმისთანა აზნაური, რომ მჰადს არ წაუტეხს კაცი, ორი კაპეიკა ცოლშვილს დააწინდრებს. კაი ხანია წვიდა უწინდელი დრო! ახლა კაცი იგია, ვინც თითონ ვარგა, ვისაც რამე გააჩნია“. როგორც ალ. წულუკიძე შენიშნავდა, ნიკო კანლაძის ამ სიტყვებში „...თანამედროვე ცხოვრების ნამდვილი დედა-აზრია გამოთქმული. ის, რაც ბუბლიცისტ-ეკონომისტებს მრავალი კვლევა-ძიებით დაუსაბუთებიათ, ნიკომ მოკლეთ და მარტივად გამოთქვა. ამ სიტყვებშია მთელი ჩვენი დღევანდელი ცხოვრების შინაარსი“ (თბზ., 1943 წ., გვ. 20).

ძირითად დებულებას, რომ ლალიონი მოთბრობაში „ფირალი დავლაძე“ სიმარტივით და ნათლად აღნიშნავს დიდმნიშვნელოვან ფაქტს — კაპიტალიზმის განვითარებას საქართველოში, ალ. წულუკიძე აკონკრეტებს და განუმარტავს მკითხველს, თუ რა შედეგები მოჰყვა კაპიტალიზმის განვითარებას და როგორი ასახვა პოვა მან „ფირალ დავლაძეში“.

ალ. წულუკიძეს მიაჩნია, რომ „ფირალ დავლაძეში“ ნაჩვენებია არა მარტო

ცვლილებები მატერიალური წარმოების სფეროში, არამედ ის ცვლილებებიც, რომლებიც ცხოვრების ახალმა პირობებმა გამოიწვიეს ადამიანთა შეგნებაში. ადამიანის დამოკიდებულებას ადამიანისადმი, საზოგადოებისადმი კაპიტალისტური წყობილების დროს ფული განსაზღვრავს. ლალიონმა გვიჩვენა, რომ ნიკო კანლაძის ზნეობრივი შეხედულებანი ახალი ეკონომიური ურთიერთობის შედეგია. ნიკო კანლაძე კი არ თხოულობს, არამედ ყიდულობს ნინოს. ვაჭრული ანგარიშაინობა ჩანს იმ დროსაც, როდესაც ნიკო ხელს თხოვს ნინოს. როგორც ალ. წულუკიძე შენიშნავდა, „მან (ნიკო კანლაძემ — ვ. მ.) კარგად იცის თანამედროვე ტკივილები, იცის თუ რა ხორბალი უფრო იტყუებს დღევანდელ შეილებს“ (იქვე, გვ. 21). აი მისი სიყვარულის აღსარება: „შენისთანაი ცხოვრება ერთ ქალს არ ექნება გურიაში. სადაც შენ ამოიჩჩე, იქინეი გაცხოვრებ. ღვთისგან გაჩენილი არაფერი არ მოგაკლდება ქვეყანაზე. საქმელი კაი გექნება და სასმელი, წასლა და მოსლა. მამაშენიც მადლიერი იქნება. მე კაცი ვარ ქვეყანაზე, იმის პატივისცემას კი შევიძლებ“. ეს სიტყვები დამახასიათებელია ნიკო კანლაძისათვის. ფული, ყიდვა-ყიდვა, მოგება, დაგროვება — ამ თვალთახედვით უყურებს იგი ცხოვრებას და რა გასაკვირია, თუ ცოლ-ქმრობასაც ასეთი თვალთ შეხედა. ეს ბუნებრივად არის, რადგან „ადამიანებს შეგნებულად თუ შეუგნებლად თავიანთი ზნეობრივი შეხედულებანი საბოლოო ინსტანციაში პრაქტიკული ურთიერთობიდან გამოყავთ, რომელზედაც მათი კლასობრივი მდგომარეობაა დაფუძნებული, ეკონომიური დამოკიდებულებიდან, რომელშიც ისინი აწარმოებენ და აღებმაცემებენ“ (ფრ. ენგელსი, ანტი-დიუბინგი, 1934 წ., გვ. 69).

ალ. წულუკიძეს მწერლობა მიაჩნდა ცხოვრების სარკედ, მაგრამ მისთვის ისიც ნათელი იყო, რომ განსხვავებით

ისტორიკოსისაგან მწერლის მოვალეობას შეადგენს „სინამდვილის სწორად გამოხატვა ცოცხალ, მხატვრულ ფორმაში“ (თხზ., გვ. 71). ლიტერატურულ ნაწარმოებში საქმე გვაქვს ფაქტების არა მშრალ აღწერასთან, არამედ მხატვრულ განზოგადებასთან. ალექსანდრე წულუკიძის გაგებით, მხატვრული ლიტერატურა ქრონიკას კი არ წარმოადგენს, არამედ ცხოვრების ძირითადი ტენდენციების, მოვლენების, ტიპების მხატვრული აღწერაა. აი რატომ იყო, რომ ალ. წულუკიძე ლალიონს უწუნებდა „ფირალი დავლადის“ ფინალს. მისი აზრით, მწერალს „რომ ამ ორ ტიპთა შორის ბრძოლა, რომლითაც თითქმის იწყება მისი მოთხრობა, ბოლომდის ლოგიკურად გაეტარებინა, არ აპყოლოდა ფანტასტიკურ გულისთქმას, არამედ ცხოვრებას ბოლოშიაც დაჰკითხებოდა, იგი ნიკოს არ მოაკვლევინებდა ივანეს. გამარჯვებას ბოლომდე ამ ახალ ტიპს შეარჩენდა“ (იქვე, გვ. 17). ალ. წულუკიძე არ უარყოფდა იმ ფაქტს, რომ ნაწარმოებში დავლადის გამარჯვება მხოლოდ ფიზიკური ხასიათისაა, რომ ასეთ შემთხვევაში სინამდვილეში მართლაც შეიძლება ადგილი ჰქონოდა, მაგრამ მწერალს მოეთხოვება ხაზი გაუსვას არა ერთეულ შემთხვევას, არამედ მოგვცეს ცხოვრების ძირითადი ტენდენციის სწორი ლოგიკური დასკვნა, „საზოგადოების კლასიური ბრძოლის დასკვნა“.

ალ. წულუკიძეს მწერლის მოვალეობად მიაჩნდა ცხოვრების ამა თუ იმ მოვლენის პერსპექტივაში წარმოდგენა. მწერალმა არა მარტო უნდა ახსნას მოვლენა, მიგვიითოს გამომწვევ მიზეზებზე, არამედ შემდგომი განვითარების გზებიც უნდა დასახოს. დ. კლდიაშვილმა „ქამუშაძის გაჭირვებაში“ მოგვცა სოფლად კაპიტალიზმის განვითარების ნათელი სურათი, მაგრამ როდესაც ჰგონია, რომ „ჯერ კიდევ ვერ მოეწყვენ, მართალია, მაგრამ იმედი აქვთ ორივე ცოლქმარს, რომ მოკლე ხანში იმ ახალ

ნიადაგზე სოფლისაზე უკეთესად იყვანენ საქმეს“, აქ უკვე ცდება დ. კლდიაშვილი. სწორედ ამიტომ იყო, რომ ალ. წულუკიძე შენიშნავდა: „ავტორის გადაკრული სიტყვები დამაჯერებლად არ გვეჩვენება. იქნებ ავტორი ფიქრობს, მათი ცხოვრება უზრუნველყოფილად და ბედნიერად მოაწყოს? არა გვგონია. იგი ხომ სინამდვილეს გვიხატავს, სინამდვილეში კი ეს არ ხდება“ (იქვე, გვ. 75).

ამავე მიზეზით ალ. წულუკიძემ კრიტიკული შენიშვნა გამოთქვა აგრეთვე ლ. ტოლსტოის „კრეიცერის სონატის“ შესახებაც. დიდმა ბელეტრისტმა, კრიტიკოსის აზრით, ვერ ახსნა ბურჟუაზიული ამორალიზმის მიზეზები და ვერც მისი დაძლევის გზები გვიჩვენა: „მაგრამ სამწუხაროდ მან ფილოსოფიურად ვერ ახსნა ვერც მიზეზი ამ მოვლენისა და ვერც საშუალება მოგვაწოდა მეცნიერული“ (იქვე, გვ. 278).

ალ. წულუკიძეს მიაჩნია, რომ ლიტერატურის განვითარებას საბოლოოდ განსაზღვრავს ეკონომიური ბაზისი. ბაზისი გავლენას ახდენს ლიტერატურაზე როგორც უშუალოდ, ისე შუაგზებით სხვაზედნაშენური კატეგორიების სახით. მართალია, „ყოველი თვალსაჩინო სოციალური ცვლილება თავის ელფერს დებს გონებრივ მოძრაობას, რის გამო ლიტერატურა ფერს იცვლის, ახალ მიმართულებას ადგება“, მაგრამ „ეს სრულიათაც არ ნიშნავს, როგორც ჩვენ უშიშ პუბლიცისტებს ჰგონიათ, რომ ისტორიული ცხოვრების ყველა რთული მოვლენანი მხოლოდ ეკონომიური ფაქტორის ზეგავლენით უნდა აიხსნას“ (იქვე, გვ. 28-30).

რასაკვირველია, ასეთი ლიტერატურულ-კრიტიკული შეხედულებანი იყო თანმიმდევრული დაცვა და განვითარება მარქსისტული მოძღვრებისა ლიტერატურასა და ხელოვნებაზე. ეს იყო ბრძოლა მარქსიზმის ეულგარიზატორების, ეგერეთოდებული „ეკონომიური მატერია-

ლიზმის“ წარმომადგენლების წინააღმდეგ, რომლებიც ლიტერატურისა და ხელოვნების განვითარებას მექანიკურად უფარდებდნენ საზოგადოების ეკონომიური განვითარების დონეს. ალ. წულუკიძე თანმიმდევარი მარქსისტია და მისთვის ნათელი იყო, რომ იდეოლოგიური ზედნაშენები, დაფუძნებული არიან რა ეკონომიურ ბაზისზე, გავლენას ახდენენ ერთმანეთზე და საზოგადოების ეკონომიურ საფუძველზეც.

რამდენადაც ლიტერატურა წარმოდგენს სინამდვილის, ცხოვრების მხატვრულ ასახვას, ამდენად ალ. წულუკიძე ლიტერატურულ ნაწარმოებებს იყენებდა იმათ წინააღმდეგ საბრძოლველად, რომლებიც ვერ ერკვეოდნენ საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების კანონზომიერებაში. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ კრიტიკული წერილი „ახალი ტიპი ჩვენს ცხოვრებაში“, გარდა იმისა, რომ წარმოადგენს მარქსისტული ლიტერატურული კრიტიკის ერთ-ერთ საუკეთესო ნიმუშს, ასრულებს მეორე ფუნქციასაც: განკუთვნილია ხალხისთვის მცდარ შეხედულებათა წინააღმდეგ საბრძოლველად. 90-იან წლებში ხალხისთვის შეხედულებები საქართველოში ჯერ კიდევ პოულობდნენ თანაგრძნობას საზოგადოების ერთ ნაწილში. ქართველი ხალხისთვის უარყოფდნენ კაპიტალიზმის პროგრესულობას ფეოდალიზმთან შედარებით, ვერ ხედავდნენ და არც უნდოდათ დაენახათ კაპიტალიზმის განვითარება საქართველოში, უარყოფდნენ კლასებისა და კლასობრივი ბრძოლის არსებობას საქართველოში. ქართველი რევოლუციური მარქსიზმის წარმომადგენლები დაუნდობელ ბრძოლას აწარმოებდნენ ხალხისთვის ამ მავნე შეხედულებების წინააღმდეგ. ალ. წულუკიძემ კონკრეტულ ლიტერატურული ნაწარმოებებს მაგალითზე დაუმტკიცა მათ, რომ 90-იანი წლებისათვის მაინც კაპიტალიზმის არსებობა საქართველოში საეჭვო აღარ იყო. ვფიქრობთ, რომ ამ მიზანს ემსახუ-

რება სტატიის სათაურიც „ახალი ტიპი ჩვენს ცხოვრებაში“. ნიკო კანლაძე, როგორც ლიტერატურული ტიპი, ახალი არ ყოფილა ქართული ლიტერატურისათვის, არც ლალიონს პირველს არ უცდია აესახა კაპიტალიზმის განვითარების პირველი ნაბიჯები საქართველოში. უფრო ადრე დაიწერა და გამოქვეყნდა ლ. არდაზიანის „სოლომონ ისაკიჩ მეჯღანუაშვილი“, გ. წერეთლის „პირველი ნაბიჯი“ და სხვ. მაგრამ ალ. წულუკიძეს მხედველობაში აქვს არა ლიტერატურული ტიპი, არამედ ცხოვრების ტიპი, ხოლო საილუსტრაციო მაგალითად უკანასკნელ წლებში გამოქვეყნებული ნაწარმოები აიღო.

ქართველი ლეგალური მარქსისტების ბელადის ნ. კორდანიას წერილთა ციკლში „მესამოცე წლების მოღვაწენი და დღევანდელი ცხოვრება“ გატარებულია აზრი, რომ 90-იანი წლების მწერლობა გადაცდაო ცხოვრების კალაპოტს. გადაცდა კი იმიტომ, რომ ცხოვრება შეიცვალა, ხოლო მან ეს ცვლილებანი ვერ ახსნა, ვერ შეიგნო და უანტაზიას მიეცაო. წერილთა ავტორი „იმედს არ კარგავდა“ და საშუალებას თვავლობდა ქართულ მწერლობას: „ასეთ მღვდლობიოიდან მან გამოიყვანდა მხოლოდ დასავლეთ ევროპის განვითარების გაცნობა, რომელმაც ის ხანა, რომელშიაც დღეს ჩვენ ვიმყოფებით, კაი ხანია განვლო და საკუთარი გზა გაიკვლია“. კ. აბაშიძე, იზიარებდა რა ამ აზრს, უმატებდა, რომ მწერლობა პესნიზმისაო მიცემული და ზოგიერთ მწერალს, მაგალითად, შ. არაგვისპირელს, ისეთ პესნიმისტად წარმოგვიდგენდა, რომელსაც თითქოს მსოფლიო ლიტერატურაში მხარის მიმცემი არ დაეძებნებოდა.

ალ. წულუკიძის შეხედულებანი დიამეტრალურად უპირისპირდება იდეალისტური სალიტერატურო კრიტიკის წარმომადგენელთა შეხედულებებს. კრიტიკულ წერილებში: „ახალი ტიპი ჩვენს ცხოვრებაში“, „მკითხველის შენიშვნები“ და ზოგიერთ პირად წერილშიც

ჩვენ ვხედავთ ასეთი მაგნიტაობის შეხედულებების მძაფრ კრიტიკას. „ეს ბრალდება (90-იანი წლების მწერლობის დაკნინების შესახებ — ვ. მ.) სიმართლეს მოკლებულია, — ხაზგასმით აღნიშნავდა კრიტიკოსი. — მას არავითარი ფაქტური დამტკიცება თან არ სდევს, იგი მხოლოდ საგნის შეუსწავლელობის მიზეზია და არა მეცნიერული კრიტიკის დასკვნა“ (იქვე, გვ. 11).

მართლაც, რა უფლება გვაქვს შ. არაგვისპირელი ან ი. ევდოშვილი პესიმისტ მწერლებად გამოვაცხადოთ მხოლოდ იმიტომ, რომ მათ ნაწარმოებებში ცხოვრება ჩანს თავისი ჭირ-ვარამითა და ტანჯვა-ვაგებით? თუ მწერალმა შეუფერავდა ასახა ცხოვრება და ამან სევდიანად ჩანგის აუღერება გამოიწვია, — ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს პესიმისტობას. მაგრამ ასე როდი ფიქრობდა ზოგიერთი კრიტიკოსი (მაგალითად, კ. აბაშიძე), რომლებსაც სხვა ქვეყნების ანალოგიით სურდათ 90-იანი და 900-იანი წლების ქართული მწერლობა პესიმისტურად გამოეცხადებინათ. სწორედ ასეთი კრიტიკოსების წინააღმდეგ იყო მიმართული ალ. წულუკიძის სტრიქონები: „განა პოეტი თუ ცხოვრების სიმწარეს დაჰყურს ჩანვით — ეს იმას ნიშნავს, რომ მას ცხოვრებაში აღარაფერი საიმედო ღარჩენია? თვით ის პოეტები, რომლებითაც კიტა (ლაპარაკია კიტა აბაშიძეზე—ვ. მ.) თავის აზრს ამტკიცებს, თუ ერთ ადგილას სტირიან, მეორე ადგილას მღერიან სიცოლით. იგივე ითქმის ბელეტრისტების შესახებაც. ყოველ შემთხვევაში რამოდენიმე ახალგაზრდის პესიმისტურ წერილებიდან არა მგონია კრიტიკას რაიმე მეცნიერული დასკვნის გამოყვანის უფლება ჰქონდეს, იგი ძლიერ სუსტი საბუთია რაიმე საზოგადოებრივი მოვლენის ასახსნელად“ (იქვე, გვ. 281).

90-იანი წლების კრიტიკოსთა ნაწილი (კ. აბაშიძე და სხვები) მწერალს ქეშმარიტი შემოქმედებითი გზისკენ ვერ მიუთითებდა. გავიხსენოთ კ. აბაშიძის შე-

ფასება დ. კლდიაშვილის მოთხრობების „ქამუშაძის გაჭირება“. ამ მოთხრობაში კრიტიკოსი უპირველეს ყოვლისა ხედავს ადამიანის კუდაბზიკობის, სიამაყის, გაუმაძღრობის სურათს და ამ ასპექტში აანალიზებს ნაწარმოებს. ამიტომ მას მხედველობიდან გამოჩნდა კაპიტალიზმის განვითარება სოფლად, გლეხთა დიფერენციაცია და სრულ დევიწყებას მისცა სამადაძის ტიპი. ამის შედეგად, კრიტიკოსმა ოტიას ქალაქში გადასახლება ახსნა მხოლოდ ქალაქსა და სოფელს შორის დაპირისპირებულობით და მიივიწყა კლასობრივი ბრძოლა.

ალ. წულუკიძემ კი თავის ბრწყინვალე კრიტიკულ წერილში „მკითხველის შენიშვნები“ დადებითი შეფასება მისცა დ. კლდიაშვილის „ქამუშაძის გაჭირებას“, რადგან აქ ჩანს, რომ „ცხოვრების შეცვლილი პირობები სასტიკი აუცილებლობით სცვლიან მიწის მუშის გონებრივ გორიზონტს და ხდიან მას მამის აღთქმების მოღალატედ, საქმეთა ახალი ცითარების მსხვერპლად“, რომ „მიწის ნაკლებობა ერეკება სოფელს ქალაქში, რათა იქ ეძიოს თავის სამუშაო ძალის უფრო ხელსაყრელი გამოყენება“ და რომ „ამ ნაწარმოების ღირსებას შეადგენს სინამდვილის ეს სწორი ასახვა“ (იქვე, გვ. 73-74).

ბუნებრივია, დაისმის კითხვა: რა იყო ალ. წულუკიძის ლიტერატურულ შეხედულებათა წყარო?

ამ წერილში ჩვენ ვცდილობდით ხაზი გაგვესვა, რომ ალ. წულუკიძის ლიტერატურული შეხედულებანი აუცილებელი თანმიმდევრობით გამომდინარეობს მისი მარქსისტული მსოფლმხედველობიდან, რომ მარქსიზმ-ლენინიზმი წარმოადგენს ალ. წულუკიძის ლიტერატურული შეხედულებების ძირითად წყაროს.

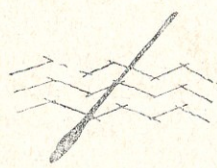
არ შეიძლება, აგრეთვე, უყურადღებოდ დავტოვოთ ალ. წულუკიძის განცხადება: „მესამოცე წლების იდეალებს (განსაკუთრებით) გატაცებით ვეძლეოდი“ (იქვე, გვ. 279). ამ შემთხვევაში,

რასაკვირველია, იგულისხმება არა მარტო ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის იდეალები, არამედ ხელოვნების რეალისტური პრინციპებიც, რომელთა დამკვიდრება ქართულ სინამდვილეში დაკავშირებულია ი. ჭავჭავაძისა და მის თანამებრძოლთა სახელებთან. ალ. წულუკიძეს, როგორც რევოლუციური მარქსიზმის წარმომადგენელს, არ შეეძლო გვერდი აეგლო საზოგადოებრივი აზრის განვითარების ისტორიისათვის. ალ. წულუკიძის ლიტერატურული შეხედულებანიც ეყრდნობა იმ პროგრესულსა და დემოკრატიულს, რაც მანამდე იყო შექმნილი. უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ, ალ. წულუკიძის ლიტერატურულ შეხედულებათა მძლავრ წყაროს წარმოადგენს ქართველი სამოციანელების ხელოვნების რეალისტური პრინციპები. მაგრამ ალ. წულუკიძე ლიტერატურულ საკითხებში კიდევ უფრო წინ წავიდა თავის უშუალო წინაპრებ-

თან შედარებით. ალ. წულუკიძის მოთხოვნა, რომ მწერალმა მხატვრულ ნაწარმოებში მკითხველს უნდა დაანახოს განვითარებაში მყოფი ცხოვრების პერსპექტივა, აუცილებლად ახალი და წინ გადადგმული ნაბიჯი იყო ქართული ესთეტიკური აზროვნების ისტორიაში.

კიდევ უფრო ახალსა და პროგრესულს წარმოადგენდა ალ. წულუკიძის მოთხოვნა, რომ მწერალმა მხატვრულ ნაწარმოებში უნდა დაგვანახოს საზოგადოებრივი ცხოვრება, რომელშიც განმსაზღვრელ როლს კლასობრივი ბრძოლა ასრულებს (რასაკვირველია, იგულისხმება ანტაგონისტური საზოგადოება).

ალ. წულუკიძის ლიტერატურული შეხედულებანი ერთ მთლიანობაში იმყოფება მის პოლიტიკურ-ფილოსოფიურ-ეკონომიურ შეხედულებებთან, რომელნიც ემსახურებოდნენ ერთ დიად მიზანს — სოციალიზმის გამარჯვებას, ხალხის თავისუფლებასა და ბედნიერებას.

დავით ნახუალაძე

დათა გუგუნავა

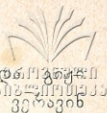
დავით (დათა) სიმონის-ძე გუგუნავა იყო მამა „თამარიანის“ ავტორის სიმონ გუგუნავასი. იგი ცხოვრობდა სოფელ ძიმითში და წარმოშობით გურიის ფეოდალურ არისტოკრატias ეკუთვნოდა.

დათა გუგუნავას ვაჟკაცობა და გმირობა განთქმული ყოფილა მთელ დასავლეთ საქართველოში, ხოლო გურიის სამთავროში, მთავრის კარზე, მას ხომ ერთ-ერთი საბატო ადგილი ეკავა. დათა გუგუნავა მოესწრო გურიის სამთავროს არსებობას და, როგორც შესანიშნავი მებრძოლი, უშიშარი, თავგანწირული მამულიშვილი აქტიურად მონაწილეობდა სამთავროს ბედ-იღბალში. მისი საკმაოდ ხანგრძლივი სიცოცხლის მანძილზე არ ყოფილა ომი, დათა გუგუნავას რომ თავი არ გამოეჩინოს. „ჩვენი ქვეყნის დასავლეთ ნაწილში, როცა ვინმეს სიმარდის, სისწრაფის ქება უნდათ „დათა გუგუნავა არის კაცადო“, იტყვიან ხოლმე, და მართლაც რომ მისმა სიმარდემ ზღაბრული ხასიათი მიიღო, საარაკოდ გახდა. ერთად დაყენებულ რამდენიმე ცხენზე ხელუხლებლად გადახტომა, ძვე-

ლებური დარბაისლური ცხენოსნობა, მარდთ ჯირითი, სროლა, იარაღის ხმარება, ხომ მის ხელთ იყო და არა მარტო სიყმაწვილეში, არამედ მოხუცებულობაა ღროსაც ყმაწვილების იდეალს შეადგენდა“, წერდა 1885 წელს გაზეთი „დროება“ (№ 197).

1841 წელს, როცა გურიის გლეხობამ დიდი აჯანყება მოაწყო, დათა გუგუნავა აჯანყებულთა მხარეზე დადგა და ამის გამო თვითმპყრობელობის ბორკილებიც გამოცადა.

1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის დროს, როცა ქართველმა ხალხმა რუსი მხედრობის დახმარებით ოსმალეთის მიერ ძალით მიტაცებული საქართველოს კუთხეები, კერძოდ, აჭარა გამოიხსნა, მიუხედავად ხანდაზმულობისა, დათა გუგუნავა სათავეში ჩაუდგა გურულების მეოთხე რაზმს (დრუჟინას) და აჭარის განთავისუფლებისათვის გმირულად იბრძოდა. შემთხვევით ჩვენ ხელთ ჩავვივარდა ამ ომის მონაწილე პრაპორშჩიკ მაყაშვილის მოგონებები. მაყაშვილის სიტყვით, როცა ომის წინ ოზურ-

გეთში ჩასულა იმპერატორის იმა მთავარი მიხეილი და დაუთვალეირებია საომრად გამზადებული ჯარები, აგრეთვე ქართველ მოხალისეთა რაზმები, მისი ყურადღება მიუქცევია მთლიანად გაქაღარაგებულ დათა გუგუნავს, რომელიც თურმე წინ მიუძღოდა ასეულს, გურულად იყო გამოწყობილი და მშვენიერად შეიარაღებული. „მის უმაღლესობას იმდენად მოეწონა ასეულის ეს უფროსი, რომ მაშინვე იწება მისი ვინაობის გაგება. ამიტომაც თავისი ფლიგელ-ადიუტანტი გენერალ-მაიორი თავადი ტრუბეცკოი მიიხმო და უბრძანა, გამიგე მეოთხე ასეულის უფროსის გვარი, წლოვანება და ისიც, თუ რამ აიძულა ამ ხნის კაცი, რომ სამსახურში შემოსულა!“, წერს მაყაშვილი. როცა მთავარ მიხეილს მოახსენეს დათა გუგუნავს ვინაობა, მას აღტაცებით წამოუძახნია: „დახეთ, რა ვაჟაკი ყოფილა, ამდენი ხნისა და რა ყოჩაღად მიუძღოდა წინ თავის ასეულს!“

მართლაც, შეხედვისთანავე დათა გუგუნავა მიიპყრობდა თურმე კაცის ყურადღებას „ტიბიურის, უმაღლეს ხარისხამდე გამომეტყველი სახით, ლომებრივი ტანადობით და ამასთანავე მეტის-მეტის მიმზიდველობით, ფართო მხარ-ბეჭებს შუა მალა აღმართული მეგრდი მისი გეგონებოდათ წინ მიისწრადის, თითქმის ბტერს ეძებს დასაჯახებლად“, წერდა გაზეთი „დროება“.

ცნობილი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე იონა მეუნარგია თავის ნაშრომში „ქართველი მწერლები“ ერთ ადგილას წერს: „დათა გუგუნავს შეკაზმულ ცხენზე გალესილ ლეკურს დაუდებდნენ პირ-აღმა და გუგუნავა იმას გადაახტებოდა“.

დათა გუგუნავს ვაჟაკობაზე არაჟად მცეული ამბები ახლაცაა შემონახული გურიაში. სოფ. ავეთის მცხოვრებმა მოხეტემა ს. ნაცვალაძემ გვითხრო: „მამაჩემისაგან გამიგონია: თავად ყარამან თავდგირიძეს გასახედნი ცხენი ჰყოლია, მა-

გრამ იმდენად მიუჯარებელი ყოფილა, რომ მასზე შეჯდომას ვერავინ ბედავდა. ერთ დღეს თავდგირიძისას სტუმრად მისული დათა გუგუნავა შეჯდა უნაგირდაუდგემელ პირუტყვზე, რომელიც ადგილიდან მოწყდა შურდულივით და შეუღრეკელი მხედარი ნაგომრისაკენ გააქანა. ბახვისწყალს როცა მიუახლოვდა, ურამ პირი იბრუნა და გაქანა ყვათა გუნდისაკენ. რომელიც კალას მოსდებოდა. ორი საათის შემდეგ თავდგირიძის სასახლეს მიუახლოვდა მოქანცული პირუტყვი და მასზე მჯდარი დათა გუგუნავა, რომელიც თავისუფლად იჯდა უუნაგირო და უადგირო ცხენზე და ორთავე ხელში აჩხავლებული ყვაეები ეჭირა“.

მაგრამ დათა გუგუნავა მარტო ვაჟაკობით როდია ცნობილი, იგი პოეტიც იყო. თავის ლექსებს დათა გუგუნავა შეუდარებლად ამღერებდა ჩონგურზე და ამ მხრივ მას ბადალი არავინ ჰყავდა. პოეტი მამია გურიელი თბილისის სალონებშიც ვერ ივიწყებდა დათას ტკბილ ჩონგურს და წერდა:

„იმღერდეს ნახად ქალები,
დათა უკრავდეს ჩონგურსა“.

დათა გუგუნავს მიერ შექმნილი სიმღერები და ლექსები ცნობილი იყო მთელ საქართველოში. მის სასახლეს ძიმიში, როგორც ხელოვნების, პოეზიის და მწიგნობრობის კერას, ეტანებოდნენ გურული, მეგრელი, იმერელი, აფხაზი თავადები და აჭარელი ბეგები. ისინი განუშორებელი სტუმრები იყვნენ დათა გუგუნავასი.

„ჩონგურზე სწორედ ნამდვილი კომპოზიტორი იყო: იგონებდა სხვადასხვა საამო, ტკბილ ხმებს და ჰანგებს, დაკვრის ღროს თვითონვე თხზავდა ლექსებს და თანაც ღამღერდა. მისი ხმის მიხერა-მოხერა და თამაში მართლა რომ კაცს აკვირებდა“, წერდა იგივე „დროება“.

ამავე ღროს დათა გუგუნავა გამოირჩეოდა მახვილგონიერებით, სიტყვაბოძრებულობით, გულკეთილობითა და პა-

ტიონებით. ამიტომ იგი ყველა ოჯახის
სანატრელი და სასურველი სტუმარი
იყო. მთელ დასავლეთ საქართველოში
დათა გუგუნავს იცნობდნენ „ლხინის
დედად“.

სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში და-
თა გუგუნავს შვილი გარდაიცვალა და
ამ უბედურებამ დააღუპა მოხუცი. ერთ-
ერთ ლექსში იგი წერს:

„ბევრს ვახსოვთ ის დრო, სამ
სამთავროში
რომ მეძახოდნენ „ლხინის დედასა“,
მაგრამ მომესპო მე ეს სახელი,
ფლიდმან სოფელმან შემართო
სევდასა“.

დამწუხრებული დათა გუგუნავს თავად
ალექსანდრე მიქელაძეს სამძიმრის წე-
რილში ლექსით გაუმხნევებია. დათა
გუგუნავს საპასუხო წერილიც ლექსად-
ვე მიუწერია. აი, ეს ლექსი:

თქვენ თვით მოწმე ხართ ჩემი
ცხოვრების,
რომ ბედმან დიდხანს ლხინით
მატარა,
ესიამოვნებდი და ვნეტარობდი, —
არ მახსოვს პატივს მცემდნენ
სად არა,
ყველას გიყვარდით, ყველას
ვახსოვდით,

ყველასთან ვიყავ მონებრ ბავშვად
მაგრამ ბოლო დროს უბედურებამ
ეს შეგება-ლხენა სულ ჩამამწარა!

ჩემი გაშლილი გული გაქვადლა
და დამიმუწავდა მომლხენი პირი,
საზი, ჩონგური, დაირა, ჩანგი
და თარი მე მჭულს, ვითარცა კირი-
მის სიმთა ჟღერა ჩემთვის ზარია,
სიმღერის ნაცვლად მწარედცა

გსტირია.
იფიქრე, რადღა ვიცოცხლო მარტო,
სჯობს, რომ გაფიქრე, ვით წყის
ნადირია.

ანალოგიურია მესამე ლექსიც.

დათა გუგუნავს შექმნა ბევრი შესა-
ნიშნავი ლექსი, რომლებიც შემდეგ სიმ-
ღერად იქცნენ დასავლეთ საქართველო-
ში, მაგრამ თითქმის ყველა დაიკარგა.

დათა გუგუნავს პოეტურმა შემოქმე-
დებამ. პოეზიის სიყვარულმა მოუშადა
საფუძველი მის შვილს სიმონ გუგუნა-
ვას.

დათა გუგუნავს გარდაიცვალა 1885
წლის აგვისტოში და დაკრძალულია მა-
ხარაძის რაიონის სოფელ ძიმითში. მე-
ტად კარგი საქმე გაკეთდება, თუ ვინმე
დათა გუგუნავს ლექსებსა და სიმღე-
რებს თავს მოუყრის.

შოთა შერიძე

„ვისრამიანის“ ზნეობრივი სინამდვილისათვის

„ვისრამიანი“ ძველი ქართული ლიტერატურის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ძეგლია. მართალია, იგი არ არის ორიგინალური, ნათარგმნია სპარსულიდან, მაგრამ მთარგმნელის სარგის თმოგველის უბადლო ოსტატობის მქონეებით ეროვნულ განაღდ იქცა და მტკიცედ დამკვიდრდა ჩვენი ლიტერატურის ისტორიაში.

ინტერესი „ვისრამიანისადმი“ თავიდანვე მეტად თვალსაჩინო ყოფილა. ქართველ მკითხველს იგი ძლიერ შეეყვარებია და ლიტერატურაშიც ფართო გამოძახილი უპოვია. საკმარისია ვთქვათ, რომ მის მთავარ პერსონაჟებს ვისისა და რამინს სამეგრეს იხსენიებს გენიალური რუსთველი თავის „ვეფხისტყაოსანში“. ფრიად პოპულარული ჩანს „ვისრამიანი“ ე. წ. ალორიკონების პერიოდის ქართულ მწერლობაშიც. გარდა იმისა, რომ იგი იხსენიება თეიმურაზ პირველის, ბესიკისა და სხვათა პოეზიაში, არჩილ მეფეს დაუწყია მისი გალექსვა, თუმცა მოუტყუელობის გამო ვეღარ დაუმთავრებია.

ჩვენს დროშიც „ვისრამიანს“ არ დაუ-

კარგავს პოპულარობა. უკანასკნელი მეოთხედი საუკუნის მანძილზე იგი ოთხჯერ დაიბეჭდა — 1938, 1960, 1962 და 1964 წლებში. ქართული „ვისრამიანი“ გამოიცა რუსულ და ინგლისურ ენებზეც. კერძოდ, რუსულად არსებობს მისი ორი სრული თარგმანი (ს. იორდანიშვილისა და ბ. აბულაძისა).

მით უფრო საოცარია, რომ ჩვენს მეცნიერულ-სასწავლო ლიტერატურაში დღეს გაბატონებულია შეხედულება, თითქმის იგი წარმოადგენდეს ეროტიკული სიყვარულის აპოლოგიას, ხოლო მისი მთავარი პერსონაჟები ვისი და რამინი იყვნენ უარყოფითი ტიპები, გარყვნილი, უზნეო ადამიანები, რომლებიც მხოლოდ და მხოლოდ ხორციელი წადილის, პერტყვეული ჟინის დაკმაყოფილებისაკენ ისწრაფიან. ამავე დროს ყველა მკვლევარი ერთხმად აღიარებს, რომ „ვისრამიანი“ მსოფლიო ლიტერატურის ერთ-ერთი საუკეთესო ნაწარმოებია, თუმცა... მისი მხოლოდ მაღალი მხატვრულ-ფორმალური ღირსებების გამო.

„ფორმის მხრივ, — წერს ჩვენი დიდი მეცნიერი კ. კეკელიძე, — „ვისრამიანი“ უაღრესად პოეტური ნაწარმოებია. საუცხოო პოეტური სურათები, შედარებაანი, ფრაზები მას ქმნის პოეტური ხელოვნების შედევრად. შეუდარებელია ის აღამიანის გრძნობის ღელვითა მიქცევა-მოქცევის ხელოვნურად დასურათებით. შეყვარებულთა, მიჯნურთა განცდის გამოხატვით... ამ რომანს ერთი უპირველესი ადგილი უკავია მსოფლიო ლიტერატურის ნაწარმოებთა შორის... რომანში დიდი ფსიქოლოგიური დაკვირვებითაა წარმოდგენილი სიყვარულის გრძნობა...“ (ქართული ლიტერატურის ისტორია, II, 1958, გვ. 59).

ეს „ფორმის მხრივ“, რაც შეეხება შინაარსს, იდეას, „ვისრამიანის“ ზნეობრივ სინამდღეს, მკვლევართა აზრით, იგი არათუ ქებას, მკაცრ გაციკხვას იმსახურებს, კერძოდ, კ. კეკელიძეს „ვისრამიანი“ მიაჩნდა ფეოდალური არისტოკრატის სულისკვეთების გამომხატველ ნაწარმოებად, განსაკუთრებით მისი იმ ფრაზისა, რომლის ყოველდღიური ცხოვრების დროშაზე ლოზუნგად გამოყვანილია პედონიზმი: „გაიხარენ, სუი და ჭამე“ (იქვე, გვ. 57). გამოდიოდა რა ამ წანამძღვრიდან, მკვლევარი ამტკიცებდა, რომ „ვისრამიანში“ გამოხატული სიყვარული „არ არის წმინდა, ნაზი და უზადო სიყვარული, ეს... ხორციელი, მიწიერი, ამქვეყნიური გრძნობაა, რომელსაც მიზნად აქვს დაბალი მისწრაფებანი“, ხოლო რომანის მთავარი პერსონაჟები — ვისი და რამინი უარყოფითი ტიპები არიან, რამდენადაც მათ „არ ახასიათებთ გრძნობის სიმტკიცე, კიდევანობაში ერთიმეორის დაუვიწყებლობა... და თუ ისინი თავის გრძნობასათვის მაინც კვდებიან, იმდენად არა გრძნობისათვის, რამდენად ხორციელი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად, როდესაც ერთად არიან და ერთმანეთს შეჰყურებენ“ (იქვე, გვ. 59).

გამოდის, რომ შესაძლებელია ესა თუ

ის მხატვრული ნაწარმოები მსოფლიო ლიტერატურის განაღდ იქცეს ფორმალურ ღირსებათა გამო, მისი იდეურ-ზნეობრივი იდეალებისაგან დამოუკიდებლად. სრულიად უდავოა, რომ დროის მკაცრ გამოცდას, საუკუნეებს მხოლოდ ის თხზულება გაუძლებს, რომელშიც ბედნიერად ერწყმის ერთმანეთს შინაარსი და ფორმა, სადაც მაღალი მხატვრული ოსტატობა ასევე მაღალი იდეის გამოსახვას ემსახურება. ამიტომ „ვისრამიანში“ გამოხატული სიყვარული ან მართლაც მოკლებულია ზნეობრივ სიფაქიზს და მაშინ იგი შეუძლებელია მსოფლიო ლიტერატურის საგანთს ამ-შევენებდეს, ან ვისისა და რამინის ურთიერთობა, მათი მიჯნურობა არ ეწინააღმდეგებოდა მორალურ კანონებს.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ აზრი, თითქმის „ვისრამიანი“ უზნეო ნაწარმოებია და ეროტიკული სიყვარულის ქებათა-ქება, სრულიადაც არ არის ახალი. უარყოფითად აფასებდა რა რომანის იდეურ-ზნეობრივ სამყაროს, როგორც ფეოდალური არისტოკრატის სულისკვეთების გამომხატველ და პედონისტურ-ეროტიკული მისწრაფებებით გამსჭვალულ ნაწარმოებს, აკად. კ. კეკელიძე დაასკვნია: „ყოველივე ამის შემდეგ, საკვირველი არაა, რომ გარკვეულმა ანტისპარსულმა წრემ, უფრო კი კლერიკალურმა, „ვისრამიანი“ გამოაცხადა ობიექტად ნამდვილი დევნისა, რომელიც XVIII საუკუნეში შემდეგ სიტყვებში იქნა ჩამოყალიბებული:

სიტყვას ვიტყვი მეტად მხრიანს, თუ შეესმის კაცსა მღვთიანს, მოვახსენებ ბრძენსა — ჭკვიანს, არ გამხილებ გიჟს — ბნელიანს: ვის ღმერთი სწამს აღამიანს, ნუ ჩახედავს ვისრამიანს, დაუბნელებს დღესა მზიანს, ჯოჯოხეთში ნახავს ზიანს“.

1 კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, II, 1958 წ., გვ. 58.

მაშასადამე, დღეს მეცნიერულ-სასწავლო ლიტერატურაში გაბატონებული შეხედულება „ვისრამიანის“ იდეურ-ზნეობრივ სამყაროზე არსებითად წარმოადგენს კლერიკალური წრეების მტკიცებათა განმეორებას, იმ წრეებისა, რომლებიც დევნის ობიექტად რაცხდნენ არა მარტო „ვისრამიანს“, არამედ შოთა რუსთველის გენიალურ „ვეფხისტყაოსანსაც“.

ვნახოთ ახლა, რამდენად საბუთიანია ის ბრალდებები, რომლებსაც მკვლევარები ვისსა და რამინს უყენებენ, რამდენად სწორია მტკიცება, თითქოს „ვისრამიანი“ უზანო და ბიწიერ სიყვარულს უგალობდეს.¹

როგორც ვთქვით, უმთავრესი ბრალდება ვისისა და რამინისა ის არის, რომ ისინი თითქოს სიყვარულში მხოლოდ ხორციელ უნებს იკლავდნენ, პეველსავით ადვილად გადადიოდნენ ერთი ყვავილიდან მეორეზე და ამის გამო „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟებიდან ვისს თითქოს მარტო ფატმანი თუ შეედრება.

დავიწყოთ იქიდან, რომ მსგავს შეხედულებას ერთ-ერთი პირველი შეებრძოლა ცნობილი პოეტი არჩილ მეფე, რომელიც გალექსილი „ვისრამიანის“ შესავალში ვისისა და რამინის დასაცავად წერდა:

„რამინ საღ ნახეს ქაბუჯედ
ერთს სხვაზედ რითმე კლებული?

ან ვისს რით სჯობდა დარეჯან,

ზოიხან ვაბოზებულთი?“

მართლაც, რით არის ვისი ცუდი, რომ აღარებენ მას „ვეფხისტყაოსნის“ ფატმანს? გვეუბნებიან, ფატმანის მსგავსად ისიც პეველსავით ერთი ყვავილიდან მეორეზე დაფრინავს, ერთი სიტყვით, „დღეს ერთი უნდა, ხვალე სხვაო“.

1 „ვისრამიანის“ ზნეობრივი სინამდვილის გაბატონებული შეფასების წინააღმდეგ გავრით, მაგრამ პირველად გაიშქრეს ალ. გვახარიამ და მ. თოდუამ („ვისრამიანი“, 1962 წ., გვ. 11).

მაგრამ ხომ ფატია, რომ რამინისა და იგი არაღის, არც ერთ სხვა მამაკაცს არ დანებებია? მაშინაც კი, როცა რამინმა მიატოვა და გული შეივლო, ვისი არ აჰყვა ცდუნებას, არავინ არ ისურვა და რამინს შესთხოვდა, დამიბრუნდი და ლხინი განმიხალღო. იგი რომ გარყვნილი, სიძვას აყოლილი ქალი ყოფილიყო, განა გაუჭირდებოდა საყვარელი თუ საყვარლები გაეჩინა და ხორციელი უნის სხვებთან დაეცხრო? აკი ეუბნებოდნენ მას: „ვისო, ნუ ჰკენის! ერთისა უზანოისა მოყვრისათვის ეგრე გასღვა რად უნდა? კაცსა მიჯნურობასა სხვისა სიყვარულისაგან კიდე არა დაიფიწყებს და შენ მის უკეთესნი არა დაგეღევიანო“. ე. ი. სხვა შეიყვარე და რამინი დაგავიწყდებო. მაგრამ ვისს მხოლოდ რამინი უყვარდა, მხოლოდ მისთვის უცემდა გული, მხოლოდ მისით და მისთვის ცოცხლობდა და არ შეეძლო ჩაქრო რამინის სიყვარული. „შენად ნაცვალად გული ვისცა მივსცე, — წერდა ვისი რამინს, — რომლისაგან მე ნაწილი აღარა დამჩრომა და ესრე შენთვის გამისაყუთრებია... კაცსა სიფელსა მყოფსა ყველასა ნაცვალთა ექმნების სულისაგან კიდე, და შენ ჩემი სული ხარ... მე მაისი ვარ და შენ გაზაფხული, — განაღა უერთმანერთოდ არ ეგებოს!“ ვისის ამ აღსარებიდან ჩანს, რომ იგი ერთგული მიჯნურია, რაც მან თავისი საქციელითაც დაამტკიცა: არასოდეს უღალატია რამინისათვის და სიკვდილამდე მისი მათაყვანებელი დარჩა.

სულ სხვაა ფატმანი. იგი არათუ ქმარს არ სჯერდებოდა, საყვარლებსაც ხშირად იცვლიდა, ერთმანეთისაგან ვერ არჩევდა ნამდვილ მიჯნურობასა და სიძვას, თუმცა სხვა მხრივ ბევრი ღირსებით აღჭურვილი ქალი იყო და ნესტან-დარეჯანი შემთხვევით არ უწოდებდა მას ღვდი-სა მჯობ ღვდას. ამიტომ ვისისა და ფატმანის სიყვარულის გაიგივება მოკლებულია რაიმე საფუძველს, მათ არაფერი აქვთ საერთო. ერთადერთი ხელმოსაყმინი ამ

შენთხვევაში ის არის, რომ ვისმაც დათმო ვირო — თავისი ღვიძლი ძმა, რომელთანაც დედის რჩევით იქორწინა. იმავე დედის წყალობით ვისი ქორწინებისთანავე ჩამოაშორეს ვიროს და ბებერ მოაბადს მისცეს ურიცხვი თვალ-მარგალიტის მუქაფად. ბუნებრივია, რომ ვისმაც მწვეველ განიცადა ვიროსთან გაყრა და ბევრი ცრემლიც დაღვარა. მას მართლაც გულწრფელად უყვარდა ვირო, მაგრამ უფრო როგორც ძმა, ვიდრე მიჯნური, და მისგან განშორებული მოაბადის სასახლეში ვიროს უპირველესად ძმად მოიხსენიებს. ვისისა და ვიროს ცოლ-ქმარულმა სიყვარულმა ვერ მოასწრო ჩამოყალიბება და სრულქმნა, გრძნობა სათავეში ჩაყვდა ისე, რომ არ გამოიღწია და წაყოფი არ გამოუღია. ამას ისიც მოწმობს, რომ არც ვიროს გამოუღვია თავი ვისისათვის, ერთხელაც კი არ უცდილა უკანვე დაებრუნებინა იგი როგორც მიჯნური და ცოლი.

მანასადავამ, ვისი სრულიადაც არ არის გარყვნილი ქალი, ისეთი პიროვნება, რომელსაც „ღღეს ერთი უნდა, ზედა სხვა“. მას ჰყავდა მხოლოდ ერთი მიჯნური — რამინი და ბოლომდე მისი ერთგული დარჩა. სავესებით მართალია ძველი ქართული ლიტერატურის გამოჩენილი მკვლევარი აკად. ალ. ბარამიძე, როცა ვისის დახასიათებისას წერს: „თავის გმირ ქალს ვისს გორგანელი პოეტი დიდი სიმშაბითი გვიხატავს. ვისს წრფელი, ღრმა, უანგარო სიყვარულით უყვარდა რამინი. ვისმა თავისი ყმაწვილქალობა, სახელი, პატივი, დიდება—ყველაფერი უმსხვერპლა რამინს. ვისი მზად იყო თავი გაეწირა მიჯნურისათვის. მიჯნურმა მას უმაგალითოდ უმუხთლა, უღალატა, მიატოვა, ცოლი შეირთო, მიწასთან გაასწორა მისი აღამიანური ღირსება. არც ეს აკმარა. საშინელი გამწირაობის წერტილით მუხანათობის ამბავი მიახარა. რამინმა არ დაინდო და არ შეიბრალა მისდამი სიყვარულით გაღებული, დასნეულებული, სიკვდილის პირას მიწვენილი, მისი

მათაყვანებელი ქალი. დასცინა, შეუჩაღო ხეო, საქვეყნოდ შეარცხინა. კენჭები ჭაღ დიდი მოყვარული გულის პატრონს შეეძლო ამის შემდეგ მაინც ბეჯითად ეთქვა: „მე გული არცა ეგრე მეტყვის შენსა წყევასა... აწ უფრო მეგონები, აწ უფრო მიყვარ და, რაცა ავი გაქმნია, ვერ დაგაყვედრებო“ („შოთა რუსთაველი“, 1958 წ., გვ. 184).

მაშ, რა ისეთი ცოდვა მიუძღვის ვისს, რომ იგი უარყოფითი ტიპად მივიჩნიოთ, დავემოთ მისი სიყვარული? რამდენადაც მოულოდნელი არ უნდა იყოს ეს, ვისს ბრალს დებენ... სწორედ იმისათვის, რის გამოც აქებენ. რატომ ისე თავდავიწყებით, მგზნებარედ შეიყვარა მან რამინი, რომ ანგარიშს ვეღარ უწყევდა საზოგადოებრივ აზრს, ოჯახს, სახელმწიფოს ინტერესებს, რატომ აჰყვა საკუთარ გულის თქმას და სხვა ყველაფერი დაივიწყაო. მაგრამ ბუნებრივია ვიკითხოთ: ვისი ასე რომ არ მოქცეულიყო, ყველაფერი — ყმაწვილქალობა, სახელი, პატივი, დიდება, უკლებლივ ყველაფერი არ შეეწირა რამინისათვის, განა იგი ჩვენს სიყვარულს დაიმსახურებდა, სამაგალითო მიჯნური იქნებოდა?

ამტკიცებენ, ვისი უარყოფითი ტიპი.. რადგან ოფიციალური ქმარი ჰყავდა — შაპი მოაბადი, ხოლო გვერდზე — უტრო რამინი, ეს კი უზუნებაა, გარყვნილებათ. ლევ ტოლსტოის ანა კარენინას ქმარიც ჰყავდა და საყვარელიც, მაგრამ ამის გამო ჩვენ უზუნოდ არ მიგვაჩნია იგი, პირიქით, მსურველედ თანავუგრძნობთ უბედურ ქალს, რომელიც ამოდ ეძებდა ნამდვილ სიყვარულს თავის საზოგადოებაში. ასევეა „ვისრამინის“ ევროპულ ვერსიაშიც („წიგნი ტრისტანისა და იზოლდასი“), სადაც იზოლდა მეფე მარკოზთანაც ცხოვრობს და ტრისტანთანაც, მაგრამ მას გარყვნილად არაა ვინ თვლის. ვისს ერთგვარი უპირატესობაც კი აქვს იზოლდასთან — მას არასოდეს გაუწაფილებია სარეცელი მოაბადთან, რომელსაც გრძნეული ძიძის მე-

შეგობით მამაკაცობა დაუკარგა. ესეც რომ არ იყოს, განა სამართლიანია, როცა ოცო წლის სიცოცხლით სავსე ვისისაგან მოითხოვენ ერთგულებას სულ ცოტა ოთხმოცი წლის მოაზადისადმი, რომელსაც იგი მისი სურვილის წინააღმდეგ შერთეს, უფრო სწორად — უსიტყვილოდ მიჰყიდეს? ჯერ კიდევ თეიმურაზ პირველი ამტყუნებდა შაჰ მოაზდს, რომ მან „ცუდი ხელობა“ ქმნა, ძალად შეერთო ვისი და ამ ბოროტებისათვის საკადრისდაც დაისაჯა:

„აჲ ვითხრა ცუდი ხელობა
შაჰან-შა მოაზადისა,
არა ისმინა ნათქვამი
მეტეტლეთ მოაზადისა,
ძალად შეიპყრა, მოჰყვანდა,
ვით თევზი, მოაზადისა,
ვისმან სანაცვლოდ შეიპყრის
სურვილი მოაზადისა.
მთვარე შეიპყრა ვეშაჰმა —
ეგონა მომხვდა შვებაო,
ვისამ დაუსწრა სანაცვლოდ,
შეკრა — ძიძა ჰყვა გრძნებაო,
ვერ ჰჰამა მისგან ნაყოფი,
ბედმან სხვას მიანებაო,
იგი უებრო რამინს ჰხვდა,
შაჰან-შას — ცეცხლოდ დებაო.“¹

ჩეჩნიშვესკი ამბობდა, ჭეშმარიტება ყოველთვის კონკრეტულიაო. ერთ შემთხვევაში წვიმა შეიძლება სასარგებლო იყოს, მეორე შემთხვევაში კი საზიანო. ბევრი მკვლევარის შეცდომა, ჩვენი აზრით, ის არის, რომ არ ითვალისწინებენ კონკრეტულ პირობებს და აბსტრაქტულად მსჯელობენ. რაკი ცოლისაგან ქმრის ღალატი ამორალურ საქციელად ითვლება საერთოდ, ისინი ბრალს დებენ ვისს, რომ მან უგულებელყო საზოგადოებრივი აზრი, ოჯახის სიწმინდე და ა. შ. თუ საკითხს აბსტრაქტულად განვი-

ხილავთ (ცოლმა არ უნდა უღალატოს ქმარს), ვისი მართლაც დამნაშავეა, გრამ არის გარემოებანი, რომლებსაც შეუძლებელია ანგარიში არ გავუწიოთ, თუ გვინდა საკითხი სწორად, სამართლიანად გადავჭრაო.

აქ უპირველეს ყოვლისა უნდა გავარკვიოთ საკითხი: რა ქმნის „ვისრამიანის“ კონფლიქტს?

სადაო არ შეიძლება იყოს, რომ კონფლიქტი გამოიწვიო ვისის, როგორც ქალის; ელემენტარულ უფლებათა ფეხქვეშ გათელვამ. ცხოვრებაში სრულიად გამოუცდელი ქალი, რომელიც არასოდეს ყოფილა მიჯნური და ამ გრძნობას არასოდეს გაუტაცია, მშობლების რჩევით მისთხოვდა საკუთარ ძმას ვიროს და თავს ბედნიერად გრძნობდა. ვისი არ ყოფილა დიდებისა და ქონების ტრფიალი (თუმცა არც ერთი აკლდა და არც მეორე), მის გულს მხოლოდ სიყვარული ეწადა და ის იყო მიჯნურობის აღში ეხვეოდა კიდევაც. როცა ქორწილის ღროს შაჰ მოაზადის შიკრიკი ზარდი გამოცხადდა და ღრმად მოხუცი მეფის სახელით ვისის ხელი ითხოვა. უმანკო, სრულიად ახალგაზრდა ქალიშვილი აღაშფოთა ბებერი შაჰის უგნურმა წადილმა, ზიზღით უარყო მისი წინადადება და მეფის შიკრიკს მოახსენა: „ჩემიგერ ეგრე მოახსენე მოაზადს, ვითა შენებრ ფრთხილი არავენ ეგების, სიბერისაგან ტვინი წაგსლვია და შენისა ღარჩომისა დღე გარდასრულა. დამპალო ბერო! თუმცა ყოლა ცნობა გქონდა, სიბერისა ყამსა არ ესე გამართებს, რომელ შენ ბერი გარდასრული. ყრმასა ცოლსა ეცილებოდეთუმცა კაცი იყავ, საუკუნოსა საგზალსამცა იღვროდი სიბერესა, არა ყრმასა ცოლსა“.

მაგრამ შაჰმა მოაზადმა არ ისურვა გაეზიარებინა პრინციპი: „მეანის საქონელი მეანისა არის“, რომ ყრმა ყრმისთვის და არა ბერისათვის გაჩენილა და, თეიმურაზ პირველის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „ქნა საქმე შეუფეარებო“: მი-

1 თეიმურაზ I, თხზულებათა სრული კრებული, აღ. ბარამიძისა და გ. ჯაკობიას რედაქციით, 1934 წ., გვ. 63.

უხდა ვისის, მოუკლა მამა, თვითონ კი ტყვედ წაიყვანა. ჯერ კიდევ მანამ, ვიდრე ურიცხვი თვალ-მარგალიტით მოხიბლული შაჰრო თავის ქალიშვილს მიჰყიდდა შაჰს, ვისმა მოაბადს „სიყვარულისა ნაცვლად მტერობისა ლახვარი ჰკრა“ და ასეთი „მწარე პასუხი შეუთვალა“: „მე ვირე მქონდეს ნაძვი მართალი, არ ვეძებ ტირიფსა მრუდსა. და თუმცა ვირო ჩემი ქმარი არ იყო და გაუთხოველი ვიყავ, შენი ცოლობა და სიყვარული არცა მაშინ ეგების ჩემგან, ამით რომელ მამა ჩემი ყარან მოჰკალ უწყალოდ და არ შეგებრალა საპატიობისა და სიბერისათვის“. განა ვისი მართალი არ არის, განა დამპალი ბებერიც, რომ არ ყოფილიყო, შაჰ მოაბადის სიყვარული „ეგებოდ“ მას? რა უფლება გვაქვს საზოგადოებრივი აზრის პატივისცემის, ოჯახური სიწმინდისა და სხვა მისთანათა დაცვის სახელით აღმაინს მრევთხოვით, რომ შეიყვარდს ბებერი ქოჯაკი, იყოს ერთგული იმისა, ვინც ქმარი წარსტაცა, მამა მოუკლა და არად ჩაადგო მისი ახალგაზრდული გულისტყმა? ეს იგივეა, მონას რომ ბრალი დავდოთ, ბატონზე ხელი რად აღმართეო. და თუ შაჰი მოაბადი სასაცილო გახდა, თუ მას ყოველი ფეხის ნაბიჯზე ატყუებდნენ ვისი და რამინი, ეს თავისივე საქციელთ დიმიხსურა. „რაც მოგევა დავითათ, ყველა შენი თავითაო“, ამბობს ქართული ანდაზა და ამიტომ არის, რომ მკითხველი არ თანაუგრძნობს შაჰს, არ მიაჩნია იგი დაჩაგრულ ადამიანად, შებრალების ღირსად. პირიქით, სწორედ მას ეკისრება პასუხისმგებლობა მთელი იმ ჭირისათვის, რაც ვისისა და რამინს, აგრეთვე რომანის სხვა პერსონაჟებს გადახდათ. ამდენად უმართებულოა, როცა შაჰ მოაბადს სიყვარულის მსხვერპლად და კინალამ წამებულად კი წარმოგვიდგენენ.

ერთი სიტყვით, უთანასწორო და ძალადობას დაუფენებული ქორწინება ამართლებს ვისის საქციელს, რასაც აღიარებს აკად. ალ. ბარამიძეც, თუმცა ერთ-

გვარი შენიშვნით. „არის ერთი გარემოება, — წერს ჰეკლევარი, — რომლითაც რამდენადმე შესაძლებელი ხდება ვის-რამინის მორალისტური კონცეფციის გამართლება. ბებერმა მოაბადმა მონადირმა ახალგაზრდა ქალის დასაკუთრება. რაღაც არაბუნებრივი იყო ნორჩი ყმაწვილი ვისისა და ხანდაზმული შაჰი მოაბადის შეუღლება, ისიც ძალდატანებით... ბუნებამ მკაცრად დასაჯა მოაბადის მკრეხლობა: მოაბადისადმი ბუნებრივმა სიძულვილმა გამოსავალი ჰპოვა რამინისადმი სიყვარულში, ახალგაზრდობის მოჩემე ბებრუტუნას მართლაც წილად ხვდა შერცხვენა და თავის მოკრა“ („შოთა რუსთაველი“, 1958 წ., გვ. 185-186).

ვერ დავეთანხმებით ვერც იმ მტკიცებას, თითქოს ვისი „სატანისებრ ცბიერი“ იყოს. მან თავიდანვე აშკარად და უყოყმანოდ, დაუფარავი ზიზღით უარყო მოაბადის სიყვარული, არ ისურვა ცოლად გაჰყოლოდა შაჰს, მაგრამ ძალით წაიყვანეს და საკუთარი სურვილის წინააღმდეგ აქორწინეს. შემდეგაც ვისმა მამაცურად უთხრა მთელი სიზარტელე შაჰ მოაბადს: „რაცა გწადიან, ივიცა მიყავ, ყველა ხელგეწიფების. ამას ევლარ უკუეიტყვი: მე რამინ ცასა და ქვეყანასა ყველასა მირჩევია, და თავსა და სულსა ჩემსა მისსა ჭირსა ვანაცვალებ; თვალთა სინათლე და გულისა ჩემისა სიზარტელი იგია... შენ თუ გწადიან, მომვალ, გწადიან — დამარჩინე, არ მომძულეების და ვერ დავივიწყებ რამინს“. არც მოძულა და არც დავიფწყა! ბებრჯერ სცემეს, თმებით ათრიეს, გაავდეს, შეუტრაცევეს, რა ჭირში არ გაატარეს, ბოლოს, სატრფომაც გასწირა, მაგრამ ერთხელ ანთებულ გრძნობას მაინც არ უღალატა, მისი ერთგული დარჩა. აი ამიტომ გვიტაცებს ვისის მხატვრული სახე, ამიტომ გვიზიდავს და გვხიზლავს იგი. ვისი არის სიყვარულში ერთგულების სიმბოლო, მისი ცოცხალი განსახიერება. ასე უცქერდნენ ჩვენი სახელოვანი წინაპრები ვისს და აქემ-ადიდებდნენ მას

სხვანაირად რომ ყოფილიყო, ვისი სიძვის დიაცად რომ მიეჩნიათ, როგორღა გაბედავდა მაშინ დიდი ქართველი მეხოტბე ჩახრუხაძე თამარ მეფისათვის ასეთი სიტყვებით მიემართა:

„რამინს უშენოდ სტიკვის: უშენოდ შვრებოდა ვისის ნამიჯნურებად“,

ე. ი. რამინს გული სტიკია, რომ ვისს გაუმიჯნურდა და არა შენ, რომ მისი სიყვარულისაგან იტანჯებოდაო და არა შენი. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ჩახრუხაძე ეუბნება თამარს, შენ უკეთესი ხარ, ვიდრე თვით ვისი, შენ უფრო ხარ სიყვარულის ღირსი, ვიდრე ვისი. მაშასადამე, ვისი სიკეთე და სიყვარულის ეტალონი იყო, ხოლო თამარი ამ ეტალონზე ღირსეული, მასზე უკეთესი.

ჩახრუხაძის მსგავსად შოთა რუსთველსაც ვისი და რამინი მიაჩნია სამაგალითო მიჯნურებად. თავისი მიჯნურთა წყვილი ავთანდილ-თინათინი რომ შეაქოს, მათ რამინსა და ვისს ადარებს:

„უნახავსა და ნახულსა

სჯობს ყოვლსა სანახავისა,

ნუ ეკვ მიჯნურად მათებრსა,

ნუცა თუ რამინს და ვისსა“.

რუსთველი კიდევ ორ სხვა ადგილას იმეორებს ვისისა და რამინის სიყვარულს:

„იგი ჭირი არ უნახავს

არ რამინს და არცა ვისსა“

„ფატმანს ჰკელიდა უმისობა,

რამინისა ვითა ვისსა“.

ეს ამონაწერები ცხადყოფს, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ გენიალური ავტორი ვისისა და რამინის სიყვარულს სამაგალითოდ მიიჩნევდა და „ვისრამიანს“ აფასებდა არა მარტო სიყვარულის ძალის გამონატვისათვის, როგორც ამას მკვლევარები ამტკიცებენ. ვფიქრობთ, სავსებით მართალი იყო დიდი ილია, როცა სტატიაში „ვისრამიანის დაბეჭდვის გამო“ ამის თაობაზე წერდა: „რუსთველი რამდენსამე ადგილას თვის პოემაში იხსენიებს ვისრამიანის გმირთა: ვისსა და რამინსა, და იმათი ერთმანეთის სიყვარული და ტრფიალება მაგალითებსა-

ვით მოჰყავს“. იმავე სტატიაში კვლავ ეახებოდა „ჰსჩანს, ამ თხზულებას („ვისრამიანს“ — შ. ქ.) დიდი ზედმოქმედება ჰქონია მაშინდელეზზედაც, რადგანაც იმისთანა დიდი პოეტის, როგორც რუსთველია, ყურადღება მიუქცევია და სამაგალითოდ გახდომია“ (თხზ., ტ. III, 1953 წ., გვ. 474. ხზგასმა ჩემია — შ. ქ.).

რაც შეეხება რამინს, მან ერთხელ მართლაც უღალატა ვისს,¹ დაუჯერა სხვებს, რომლებიც ურჩევდნენ, თავი დაანებე შენს მიჯნურს, ქვეყანაზე ქალებს რა გამოლეგსო და წყნარი, უშფოთველი ცხოვრება შეიქმენო. „ვინცა თვალითა აშორავს, გულითაცა აშორავს“, უთხრეს მას და რამინიც გაშორდა ვისს, გორაბს წავიდა და იქ ცოლიც კი შეირთო. მაგრამ რამინი მალე დარწმუნდა, რომ უფისოდ ყოფნა არ შეეძლო, რომ მხოლოდ ვისი იყო მისი სიცოცხლის უშრეტი წყარო. იმიტომ იგი კვლავ მიუბრუნდა თავის მიჯნურს და სიკვდილამდე ბედნიერად ცხოვრობდნენ. საეულისხმოა, რომ ვისის გარდაცვალების შემდეგ რამინმა აღარ ისურვა ეცოცლა, თავისი ნებით შევიდა ცოლის აკლდამაში, შიგ ჩაიკეტა და იქიდან აღარ გამოსულა. რა საუცხოო ფინალია რომანისა, რომელიც სიყვარულში ერთგულებას უგალობს!

დიახ, „ვისრამიანი“ ხანიერი, ერთგული სიყვარულის აპოლოგიაა. ვისისადმი თავისი ღალატით შემძრწუნებული რამინი ტირის და მოთქვამს უპირველეს ყოვლისა იმიტომ, რომ უღირსი საქციელით ცუდი მაგალითი უჩვენა სხვებს, შექმნა ფიცის გატეხის (უხენარობის), ურწმე-

1 ჩვენ მხედველობაში არ ვიღებთ რამინის შემთხვევით კავშირს ძიძისთან, რადგან მსგავსი რამ „ვეფხისტყაოსნის“ ავთანდილსაც შეემთხვა ფატმანთან, მაგრამ ამას ჩვენი მკვლევარები დანაშაულებად არ უთვლიან. რაც ავთანდილს ეპატიება, იგი, რა თქმა უნდა, რამინსაც უნდა ეპატიოს — შ. ქ.

ნობის, სიყვარულით თამაშის პრეცედენტი. „დამქოლეთ, მიჯნურნო, და დამემისი-სხლენით! — გოდებს იგი. — შესუენით ჩემნი სისხლნი ასევე, ვითა თვით ჩემნი მე შემისუჟან, რათგან მინდობილისა გულისა მოღალატედ გამოეჩნდი და ყოველი გულის-მომცემი დავაშინე უზენარობითა ჩემითა“ (ხაზგასმა ჩემია — შ. ქ.)

რამინის ღალატი მხოლოდ ერთი მომენტი, რომელიც კი არ უარყოფს ხანოერ სიყვარულს, არამედ პირიქით, ცხადყოფს მის ძალას. მან თითქოს განაახლა ვისისა და რამინის სიყვარული, ახალი ძალა შემატა, რასაც მოჰყვა მოაბადის დამხობა და მიჯნურთა ზეიმი. ის, რაც უკანონოდ ითვლებოდა, კანონიერი გახდა — ვისი და რამინი შეუღლდნენ. ისინი ერთმანეთის სიყვარულით იწოდნენ, მაგრამ საქვეყნო საქმეს არ ივიწყებდნენ — სახელმწიფო სულ წინ მიდიოდა. აყვავდა და მოაბადისაგან შევიწროებულ იქვეშევრდომნი ლოცავდნენ რამინს. აქ მკაფიოდ შეიგრძნობა რომანის ქვეტექსტი: ის, ვინც უსამართლოა პირად ცხოვრებაში, უსამართლოა სახელმწიფო საქმეებშიც და, პირიქით. რამინის გამარჯვება მოაბადზე წარმოგვიდგება როგორც კეთილის მიერ ბოროტის შემუსვრა, სამართლიანობის გამარჯვება უსამართლობაზე. ეს არის რომანის კვინტესენცია და მისი დიდი ღირსება, რისთვისაც ესოდენ შეიყვარეს იგი მკითხველებმა.

ამტკიცებენ, რომ ვისრამიანული სიყვარული — ეს მართო ხორციელი ჟინია, ხორციელი გატაცება და ამის ურყევ საბუთად ასახელებენ ვისისა და რამინის პირველ შეხვედრას. აღარებენ რამე ეპიზოდს ტარიელისა და ნესტანის პირველ შეხვედრას, რომელიც სქესობრივი კავშირით კი არა, უსიტყვო სცენით დამთავრდა, გამოაქვთ დასკვნა, რომ ვისისა და რამინის მიჯნურობის მიზანი ხორციელი ნდომის დაკმაყოფილება და მეტი არაფერი. ეს გადაჭარბება. ჯერ ერთი, რამინმა და ვისმა მანამდეც ნახეს ერთ-

მანეთი და როგორც ტარიელი ნესტანის პირველი ხილვისას, ისე რამინიც. მწერლის სიტყვებით, „რა რამინ ვისის პირი ნახა, ვითამცა გულსა უტევანი ისარი სცემოდა, ცხენისაგან ფურცელის ოდნად სუბუჟად ჩამოიჭრა... და რა ცხენისაგან ჩამოიჭრა, დაზნდა და დიდხან უტკუოდ იდგა... სიტოცხლისაგან უიმედო იქმნა“. შემდეგ უკვე ვისმა სარკმლიდან მალევე უტკურია რამინს „მოაბადის დარბაზთა შიგან“ და აგრეთვე მოიხიბლა მისი უებრო სილამაზით. „არ ჯიჲნა ვარ, — თქვა რამინის მჭკრეტელმა ვისმა. — ამისა უკეთესსა მოყვარესა ვერა ვჰპოვებ“. მხოლოდ ამის შემდეგ შეიყარნენ განმარტებით ვისი და რამინი, ე. ი. მამინ, როცა პირველი ხილვის ელდა უკვე განცდილი ჰქონდათ. ამდენად უფრო სამართლიანი იქნებოდა, თუ მათს შეყრას გავუთანაბრებდით ნესტანისა და ტარიელის არა პირველ, არამედ მეორე შეხვედრას, რომელსაც უსიტყვოდ აღარ ჩაუვლია — ხორციელმა ასე თუ ისე აქაც იჩინა თავი. ტარიელი გვიამბობს, რომ ნესტანთან განშორება რომ დააპირა, ქალმა აგრძნობინა, ნუ წახვალთ.

„მერმე ავდეგ წამოსავლად,
მან დამიწყო ქვევე წვევა,
მწაღდა, მაგრა ვერ შევჰმართე.
შემოჰვლომა, შემოხვევა“.

შემდეგ, ვისისა და რამინის პირველი შეყრა არ ყოფილა „უფულო ხვევნაკოცნა, მტლამა-მტლუში“ და შეუძლებელია იგი გავუთანაბროთ ფატმანისა და ავთანდილის შეხვედრას, მათს აღერსს. ფატმანი არაფერს მოითხოვდა ავთანდილისაგან, გარდა ხორციელი ჟინის დაკმაყოფილებისა, ვისი და რამინი კი ერთად მიჯნურობამ შეყარა და მათ მტკიცე ფიცი დადეს, რომ არასოდეს ეცრუებოდნენ, არასოდეს უღალატებდნენ ერთმანეთს. მხოლოდ ამის შემდეგ თქვა ბუნებამ თავისი სათქმელი. „რა ერთმანეთისა ესე შეჰფიცეს, — გაღმოგვცემს მწერალი, — დამბადებელი მოწმად დაიყე-

ნეს. ნაწინა ერთგან დაწვენეს და გას-
დასრულსა ჭირსა და ღზინსა ერთმანერთ-
სა უამბობდეს“.

მაშასადამე, თავისი ხასიათით ვისრამი-
ანული სიყვარული ხორციელია, მაგრამ
არა ბიწიერი და, ამდენად, გადაჭარბე-
ბულად გვეჩვენება მტკიცება, თითქოს
შოთა რუსთველი განზრახ ცდილობდა
დაეხატა „ვისრამიანში გამოყვანილის სი-
ყვარულისაგან განსხვავებული სიყვარუ-
ლი“ (იუსტ. აბულაძე), ან თითქოს მან
„ვეფხისტყაოსანი“ დაწერა იმ გავლენის
გასაწილებლად, რაც ქართულ ფეოდა-
ლურ წრეებზე „ვისრამიანში“ მოახდინა
(ი. ბერტელსი). ჩვენი აზრით, რუსთველ-
მა გამოხატა არა ვისრამიანულ სიყვა-
რულთან დაპირისპირებული, არამედ
უფრო ამაღლებული, უფრო სპეტაკი და
გამაყვითელმობილებელი სიყვარული. თა-
ვისი ბუნებით ორივე სიყვარული მიწი-
ერი, ამქვეყნიური, ხორციელი სიყვარუ-
ლია, მაგრამ რუსთველური სიყვარული
უფრო რომანტიკული და წარმტაცია,
უფრო დიადი და შთამაგონებელია. მაგ-
რამ ამ შემთხვევაში მთავარი ისაა, რომ
ორივე თხზულება გადაჭრით უარყოფს
სიძვას, მიიჩნევს რა მას სიყვარულის
პროფანაციად, ამორალურ საქციელად.
ვისი არ იყო, გადაჭრით რომ დავმო-
ძიძის დარიგება, რამინის ნებას დაჰყე,
დედალი ღმერთს მამლისათვის გაუჩე-
ნაო? „შენ მტერი ხარ ჩემი, — არ ძი-
ძა, — უთხრა მას ვისმა. — შენი საუ-

ბარი და სიკედელი სწორად მიჩს, ვითა
შემოდგომათა ხისა ფურცელი ჩავიჭრე-
ბი. და ეგრე მასწავლი, მოკლეთა დღე-
თა რად არ გაიხარებ სიძვითა? ნეტარ
თუ სიცოცხლესა ჩემსა ყველა მადლი
ვქმნა, უარეა სიძვასა?.. აწ მე ქენებით
ღმრთისაგან მშვიდობით დაცვასა ჩემსა
ვითხოვ და ავისა თქუმიისაგან ენისა ჩე-
მისა შენახვასა და ვირე ცოცხალი ვიყო,
ჩემსა სიწმიდით დაცვასა, ვითა მოყვა-
რეთა გაუხარდებოდეს და მტერთა და-
უმძიმდებოდეს; და შავირდს ნუ მის-
ცეს ღმერთმან შენებრი ავის შემნდობე-
ლი და ეგზომ უბედურისა საქმისა მაწ-
ვეველიო“.

ყოველივე ამის შემდეგ, ვფიქრობთ,
დროა გადავსინჯოთ მეცნიერულ-სასწავ-
ლო ლიტერატურაში დღეს გაბატონებუ-
ლი შეხედულება „ვისრამიანის“ ზნეობ-
რივი სინამდვილის შესახებ, დროა ვისი
და რამინი აღარ მივიჩნიოთ უარყოფით
ტიპებად. „ვისრამიანი“ ეროტიკული კი
არა, ზანეირი, სამუდამო სიყვარულის
აპოლოგიაა. მასში გამოხატულ სიყვა-
რულს არაფერი აქვს საერთო სიძვასთან,
პირიქით, „ვისრამიანი“ გმობს სიძვას და
სწორედ ამის გამო, მაღალ მხატვრულ
ღირსებასთან ერთად, დაიკავა ესოდენ
თვალსაჩინო ადგილი ჩვენი ლიტერატუ-
რის ისტორიაში, სწორედ ამიტომ არის
ის „სასახელო იმ ერისათვის, რომელ-
საც იგი პირველად შეუქმნია“ (ი. ჭავ-
ჭავაძე).

ქართული
ენისწილობა

ახალ სურგულაძე

მაქსისგული ღიფაიაფია ბათუმში
XIX საუკუნის დამდეგს

არაღვალური რევოლუციური ლიტერატურა ბათუმში მუშათა მოძრაობის წარმოშობა-განვითარების პარალელურად ვრცელდება. მართალია, ზოგი უკვე მაშინ შეიცავდა მარქსიზმისათვის უცხო შეხედულებებს, მაგრამ ამის მიუხედავად ისინი დიდი პოპულარობით სარგებლობდნენ. მუშები ხალისით ეტანებოდნენ სხვადასხვა წიგნებს, რომლებიც მოუწოდებდნენ მაშინდელი წყობილების დამხობისაკენ. ასეთი მიდგომა ლიტერატურისადმი, საერთოდ, დამახასიათებელი იყო რევოლუციურ მუშაობაში ახლად ჩაბმული მუშებისათვის, რადგან მთავრობის წინააღმდეგ „ბრძოლა აიძულებდა ესწავლათ, ყოველგვარი მიმართულების არაღვალური ნაწერები ეკითხათ“ (ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. V, გვ. 660).

XIX საუკუნის 90-იანი წლების დამდეგს ბათუმში ვრცელდება გ. პლეხანოვის ნაშრომები. 1894 წელს აქ წაკით-

ხული ჰქონდათ, მაგალითად, მისი „მეფის მთავრობა რუსეთში შიმშილობის წინააღმდეგ ბრძოლაში“. ამავე პერიოდში შემოუტანიათ პ. აქსელროდის „მუშათა მოძრაობა და სოციალური დემოკრატია“, აგრეთვე „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფის სხვა გამოცემანი. ამ წიგნებზე იზრდებოდა ბათუმელ რევოლუციონერთა პირველი თაობა.

1896 წლიდან ბათუმში შემოაქვთ კ. მარქსის, ფ. ენგელსისა და ვ. ი. ლენინის ნაწარმოებები, რომელთაგან ზოგი კიდევ ითარგმნება და იბეჭდება ქართულად. ამ საქმის ორგანიზატორი იყო პირველი მარქსისტული წრე, რომელიც ვ. ი. ფრანჩესკიმ დააარსა ქართველი სოციალ-დემოკრატების დახმარებით.

კ. მარქსისა და ფ. ენგელსის პირველი ნაშრომი, რომელიც ბათუმში წაკითხავთ, იყო მარქსიზმის საპროგრამო დოკუმენტი „კომუნისტური პარტიის მა-

ნიფესტი“. მუშები მას გაეცნენ რუსულ თარგმანში ბ. აფანასიევის თბილისის მარქსისტული წრის ბიბლიოთეკის საშუალებით. მალე მანიფესტი თავადაც შეიძინეს, მაგრამ ნაშრომის შესწავლა გაუჭირდათ და წრის ხელმძღვანელობამ მისი თარგმნა დაადგინა.

კ. მარქსისა და ფ. ენგელსის ნაშრომებს საქართველოში, საერთოდ, გაეცნენ გასული საუკუნის 70-იან წლებში. 1882 წელს ვაზ. „შრომაში“ (№ 3) პირველად დიმიოწმეს „კომუნისტური პარტიის მანიფესტი“, მაგრამ სავარაუდებელია, რომ ჩვენში მას ადრეც იცნობდნენ. 1864-1869 წლებში ევროპაში ყოფნისას ნ. ნიკოლაძეს, როგორც კ. მარქსის მეგობარს, და პირველი ინტერნაციონალის სხდომების მონაწილე ქართველ ახალგაზრდობას, შეუძლებელია ამ ნაშრომზე არაფერი სმენოდით.

„კომუნისტური პარტიის მანიფესტს“ საქართველოში გ. პლუხანოვის 1882 წლის რუსულ გამოცემაში კითხულობდნენ. მისი თარგმნის საჭიროება მაშინ არ იგრძნობოდა. მხოლოდ 90-იანი წლების დამდეგს სამრეწველო პროლეტარიატის ჩამოყალიბებისა და მისი ბრძოლის დაწყებასთან დაკავშირებით მომწიფდა ამ ნაშრომის თარგმნა-გამოცემის აუცილებლობა. ამ საპატიო ამოცანის შესრულება წილად ხვდა ბათუმის პროლეტარიატს.

1896 წელს გრიგოლ სოლორავილი, ფილიპე გოგიჩაიშვილი (შემდეგში ცნობილი პროფესორი) და გ. ფრანჩესკი შეუდგნენ „კომუნისტური პარტიის მანიფესტის“ თარგმნას. საქმე წარმატებითაც მიდიოდა, მაგრამ ფ. გოგიჩაიშვილის საზღვარგარეთ გამგზავრებისა და სხვა დაბრკოლებათა გამო იგი რამდენადმე შეუდგებოდა. ამის მიუხედავად გრ. სოლორავილი და გ. ფრანჩესკი ენერგიულად ცდილობდნენ თარგმანის დამთავრებას, რაც 1897 წლის დამდეგისათვის შეასრულეს კიდევაც.

მთავარი სიძნელე ახლა მის გამოქვეყნებაში იყო. საკუთარი არალეგალური სტამბა ბათუმის მარქსისტულ წრეს მაშინ არ გააჩნდა, მაგრამ წრის წევრის მუშა გ. მელიასა და ი. ლუხინის მიერ ჰექტოგრაფის დამზადებით ეს საქმეც მოგვარდა. 1897 წლის ზაფხულში ნაშრომი უკვე დიბეჭდა. ჰექტოგრაფზე ბეჭდვა 1,5-2 თვეს გაგრძელდა. ამის შესახებ გრ. სოლორავილი გვიამბობს: „დიდ სიძნელეს წარმოადგენდა ის გარემოება, რომ ქართულად საჭირო ლიტერატურა არ არსებობდა. ჩვენ განვიზრახეთ „კომუნისტური მანიფესტის“ ქართულად თარგმნა. ეს საქმე მე მომანდეს, რაც შეძლებისდაგვარად შეეასრულე... დავამზადეთ ჰექტოგრაფის ფიცარი და მოვხარშეთ მასა, რომელიც რამდენჯერმე გავგიფუჭა. ბევრი ცდის შემდეგ მოახერხეთ კარგი ჰექტოგრაფის გაკეთება. დაბეჭდილ ფურცლებს ვაშრობდით... სარეცხისათვის გაბმულ თოვზე იმ ბინაზე, სადაც გ. ფრანჩესკი ცხოვრობდა (ოქტომბრის გამზირი, № 48 — ა. ს.). დავბეჭდეთ 100 ცალამდე. პირველი 60 ეგზემპლარი კარგი გამოვიდა, დანარჩენი უფრო მკრთალი. ჩვენს მიზანს მივაღწიეთ: მარქსისტული უსაჭიროესი სახელმძღვანელო, ქართულად გადმოთარგმნილი, ხელთ გვექონდა“ („რევოლუციის მართიანე“, № 2, 1925 წ., გვ. 87).

37X40 სმ ზომის ფურცლებზე დაბეჭდილი ნაშრომი 40 გვერდისაგან შედგებოდა. სრულად თარგმნეს „მხოლოდ პირველი თავი, დანარჩენებიდან კი — ნაწყ-

ვეტები¹. ამის მიუხედავად ეს ფაქტი საყურადღებო ფურცელია ბათუმის მშრომელთა რევოლუციური მოძრაობის ისტორიაში, რამდენადაც იგი, საერთოდ, კ. მარქსისა და ფ. ენგელსის ნაწარმოებთა ქართულ ენაზე თარგმნა-დაბეჭდვის პირველი შემთხვევა იყო. თარგმანის ღირსებაზე ლაპარაკი შეუძლებელია, რადგან არც ერთი ეგზემპლარი ჩვენამდე არ მოღწეულა (ყოველ შემთხვევაში დღემდე ნაპოვნია არაა).

საგულისხმოა, რომ ეს იყო ამოერთკე-კასიაში ამ ნაშრომის ერთ-ერთი პირველი თარგმანიც. მართალია, 1894 წელს სომხურად თარგმნეს „მანიფესტის“ პირველი ორი თავი, მაგრამ იგი გამოქვეყნდა საზღვარგარეთის სომხური ემიგრანტული გაზეთის „გახაბარის“ ფურცლებზე და ამდენად ფართო მასის კეთვნილება თვით სომხეთში არ გამხდარა. მანიფესტის ცალკეული ნაწილი სომხეთის ადგილობრივ პრესაში („მურჩი“) დაიბეჭდა მხოლოდ 90-იანი წლების მიწურულს.

ქართულ ენაზე დაბეჭდილ „მანიფესტს“ ბათუმის მარქსისტული წრე არა მარტო ადგილზე იყენებდა, არამედ პროპაგანდისტული მიზნით საქართველო-ამიერკავკასიის სხვადასხვა ქალაქშიც (ქუთაისი,

თბილისი, ბაქო) ავრცელებდა.

კ. მარქსის ნაწარმოებები ბათუმში შემდეგაც არაერთხელ დაიბეჭდა: 1905 წელს „ვაჭრობის თავისუფლება“, 1906 წელს—რ. ჩაქდენიძის თარგმნილი „საქიარო შრომა და კაპიტალი“, 1907 წელს — ოსებ კაკაბაძის მიერ ფრანგულიდან გადმოქართულებული „უბრათა კითხვა“ და სხვ.¹ ამჯერად მათი გამოქვეყნება უზრუნველყო რსდმპ ბათუმის კომიტეტმა.

კ. მარქსის ზოგიერთი ნაშრომი ბათუმში საჩუქრის სახითაც ვრცელდებოდა. ამ გზით გაიცნეს 1897 წელს „კაპიტალის“ ორი ტომი. გ. მაიაშვილ-ზდანოვიჩს იგი მიუბრუნებია ქალაქისთავ ლუკა ასათიანისათვის მარგანეცზე გადასახადის დასაკლებად გაწეული პროტექციისათვის. ლ. ასათიანს სიხარულით მიუღია საჩუქარი. „ჩემი ხნის კაცისთვის ძნელი დასაძლევია იყო, მაგრამ ძლიერ მესიამოვნაო“, — უთქვამს მას (დ. კლიაშვილი, მემუარები, 1933 წ., გვ. 120-121).

ამავე პერიოდში ბათუმში ცნობილი ხდება ვ. ი. ლენინის ნაწარმოებებიც. სპარქიო მასალით დასტურდება, რომ ბათუმის პირველი მარქსისტული წრის წევრ ქართველ მუშებს გამოწერილი ჰქონდათ ლეგალური მარქსისტების ორგანო „სამარსკი ვესტნიკ“ და მეცნიერულ-პოლიტიკური ჟურნალი „ნოვოე სლოვო“. მიუღიათ 1896-897 წლების ნომრები.² ამ პერიოდში კი „სამარსკი ვესტნიკისა“ და „ნოვოე სლოვოს“ ფურცლებზე რევოლუციონერ-მარქსისტთა მრავალი ნაშრომი დაიბეჭდა. აქ უპირველესად უნდა დავასახელოთ ვ. ი. ლენინის „ეკონომიურ რომანტიზმის დახასიათებისათვის“, რომელიც 1897 წლის აპრილის ნომრებში გამოქვეყნდა ჟურნალ „ნოვოე სლოვოში“. იმავე წლის შემოდგომაზე აქვე დაიბეჭდა ვ. ი. ლენინის „ერთი სა-

1 სცხია, ფ. 31, ს. 167, ფურც. 248. საარქივო მასალებით ჩანს ბათუმელი სოციალ-დემოკრატების ნაყოფიერი ლიტერატურულ-შემოქმედებითი და მთარგმნელობითი საქმიანობა. ჟანდარმერიის ცნობით, „წრემ ქართულ ენაზე თარგმნა სხვადასხვა ბროშურები“ (იქვე, ფურც. 111). წრის წევრი სპ. დონდუაც მიუთითებს გრ. სლორამევილის თარგმნილ „ერთ საუცხოო წიგნაკზე“, რომლის „გამოშვებას ძლიერ ჩქარობდა ჯგუფი“ (ბათუმის რევოლუციური მუზეუმის არქივი, ფ. 5, ს. 43, ფურც. 6-8). ირკვევა, რომ ბროშურა „სიზარმაცის კანონი“ დაუწერიათ ი. ლუზინს და გ. ფრანჩესკის, რომლებმაც სცადეს მისი გამოქვეყნებაც (სცხია, ფ. 31, ს. 17, ფურც. 111).

1 ხ. ახვლედიანი, სამხრეთ საქართველოს ბიბლიოგრაფია, 1961 წ.

2 ბათუმის რევოლუციური მუზეუმის არქივი, ფ. 5, ს. 143, ფურც. 1-2.

გაზეთო შენიშვნა“, რომელშიც გაკრიტიკებულია ნ. ლევიტსკის წერალი „ხალხის ცხოვრების ზოგიერთი საკითხის შესახებ“.

ვ. ი. ლენინის ნაშრომის „ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის“ საქართველოში გავრცელების თარიღად ლიტერატურაში მითითებულია 1899 წელი.¹ ჩვენს მიერ მოტანილი მასალით კი ჩანს, რომ ვ. ი. ლენინის ამ ნაშრომს ბათუმში ნამდვილად იცნობდნენ გამოქვეყნებისთანავე, კერძოდ 1897 წელს. საგულისხმოა, რომ აქ ამავე წელსვე გაეცნენ მის „ერთ საგაზეთო შენიშვნას“, რომლის შესახებაც ჩვენს ისტორიოგრაფიაში არაფერია ცნობილი.

ბათუმის მარქსისტული წრის წევრები იღებდნენ აგრეთვე „რუს სოციალ-დემოკრატიის საზღვარგარეთის კავშირის“ კრებულს „რაბოტნიკს“ და „ლისტოკ რაბოტნიკას“. მიუღიათ „ლისტოკ რაბოტნიკას“ 1896 წლის დეკემბრის ნომერი

(№ 2),¹ მაგრამ ძნელდება „რაბოტნიკის“ გამოცემის დროისა და ნომრის დადგენა. საერთოდ, ეს კრებული გამოდიოდა 1896-1899 წლებში. სულ დაიბეჭდა ექვსი ნომერი სამ წიგნად. აქედან 1896 წელს გამოქვეყნდა № 1-2, 1897 წელს — № 3-4, 1899 წელს — № 5-6. არსებულ მასალებზე დაკვირვებით გამოირიცხული არაა შესაძლებლობა, რომ ბათუმში ჰქონოდათ ყურანლის პირველი ორი წიგნი (ვ. ი. № 1-2, № 3-4). თუ შემდგომში ძიებით ეს დადასტურდა, მაშინ ვვეყნება ექვსმიუტანელი ცნობა, რომ ვ. ი. ლენინის სტატიას „ფრიდრიხ ენგელსი“, რომელიც „რაბოტნიკის“ № 1-2-ში დაიბეჭდა, 1896-1897 წლებში იცნობდნენ ბათუმში.

მასობრივ პოლიტიკურ აგიტაციაზე გადასვლასთან დაკავშირებით მომდევნო ხანაში ბათუმში ზედიზედ ცნობილი ხდება ვ. ი. ლენინის „კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში“, „რა ვაქეთოთ?“, „სოფლის ღარიბებს“ და სხვ., რამაც გადამწყვეტი როლი შეასრულა მასების მარქსისტული აღზრდისა და კაპიტალიზმის წინააღმდეგ საბრძოლველად დარაზმვაში.

¹ ვ. ესაიაშვილი, ვ. ი. ლენინი და საქართველოს ბოლშევიკური ორგანიზაციები, 1959 წ., გვ. 49.

რამაზ სურგულაძე

გიორგი ყაზბეგის სამედიცინო-გეოგრაფიული მეცნიერებათა აქტუალობა

ოთხმეტედათი წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც აჭარაში იმოგზაურა ცნობილმა ქართველმა გეოგრაფმა, მოგზაურმა, საზოგადო და სამხედრო მოღვაწემ გიორგი ყაზბეგმა. მანამდე სხვებიც ყოფილან აჭარაში, მაგრამ ამ კუთხის შესახებ ისეთი საინტერესო ცნობები, როგორიც გ. ყაზბეგმა ჩაიწერა, არავის მოუტია.

აღსანიშნავია, რომ გ. ყაზბეგს კონსპირაციით უხდებოდა მოგზაურობა (მისი ვინაობაც კი არ იცოდნენ), მაგრამ იგი სიძნელებს არ უფრთხოდა და შეუპოვრად განაგრძობდა თავის საქმეს.

მოგზაურობის დამთავრების შემდეგ, 1876 წელს, გ. ყაზბეგმა ზედიზედ გამოაქვეყნა ნაშრომები: „სამი თვე ოსმალეთის საქართველოში“ და „ლაზისტანის სანჯაყი“. მათში საკმაოდ ვრცელადაა წარმოდგენილი საქართველოსთან აჭარის შეერთებამდე პერიოდის ისტორიულ-ეკონომიური, სოციალურ-პოლიტიკური და კულტურული ვითარება. ისინი შეი-

ცვენ აგრეთვე ჩვენი კუთხის სამედიცინო-გეოგრაფიულ აღწერას.

გ. ყაზბეგის ნაშრომებს რუსეთისა და საქართველოს მთელი მოწინავე საზოგადოებრიობა დიდი ინტერესით შეხვდა. მას ფართოდ გამოეხმაურნენ ცნობილი ქართველი მოღვაწეები დ. ბაქრაძე, ი. გოგებაშვილი, ზ. ჭიჭინაძე და სხვები.

განსაკუთრებული მოწონება დაიმსახურა ნაშრომის იმ ნაწილმა, სადაც ნათქვამია: „აჭარა მთლიანად დასახლებულია ქართველური ტომის ხალხით“ (გიორგი ყაზბეგი აჭარის შესახებ, 1960, გვ. 110), რომ ენით და ჩვეულებებით აჭარლები ნამდვილი ქართველები არიან. ავტორი შესანიშნავი გონებაანალიზებით აღწერს აჭარლების ანთროპოლოგიის გარეგან ნიშნებს და მიუთითებს, რომ აჭარები მცხოვრებნი, სარწმუნოების გარდა, არაფრით არ განსხვავდებიან ოსურგების მაზრის მცხოვრებთაგან: ისეთივე სახე, ენა და ჩაცმულობა, ისე-

თივე ეულად მდგომი ხის ორსართულიანი სახლები ხშირ ტყეებში.

საყურადღებოა გ. ყაზბეგის სტატისტიკური მონაცემები მოსახლეობის რაოდენობის შესახებ, რამდენადაც ისინი გარკვეულ წარმოდგენას გვაძლევენ სამედიცინო მომსახურების დონეზე. ინგლისელი კონსულის ჯიფორდ პალგრევის მონაცემებით, 1871 წელს ზემო აჭარაში 11.620 სული ყოფილა, ხოლო გ. ყაზბეგი 1874 წელს 12.600 სულს ვარაუდობს. მაშასადამე, საშუალო წლიური მატება სამას სულსაც კი არ შეადგენს, რაც მეტად მცირეა და მეტყველებს მასობრივ დაავადებასა და სიკვდილიანობაზე.

ზემო აჭარაში მოგზაურობისას გ. ყაზბეგს სხალთა ნასოფლარად დახვედრია. მოსახლეობის აყრას ის ორი მიზეზით ხსნის: „ერთნი ამბობენ, რომ აჭაური მცხოვრებლები უკანასკნელ ქრისტიან ეპისკოფოსთან ერთად იმერეთში გადასახლდნენ და ეკლესიიდან თან წაიღეს წმიდათა ხატები. მეორენი კი ამტკიცებენ, მოსახლეობა ადგილობრივ ციებთან პავსა გაექცაო. ეს უკანასკნელი მოსაზრება უფრო დასაჯერებელია. მართლაც, სხალთა ციებიანი ადგილია და, მიუხედავად მისი ტოპოგრაფიული უპირატესობისა იმ არემარესთან შედარებით, სადაც აჭარლების სახლები ნაპრალებს შეჰყვდლებიან, აქ მაინც სამუდამოდ დასახლებას ვერაინ ვერ ბედავს“ (იქვე, გვ. 92).

ისე როგორც დამპყრობთა შემოსევის დროს, ეპიდემიების შიშითაც აჭარის მოსახლეობა ხშირად ტყეებსა და მიუვალ ადგილებში იხიზნებოდა, რადგანაც ექიმობის არავითარი ნიშანწყალი არ არსებობდა. „1829 წლის აგვისტოში, — გადმოგვცემს მოგზაური, — აჭარაში ქირი მძვინვარებდა და მოსახლეობა ტყეებს შეეფარა“ (იქვე, გვ. 117). საყურადღებოა გ. ყაზბეგის ცნობები, თუ როგორ საშინელ ანტისანიტარულ მდგომარეობაში იყო აჭარის ზოგიერთი დასახლებული ადგილი, რომლებიც მრავალი დაავადების ბუდე წარმოადგენდნენ. ამ

მხრივ განსაკუთრებით უბადრუტად მოიყურებოდა თურმე ბათუმი, რომელიც „ერთ უბრალო სოფელს წარმოადგენდა, სადაც მძვინვარებდა უსასტიკესი ციება, არ იყო სასმელი წყალი, ხოლო სანაპიროს დაბლობი ნაწილი დაფარული იყო ჭაობით...“ (იქვე, გვ. 23). არანაკლებ სავალალო მდგომარეობაში ყოფილა ზემო აჭარის მმართველი ფეოდალების რეზიდენცია — ხულოც. თვით ბეგის სასახლის გვერდით არსებულ მედრესეს ეკავა „მეტად ტუტყიანი და ძველი შენობა“ (იქვე, გვ. 88). აჭარაში გავრცელებულ დაავადებათაგან გ. ყაზბეგი სანაპირო ზონაში ასახელებს ციებას, ხოლო ზემო აჭარასა და მაჭახელში — ჩიყვს. „ჩიყვიანები ხშირად გვხვებიან ამ კუთხის საუკეთესო ოჯახებშიც კი...“ (იქვე, გვ. 112), წერს იგი. აქედან ცხადი ხდება, რომ ეს დაავადება ძირითადად ღარიბ-ღატაკთა ზვედრი იყო.

ენდემიური და ინფექციური დაავადებების გავრცელებას აჭარაში დასახლებული ადგილების ანტისანიტარულ პირობებთან ერთად ხელს უწყობდა ისიც, რომ სიღატაკესა და უმეცრებაში მყოფი მოსახლეობა სრულებით არ იცავდა პირად ჰიგიენას. მცხოვრებთა შორის ერთიც არ გამოერეოდა ისეთი, რომელსაც სცოდნოდა ავადმყოფის მოვლის ელემენტარული წესები. ამის შედეგად უბრალო ინფექციაც კი ადვილად ვრცელდებოდა. აჭარაში არ ყოფილა არც ერთი სამედიცინო დაწესებულება და ავადმყოფები მატყუარა მოვლისა და ექიმბაშეების ხელში ვარდებოდნენ.

განსაკუთრებით მოხიბლულა გ. ყაზბეგი აჭარის კლიმატური პირობებით და ბუნებით, რომელთა შესახებ იმ დროისათვის არ არსებობდა არავითარი მეცნიერულ-მეტეოროლოგიური მასალები. ამ კუთხის კლიმატზე მსჯელობდნენ მოგზაურების დღიურებში შემონახული ზოგადი მონაცემებით. მოგზაურთა ამ ძუნწი ცნობების მიხედვით, აგრეთვე პირა-

დი დაკვირვებით, გ. ყაზბეგი მთელ ლაზისტანის სანჯაყს, რომელიც ბათუმი, ქობულეთი, ზემო და ქვემო აჭარა, მაჭახელი, ლივანა, გონიო, ხოფა, არხავე, ათინა და ხემშინი შედიოდა, კლიმატის მიხედვით ყოფს სამ ზონად: ცხელი, თბილი და ცივი. ცხელ ზონად იგი თელის ზღვის სანაპირო დაბლობს, სადაც ამავე დროს ნოტიო ჰაერია; დანარჩენ ნაწილს, ზღვის დონიდან ხუთი ათას ფუტამდე, გ. ყაზბეგი თბილ ზონას მიაკუთვნებს, ხოლო მასზე ზემოთ — ცივ ზონას.

სანაპირო ზონა წვიმებისა და მთებში თოვლის დნობით გამოწვეული წყალდიდობის გამო, რომელიც ნიადაგის თითქმის მუდმივ სისველეს ქმნდა, ხასიათდებოდა ციების ეპიდემიით. ამასვე უწყობდა ხელს ფართოდ გავრცელებული ბრინჯის პლანტაციები, რის გამო ნიადაგი არ შრებოდა. ციების გავრცელების მხრივ ყველაზე საშიშ ადგილებად გიორგი ყაზბეგს ბათუმისა და ქობულეთის მდინარეების გასწვრივ არსებული დაბლობები მიაჩნდა.

ამ ზონის ადგილები ვერტიკალური ხაზით უეცრად იწევს ზემოთ, იცვლება საშუალო წლიური ტემპერატურა და კლიმატი, რომელიც განსაკუთრებით ჭანსადია. მოგზაური კარგი კლიმატით ხსნის, რომ „ჯანმრთელობის მდგომარეობა ზემო აჭარაში, შეიძლება ითქვას, საუკეთესოა, ავადმყოფობა თითქმის არ არის, სიკვდილიანობა უმნიშვნელოა“ (იქვე, გვ. 111). გ. ყაზბეგის ეს ცნობა ეჭვს იწვევს, რადგანაც მრავალი ისტორიული მონაცემით და თვით გ. ყაზბეგის ჩანაწერებით დამტკიცებულია, თუ როგორ ავლებდა მუსრს მოსახლეობას იმ დროს გავრცელებული დაავადებანი, განსაკუთრებით ციება და შავი ქირი. ამის შედეგად დიდი იყო სიკვდილიანობა და ნელი ტემპით იზრდებოდა მოსახლეობის რიცხვი.

ბაკოში არსებულ შერიფ ხიმშიაშვილის რეზიდენციას, ე. წ. „ქოჩას“ გ. ყა-

ზბეგი სააგარაკოდ თელის. ადგილმდებარეობის შესაფასებლად მას განუსაზღვრავს სიმაღლე ზღვის დონიდან, მზის რადიაცია, საშუალო ტემპერატურა და ა. შ. სოფელ სხალთის შესახებ წერს, რომ „ზამთარში აქ ცხოვრება უკეთესია, ვიდრე მახლობლად მდებარე სხვა ადგილებში. ყინვა არ იცის... გაშენებულია შავი ზღვის დონიდან 2.274 ფუტზე, ანუ 1.117 ფუტით დაბლა, ვიდრე ხულო. დატულია ჩრდილოეთის და სამხრეთის ქარებისაგან და მთელი დღის განმავლობაში უხვად იღებს მზის სხივებს. სითბო აქ 30 და 31 მაისს 23 გრადუსს აღწევდა მაშინ, როდესაც ხულოში 27 და 28 მაისს, მიუხედავად მოწმენდილი ამინდისა, ტემპერატურა 15 გრადუსი არ იყო“ (იქვე, გვ. 92).

როგორც აღვნიშნეთ, ზღვის დონიდან ხუთი ათას ფუტის ზემოთ არსებულ ზონას გ. ყაზბეგი ცივს მიაკუთვნებს, ხოლო ეჭვს ათას ხუთასი ფუტის ზემოთ მცენარეული არ არის და იწყება ალპური საძოვრები. შეიძლება ათასი ფუტიდან საშუალო წლიური ტემპერატურა რეომიურით 4 გრადუსს უდრის, ხოლო ცხრა ათას ფუტზე რეომიურის ორ გრადუსამდე ეცემა. ამის გამო აქ მკვიდრი ცხოვრება შეუძლებელია. მაჭახელი, რომელიც მთიანი მხარეა და განლაგებულია კარჩხალის ქედის ჩრდილო-დასავლეთ კალთებზე, მეტად მკაცრი კლიმატით ხასიათდება და, გ. ყაზბეგის თქმით, სრულიად იზოლირებულ მხარეს წარმოადგენს. ანალოგიურად არის დახასიათებული მთიანი აჭარის ალპური ზონაც.

განსაკუთრებით საყურადღებოა გ. ყაზბეგის მიერ სამკურნალო-მინერალური და სასმელი წყლების ფიზიკურ-ქიმიური თვისებების გამოკვლევა. მას აუღია წყლების სიწვი და ქიმიური ანალიზისათვის მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორ ი. მაღინინისათვის ჩაუტანია თბილისში. სამწუხაროდ, ანალიზის შედეგები გ. ყაზბეგს თავის შრომებში არ გამოუქვეყნებია და მათ სხვაგანაც ვერ მი-

ვაკვლიეთ, რაც დიდ დანაკლისად უნდა ჩაითვალოს.

ბოლთურის მინერალური წყალი გ. ყაზბეგს მოხსენიებული აქვს როგორც „ლორჯომის ღირსშესანიშნაობა“. მოგზაურის მიერ ჩაწერილი თვისებებით (ტემპერატურა 20 გრადუსი, გოგირდის სუნი, მომწარო გემო) უნდა ვიგულისხმოთ, რომ მას ეს წყალი სამკურნალო წყაროდ მიუჩნევიან. ასევე დაწვრილებით აქვს აღწერილი გ. ყაზბეგს სოფელ კვატიის სასმელი წყალი — „სახელგანთქმული წყარო“ (ტემპერატურა 6 გრადუსი, დებეტი ხუთი ვედრო წუთში) და სოფელ კალოთის თავზე მდებარე სასმელი წყარო, რომლის ტემპერატურა 4 გრადუსი ყოფილა, მაშინაც კი როდესაც ჰაერის ტემპერატურა 10 გრადუსს არ აღემატებოდა. გ. ყაზბეგი სწორად ვარაუდობს, რომ ამ წყაროს ტემპერატურა შესაძლოა ჩაითვალოს თვით მიდამოს საშუალო წლიურ ტემპერატურად.

შემდეგ დახასიათებულია აბანოსხევი, რომელსაც ეს სახელი იქ არსებული მინერალური წყლებით და „აბანოებით“ შერქმევია.

ერთ-ერთი მინერალური ტუტე წყალი, რომლის ტემპერატურა 25 გრადუსს უდრიდა (გარემოში 12 გრადუსის არსებობისას) მდებარეობს შავი ზღვის დონიდან 5.384 ფუტზე. მოსახლეობას ამ წყაროზე ძლიერ კარგი წარმოდგენა ჰქონია, მაგრამ იყენებდა პრიმიტიულად. იქვე მახლობლად სხვა წყაროც ყოფილა. გ. ყაზბეგი წერს, რომ დასახელებული ტუტე წყლიდან ოც ნაბიჯზე არის ნახშირმყავა რკინის შემცველი წყარო, რომელიც წვეთობით გამოდის რამდენიმე ნაპრალიდან. მისი ტემპერატურა 22 გრადუსი ყოფილა.

გ. ყაზბეგმა აჭარის მაშინდელი სამედიცინო-გეოგრაფიული მდგომარეობის გაშუქებით მეტად დიდი, საშვილიშვილო საქმე გააკეთა.

შოთა რუსუა

კიწონა-ლაწონა

ჩაის მიმღებ პუნქტში, მაგიდასთან ნიტიფო და ტიტყო ღვინოს სვამენ და მღერაან:
„აიწონა-ლაიწონა, სიმინდის და ჩაის ტონა... აქეთ ნონა, იქით ნონა, აიწონა-ლაიწონა...“

ნიტიფო — ამით შენ გაგიმარჯოს, ტი-
ტიყო!

ტიტიყო — არა, ნიტიფო, ჩემი კი არა,
შენი სადღეგრძელო იყოს!

ნიტიფო — არა, ტიტყოს გაუმარჯოს!..

ტიტიყო — კარგი, რა გაეწყობა...

ნიტიფო — ძმები ვართ და ძმებად
დავრჩებით... ეს სოფელი ხელში ჩვენ
გვეიჭირავს... შენ ხარ და, ჩაის მიმღები
ხარ, ამდენი ჩაი შენს ხელში გაივლის,
ხომ იცი, ხალხს უნდა ემსახურო!

ტიტიყო — იცოცხლე, ჩემო ნიტიფო...
ვეცდილობ სირცხვილი არ ეგპამო!

ნიტიფო — ჩაი... იცი შენ რა არის
ჩაი? ჩაი — ეს არის ქვერო! სწონე
ახლა შენ აი ქვერო, როგორც მოგეხერ-
ხოს და იყავი!..

ტიტიყო — შენ იცოცხლე, ნიტიფო!..

ნიტიფო — ჰო, იმას ვამბობდი... ჩაის
თითო ფოთოლი აბაზია... მერე კრიფონ

ეს აბაზები ალათიამ, კესარიამ და გიჩხ-
რიალონ ჯიბეში (იციან).

ტიტიყო — აჰა, პა! მაგას როგორ ვი-
კადრებ! რად მინდა, სხვისი რად მინდა,
კაცო!

ნიტიფო — ჰო, იმას ვამბობდი... გა-
გიმარჯოს... ახლა ავერ მე ვარ და, ამ
სოფლის ფული ხომ ყველა ჩემს ხელში
გაივლის... მოლარე მე ვარ და საწყობის
გამეგ, ფულს მე ვარიგებ და სიმინდს...
ამიტომ, სოფელს თვალში რომ ჩაუღუარ-
დე, ხელს არ ამოისვამს...

ტიტიყო — კი, შენაც დიდი სიფრთხი-
ლე გინდა... ხალხს კი უყვარხარ, მარა
იცოდე, მაი ხალხი ცოტა ინტრიგანია...

ნიტიფო — ჰო, იმას ვამბობდი... კოლ-
მეურნეობის სიმინდს, პურს, ქერს რომ
ვწონავ, ამ სასწოროს, ჩემო ტიტყო, მინ-
და იქით გადავხრი, მინდა აქეთ...
აიწონა-ლაიწონა! მარა კი არ ვკადრუ-

ლობ, კაცო! აგერ მოკეცილ-მოკეცილი ასიანები რომ მიწყვიტა ჯიბეში, შეიძლება ვილაყას ექვი შეეპაროს, საიდან და როგორ, მარა შემამოწმონ, ძამო, სულ გაწყვიტებული მაქვს ყველაფერი!

ტიტიკო — კი... ჰკვიანად უნდა ვიყოთ, თორემ ხალხი გაინტრიგანდა...

ნიტიფო — ჰო, იმას ვამბობდი... შენ გაგიმარჯოს!..

(შემოდის კოლმეურნე დომენტი)

დომენტი — გამარჯობა თქვენი, კაი!

ნიტიფო — დომენტის გაუმარჯოს, დომენტის! ა, ერთი დაგვიღიე...

დომენტი — სად მცალია, კაცო, მეჩქარება... ვენახი მიფუჭდება, დღესვე უნდა შეეწვამო...

ტიტიკო — დომენტია, რამ გაგააბდლა, კაცო? ვენახი ჭირმა შეჭამოს, შენ აგერ, ღვინო დალიე!

დომენტი — ტიტიკო, ერთი ჩაი ამიწონე და გამიშვი, მეჩქარება...

ნიტიფო — სად გეჩქარება, დღეს ფულს რომ ვარიგებ, შენ არაფერი არ გეკუთვნის?

დომენტი — თუ კი მომცემთ, ნამეტანს კას იზამთ... მარა ერთი ნაწილი მიღებულიც მაქვს და კიდევ თუ რამე დარჩეს, შემომითვალეთ... ახლა მეჩქარება.

ნიტიფო — გენაცვალე სულში, ჩემო დომენტი, აბა, გამომართვი ეს ჭიქა...

დომენტი — გამიშვით, კაცო, საქმე მაქვს...

ტიტიკო — აბა, ჩვენ უსაქმურებო ვართ, დილიდან რომ ვსვამთ?

დომენტი — თქვენთვის დღეში სამი დღე თენდება, მე ჩემს ერთ დღეს მინდა გავუფრთხილდე.

ტიტიკო — ჰოდა, დავგლოცე ერთი!

დომენტი — ყველა პატიოსან მშრომელ კაცს გაუმარჯოს!..

ნიტიფო — გმადლობთ, ჩემო ბატონო, როგორც იქნა, ქე გაგახსენდი!

დომენტი — ტიტიკო, დაიწვა, კაცო, ჩაი გოდორში! მოდი, სასწორზეა და ამიწონე...

ტიტიკო — მერე, ვერ იტყვი? (გადიან).

ნიტიფო — დომენტი... დომენტი... ვენახით ერთი რა გერგება და რა გეკუთვითება (უწყისი გადაშალა). დომენტი ხმელიძე... ერგება, ეკუთვება... ხელზე ერგება... ერგება... ეკუთვება... საშემოსავლო ეკუთვება... მჭედელთან ეკუთვება... წისკელის ეკუთვება... სინათლის ეკუთვება, ერგება... ერგება... არაფერი არ ერგება! ო, შენ აგაშენა ღმერთმა!..

(შემოდის დომენტი და ტიტიკო)

ტიტიკო — (ანგარიშობს) ჩაი ოცდახუთი კილო... გამოვაკლოთ ათი პროცენტი სისველის — ესე იგი სამი კილო...

დომენტი — არ გადამრიო, კაცო, რა სისველეა, იწყის ყველაფერი...

ტიტიკო — ახლა მშრალია, მარა მერე დასველდება...

დომენტი — მერე რა დაასველებს, კაცო?

ნიტიფო — შენ რადიოს არ უსმენ? წვიმა იქნებაო, რომ ამბობდა, არ გაგიგონია?

დომენტი — მერე, პუნქტში წყალი ჩამოვა თუ?

ტიტიკო — არ უნდა ლაპარაკი... სისველის სამი კილო... დარჩა ოცდაორი. ამას დააკლდება გოდორის წონა რვა კილო...

დომენტი — კაცო, სად გაგონილა ნახევარფუთიანი გოდორი? ჩემი გოდორი სამი კილოა...

ნიტიფო — მერე, ამხელა კაცი სამკილოდან გოდორს იკიდებ ზურგზე?

დომენტი — ტიტიკო, მართლა რვა კილო არ დამაკლო, კაცო!

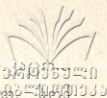
ტიტიკო — რვა არა, თერთმეტი დავაკელი!

დომენტი — არ გაგაჟდე, კაცო, მაშინ ჩაი მომეცი, უკან წავიღებ!

ტიტიკო — (წერს) თოთხმეტი კილო... სამაგიეროდ პირველ ხარისხად ვღებულობ...

დომენტი — არ დამკლა შენი ხელით, მაგას დღეს მთელი ოჯახი ვკრფედით...

ნიტიფო — მერე, თოთხმეტი კილო ცოტაა?

დომენტი — ოცდახუთი იყო, კაცი...
ტიტიკო — რად უნდა ამდენი ვაჭრობა! ა, ჯერ ქვეთარი ნახე, რა ტყიცინა ქა-
 ლაღზე ამოვიწერე, ნახე რა ქვეთარია!
დომენტი — შეილებს ვფიცავარ, ქვე-
 თარს არ წავიღებ...

ტიტიკო — რამდენი იყო შენი ჩაი?..
დომენტი — გოდრიანად ოცდა რვა კილო იყო, ჯერ სამი კილო სასწოროზე მომპარე, მარა არაფერი არ გითხარი...

ტიტიკო — ბევრს ილაპარაკებ, ხომ?..
 მაშინ აიღე შენი უხარისხო ჩაი და წაი-
 ღე აქედან!

დომენტი — რას ქვია უხარისხო! შარშან აქ შენს ადგილზე რომ კაცი იჯ-
 და, სულ ჩემი ჩაი მოსწონდა... ერთი კილო რაა, იმას რაფა დაგვიკარგავდა! შენ რა წავეციდა, კაცი?

ტიტიკო — ესე იგი, მე შარშანდელი მწონავი მჯობდა, არა?

ნიტიფო — ახლა მაგის თქმა სირცხ-
 ვილა!

ტიტიკო — უხარისხოდ ნაკრეფი პირ-
 ველ ხარისხად დაგიწერე, კიდევ აქეთ მე-
 დავები?

დომენტი — არ იქნება ასე, ბიძია...
 არ იქნება!.. გვყავდა ჩვენ აქ პატროსანი კაცი...

ტიტიკო — ესე იგი მე უპატროსნო ვარ, არა?

ნიტიფო — ეს რამხელა შარიანი ყო-
 ფილა!.. როგორ გაფუჭდა ხალხი!

ტიტიკო — ა, ჩვიდმეტს გიწერ და კა-
 რგი... კაცი, დომენტი, ჩვენ ასეთი არ გვევონე... აგერ სერაფიონა რომაა შენი მეზობელი, ა, შეხედე, შემწვარი დედა-
 ლი, ჩეთვერი შავი ღვინო, ორი ხაჭაპუ-
 რი, ერთი ცხელი მჭადი და ჭყინტი ყვე-
 ლი მოგვითანა... ა, ბიჭო, კაცი, შენ ორ კილო ჟვეროზე გვედავები!

დომენტი — საჭმელი კი, ბატონო, მო-
 ბრძანდი და გაგმასპინძლდები... მარა ჩაი ჩაია, ბატონო...

ტიტიკო — მეზობლები ვართ, ექვთუმი ცოტა თქვენც უნდა შემომხედოდა... იცით, წელს როგორ ჩაეარდნილი ვარ! მარტო „ვოლგა“ თთხმოცი ათასი დამიჯ-
 და... ჰოდა, შენც მედავები ორი კილო ჩაისთვის?!

დომენტი — მარტო მე კი არა, მთელი სოფელი გედავება, ბიძია. ახლა, მე რომ გედავე, შენი გადარჩენა მინდოდა, მა-
 რა არ გეწყყო... ჰოდა, მომეცი ეს ქვე-
 თარი... (გამოართვა). მაინც თოთხმეტი კილო დეწერე, ხომ?

ტიტიკო — წაღი ახლა და საღამოს ერთი ამდენი კიდევ მომიტანე, ნუ ხარ გაინტრიგანებული... გუშინ გოგიამაც ასე იყვირა, მერე ფაბრიკის დირექტორ-
 თანაც გაიქცა, მარა რა მოიგო?

დომენტი — ჰოდა, ესე იგი თოთხმეტი კილო, არა? აბა, თქვენ არაფრის არ გშო-
 ნებიათ!

ნიტიფო — რისი უნდა გვეშინოღეს პატროსან ხალხს?

დომენტი — კაი, ჩემო ბატონო. კაცის სიავე არ მინდა, მარა ეს რომ შეგარჩეთ, მერე დაიტრაბახეთ! (ქვეთარს ხელში ატარალებს) ესე იგი, ოცდახუთში თოთხ-
 მეტი, არა? (შემოდიან ქალი და კაცი).

ქალი — აბა, ამხანაგო დომენტი, გვა-
 ნახეთ თქვენი ქვეთარი...

დომენტი — ა, ქალბატონო...

კაცი — თოთხმეტი კილო?

ქალი — თოთხმეტი? რას ამბობთ, კა-
 ცო?

კაცი — დადასტურდა!.. დადასტურდა!

ტიტიკო — რა დადასტურდა, ბატო-
 ნო?

ქალი — ჩვენ გამოვატანეთ ოცდარვა კილო ჩაი...

ტიტიკო — (დაიბნა) თქვენ... გამო-
 ტანეთ?

ქალი — დიახ, აწონილი ოცდარვა კილო...

ნიტიფო — თქვენ ვინ ბრძანდები?

კაცი — „ნიანგის“ კორესპონდენტები
ვახლავართ...

ტიტიკო — ნიანგი... ნიანგი... ნიან...
გამყიდე, ხომ, დომენტი?

დომენტი — კაპიციც არ ამიღია!.. სულ
უფასოდ გავატანე წყალს თქვენისთანა
ნაგავი!

ნატიფო — ნიანგი გვინდოდა ახლა
ჩვენ?! (ჩანთას ხელი დაავლო და გაიპა-
რა).

ქალი — აბა, ერთი სასწორი შეგე
მოდ...

დომენტი — წამობრძანდით, ბატონო...
აგერ. მათი მრუდე სასწორი... აიწონა-
დაიწონა... მღეროდნენ...

კაცი — „აიწონა-დაიწონა?“ ო, რა კარ-
გი სათაური გვაქვს!..

ტიტიკო — დამლუპეთ, ხომ?

დომენტი — მოგხვდა ნიანგის ჩანგალი,
მუხლმა დაგიწყო კანკალი!..

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 3/VIII 1964 წ. საბეჭდი 6, საგამომცემლო 5 თაბახჩი
შეკვეთის № 4926, ემ 00614, ქაღალდის ზომა 60X90, ტირაჟი 2.600.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის კომიტეტის
მთავარპოლიგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა № 9 (ლუქსემბურგის, 22).

თბილისი 40 333.

29.10/63.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ლიტერატურული აჭარა“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ

ИНДЕКС 76118